

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Історичний факультет

(повне найменування назва факультету)

Кафедра соціології

(повна назва кафедри)

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної магістерської роботи

Магістр

(освітнього ступіня)

на тему: «Соціальні уявлення про жінку-політика
в сучасному українському суспільстві»

Виконала: студентка VI курсу, групи ІСС- 61м
напряму підготовки (спеціальності)

054 Соціологія

(шифр і назва спеціальності)

Заболотна В. В.

(прізвище та ініціали)

Керівник **Калиняк О. Т.**

(прізвище та ініціали)

Рецензент **Ілик Х. В.**

(прізвище та ініціали)

Зміст

<i>Вступ</i>	4
<i>Розділ 1. Теоретико-методологічні аспекти гендеру та гендерної політики</i>	8
1.1. Міждисциплінарне бачення гендеру та гендерної політики.....	8
1.2. Історико-правове становлення гендеру та гендерної політики ...	15
1.3. Гендер та гендерна політика крізь призму соціології.....	24
<i>Висновки до розділу 1</i>	29
<i>Розділ 2. Прикладні аспекти гендерних соціологічних досліджень</i>	32
2.1. Гендерна проблематика: емпіричні дослідження.....	32
2.2. Гендерна політика та соціальні уявлення про жінок та чоловіків в політиці: емпіричні дослідження	43
<i>Висновки до розділу 2</i>	53
<i>Розділ 3. Моніторинг і оцінка проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний Альянс» » за індикаторами сегрегації та оцінки</i>	55
3.1. Гендерна сегрегація політики в Україні	55
3.2. Моніторинг проектної пропозиції політичної партії «Демократичний Альянс» та громадської організації «Демократичний Альянс жінок».....	63
3.3. Результати моніторингу і оцінки проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний Альянс» » за індикаторами сегрегації і оцінки	68
<i>Висновки до розділу 3</i>	87
<i>Висновки</i>	88
<i>Список джерел і наукової літератури</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
<i>Додатки</i>	102

Додаток 1. Динаміка змін індексу і його складових глобального гендерного розриву для України.....

*Додаток 2***103** Місце України в рейтингах глобального гендерного розриву та індексу людського розвитку .....

Додаток 3. Детальна інформація щодо гендерних індексів.....

Додаток 4. Анкета дослідження «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» .....

Додаток 5. Питальник інтерв'ю дослідження «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»».....

Вступ

Актуальність теми.

Практична актуальність. В сучасному суспільстві відбуваються значні зміни, що несуть за собою наслідки, у їх числі, перебудову соціальних зв'язків та стирання жорстких меж між традиційними гендерними ролями. Внаслідок сексуальної революції та діяльності феміністського руху жінки стали більш вільними у виборі професії та сфери діяльності. Але навіть зважаючи на це, в сучасному українському суспільстві основні керівні та владні посади займають чоловіки, маючи значні переваги у кар'єрному зростанні.

Політична сфера чи не найяскравіше демонструє приклади гендерної дискримінації. Навіть зараз, враховуючи стрімкий розвиток інформаційного суспільства, діджиталізацію, високий рівень взаємовпливу культур, на побутовому рівні більшість людей у суспільстві мають стереотипні та стійкі уявлення про жінок-політиків. Люди вважають, що наявність відповідних рис характеру, необхідних для управління державою, зумовлюється фізіологічним і генетичним шляхом і що жінка в міру своїх фізичних та психологічних можливостей не має шансів стати хорошим політиком.

Вивчення гендерної проблематики в політичній сфері для нашої держави стає все більш актуальним. Так як Україна зараз переживає нелегкі часи політичної та соціально-економічної кризи, ще більш важливим стає подолання наявних гендерних диспропорцій та перерозподіл соціальних ролей в політиці для подальшого розвитку держави та визначення її місця на світовій політичній арені. Аналіз та вивчення гендерної проблематики сприяють також подоланню в соціальних уявленнях суспільства скептичного відношення та стереотипних уявлень щодо жінок-політиків, які несуть за собою негативні наслідки. Дослідницький інтерес до вивчення гендерних аспектів соціальних уявлень про жінку-політика підтримує орієнтацію України на демократичний шлях розвитку, що також підтверджує актуальність теми.

Теоретична актуальність. Гендерна проблематика сьогодні є однією з найбільш популярних у наукових колах і розглядається та вивчається в різних науках та сферах. Гендерні особливості різних явищ вивчають у соціології, філософії, історії, психології, політології, державному управлінні тощо.

Проблема гендеру в суспільному житті є дуже популярною в західній науковій думці. Аналіз гендерних аспектів політики привертає зростаючу увагу дослідників, особливо починаючи з 60-х років ХХ ст., коли відбулась гендерна революція. Актуальність та популярність цієї теми обґрунтовані потребою в модернізації політичної сфери у напрямку розвитку демократії і забезпечення рівних прав і можливостей учасників політичного життя, а також необхідністю подолання гендерної асиметрії на керівних та владних посадах. Проблема політичної участі жінок у політиці розглядається багатьма західними дослідниками, такими як Т. Парсонс, Ж. Руссо, Т. Мор, Р. Бейлз, А. Сміт, М. Мід, Ш. Берн, Е. Гоффман, Р. Коннелл та інші.

Серед вітчизняних дослідників, що приділили значну частину своєї наукової діяльності гендерним аспектам політики слід назвати Т. Мельник, Т. Гурко, О. Кісь, О. Кулачек, О. Лабур, Л. Гонюкову, Н. Чухим, І. Грабовську, Н. Грицяк, О. Забужко, С. Павличко та інших. Аналіз гендерних відносин в політичній сфері саме українського суспільства, доводячи взаємний зв'язок гендерних досліджень та політичної практики, досліджують у своїх роботах К. Везелева, Т. Марценюк, Ю. Шепелева та інші. Політико-законодавчим особливостям гендерної нерівності в Україні присвятили свої роботи О. Балакірева, Н. Лавриненко, К. Шевченко та інші. Таким чином, теоретична актуальність зумовлена тим, що хоч і гендерна проблематика вивчається багатьма науковцями, праць і досліджень, що стосуються саме політичної сфери, не так багато. Соціальні уявлення щодо жінок-політиків вивчаються переважно в межах інших тем, без глибинного вивчення та дослідження саме цієї проблеми.

Мета роботи: здійснити комплексну оцінку особливостей та

специфіки соціальних уявлень про жінку-політика в сучасному українському суспільстві.

З метою досягнення зазначеної мети, нами передбачено реалізацію наступних завдань.

1. Здійснити теоретичну інтерпретацію поняття гендеру та гендерної політики у міждисциплінарному баченні.

2. Виявити специфіку історико-правового становлення гендеру та гендерної політики.

3. Розглянути поняття гендеру та гендерної політики в соціології.

4. Проаналізувати світовий та український досвід досліджень гендерної проблематики.

5. Проаналізувати світовий та український досвід досліджень щодо гендерної політики та соціальних уявлень про жінок та чоловіків у політиці.

6. Окреслити поняття гендерної сегрегації політики в Україні.

7. Описати проектну пропозицію політичної партії «Демократичний Альянс».

8. Розробити індикатори моніторингу та оцінки проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»».

9. Здійснити оцінку та моніторинг проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»».

Об'єкт дослідження.

Об'єкт (за критерієм носія проблеми): сучасне українське суспільство.

Об'єкт (за критерієм загальної проблеми): уявлення сучасного українського суспільства про жінку-політика.

Предмет дослідження: соціальні уявлення про жінку-політика (на прикладі політичної мобілізації членкинь політичної партії «Демократичний Альянс»).

Теоретико-методологічні засади дослідження.

Теоретичною основою нашого дослідження є концепти поняття

«гендерна сегрегація», зокрема, політики, в контексті якого виконано соціологічну теоретичну інтерпретацію. Також буде досліджено історичний та законодавчий розвиток соціальних уявлень та гендерної політики в Україні. В рамках даної роботи будуть використані такі основні науково-методологічні підходи дослідження соціальних уявлень про жінку-політика:

- гендерний підхід;
- соціокультурний підхід;
- системний підхід;
- структурно-функціональний підхід;
- управлінський підхід.

Практичне значення одержаних результатів.

Ця магістерська робота може бути використана:

- 1) соціологами та психологами-практиками для аналізу та прогнозування як особливостей гендерної поведінки політичних лідерів, так і соціальних уявлень про них;
- 2) політтехнологами, іміджмейкерами як для оцінки реального образу політичного лідера, так і для створення нового, чи оптимізації вже існуючого образу з врахуванням гендерного аспекту;
- 3) політичними лідерами для рефлексії своїх гендерних характеристик і покращення свого політичного образу;
- 4) розробниками проаналізованого проекту для рефлексії та урахування рекомендацій для подальших проектів;
- 5) для розробки нових проектів, що стосуються гендерних аспектів та забезпечення гендерної рівності в українському законодавстві та політиці загалом.

Структура роботи.

Магістерська робота складається з: вступу, першого розділу, який містить три підрозділи, другого розділу, який містить два підрозділи, третього розділу, який містить три підрозділи, висновків, списку джерел та наукової літератури, який налічує 79 позицій, та 5 додатків.

Розділ 1. Теоретико-методологічні аспекти гендеру та гендерної політики

1.1. Міждисциплінарне бачення гендеру та гендерної політики

Гендерні аспекти в науках досліджуються не так давно. Самому поняттю «гендер» у дисциплінарному та дослідницькому дискурсах трохи більше, ніж 70 років. Проте зацікавленість гендерною тематикою простежується від початку існування людства. Вивчення та дослідження гендеру та гендерних проблем має міждисциплінарний характер: гендерні аспекти різних явищ вивчають у біології, антропології, історії, філософії, політології, психології, державному управлінні та, звісно, – у соціології.

Спочатку термін «гендер» був необхідний для того, щоб описати ситуацію, в якій біологічна стать людини і її самосприйняття та поведінка не відповідають один одному. Згодом «гендер» став використовуватися при описі чоловіків і жінок для позначення тих статево-рольових особливостей, які є результатом соціалізації. Сам термін «гендер» ввів в науку американський вчений Д. Мані в 1955 році в якості альтернативи терміну «стать», який в англійській мові перевантажений в смисловому плані, для «пояснення видимих відмінностей особистісних і поведінкових характеристик чоловіків і жінок» [51, с. 43]. Дискусії щодо трактування терміну «гендер» тривають і досі: одні вчені розглядають «гендер» лише як сукупність біологічних і фізіологічних ознак статі; другі – у соціальному контексті, а деякі взагалі не погоджуються з його існуванням. Гендер – це структура соціальних відносин, яка постійно створюється та перетворюється в процесі історії. Хоча консервативні ідеологи та дослідники стверджують, що гендер – це щось фіксоване, насправді гендер динамічний та схильний до постійних змін [68, с. 6]. Завдання цього підрозділу – здійснити теоретичну інтерпретацію поняття гендеру та гендерної політики у міждисциплінарному баченні. Адже осмислення інтерпретації гендеру передбачає створення нового сприйняття поведінки чоловіків і жінок в суспільстві з врахуванням їхніх соціальних особливостей та ліквідацію різних форм дискримінації за

ознакою статі й надання рівних можливостей та прав у всіх сферах, в тому числі і в політичній. Одним з найважливіших аспектів є вироблення і впровадження гендерної політики, метою якої є надання рівного соціального статусу чоловікам та жінкам.

Філософія – найдревніша наука, відповідно, найперші вчення та дослідження, що стосуються аспектів гендеру та гендерної політики належать саме філософам. Платон та його учень Арістотель – два найвидатніших філософа людства, ще 400 років до нашої ери піднімали у своїх працях гендерну проблематику. Платон, при соціальній нерівності та стереотипізованості суспільства, розробив абсолютно нову та конкуруючу з тодішніми нормами та механізмами суспільства теорію. Він намагався створити модель ідеальної держави, де головним принципом виступає справедливість та рівність прав і можливостей її громадян. У своїй найвідомішій праці «Держава» Платон пише, що жінки за своєю фізіологією відрізняються від чоловіків, але це ніяким чином не впливає на їхні можливості та здібності. Він вважає, що жінки також мають повноцінне право брати участь в державному управлінні та в усіх сферах життя суспільства на рівні з чоловіками [40, с. 87].

Найздібніший та найвідоміший учень Платона Арістотель у своїй праці «Політика» не розділяє ідеї вчителя і стає на сторону тодішніх домінуючих механізмів та принципів суспільства. Він вважає, що чоловік за своєю природою вище жінки. Саме тому перші керують, а другі повинні їм підпорядковуватись [40, с. 88]. Арістотель пише, що управляти повинен лише чоловік, адже він знаходиться вище жінки за природними законами, в які втручатись не можна. Чоловік – сильніший, розумніший, мудріший, більш вольовий, вміє керувати та підпорядковувати собі, на відміну від жінки, а, у висновок, має необхідні якості та властивості для політики та управління державою. Арістотель вважає, що владу чоловіка над дружиною можна порівняти з владою політичного діяча, або з владою царя. Адже чоловік за своєю природою більше прив'язаний до керування, ніж жінка. Філософ

порівнює це з тим, як старша і зріла людина може керувати краще, чим молода і незріла [40, с. 88].

Тобто можемо вже зробити проміжний висновок, що думки та бачення гендерних аспектів суспільства та політики категорично відрізняються не залежно від епохи чи науки в межах якої вони розглядались. Прикладом такого ж протиріччя поглядів можуть бути найвідоміші представники філософії епох Середньовіччя та Відродження. В працях одного з найбільш популярних представників епохи Середньовіччя Августина Аврелія жінки взагалі вважалися гріховними за своєю суттю. Філософ вважав, що жінки самим своїм існуванням руйнували взаємозв'язок людини і Бога, єдність людського і божественного начал [42, с. 53]. На противагу представляємо англійського філософа та державного діяча, одного з найвідоміших представників епохи Відродження та основоположника утопічного соціалізму – Т. Мора. У своєму найпопулярнішому суспільно-політичному трактаті «Утопія» він пише про ідеальне утопічне суспільство, у якому немає приватної власності і грошей, де люди живуть общиною та допомагають і піклуються один про одного. У такому суспільстві, на його думку, повинні надаватись рівні права і можливості, не залежно від статі, віку, раси чи інших стратифікаційних ознак. Професійні заняття для чоловіків і для жінок повинні бути однаковими і вони мають мати рівні права, можливості і обов'язки. Т. Мор вважав, що і чоловіки, і жінки в рівній мірі можуть брати участь в загальних обговореннях функціонування Утопії, будь-яка людина (чи то чоловік, чи то жінка) може спробувати реалізувати себе у будь-якій професії, навіть якщо це політична чи військова сфера. Автор «Утопії» стверджував, що якщо у людини є талант до певної професії чи сфери, то вона зможе в ній повноцінно реалізуватись, незалежно від статі та фізіологічних можливостей, і суспільство лише буде заохочувати її до цього [44, с. 104].

Французький філософ, мислитель епохи Просвітництва Жан-Жак Руссо та шотландський філософ А. Сміт висловлювали схожі ідеї щодо гендерної

тематики. Жан-Жак Руссо не вважав розумною поширеною в той час думку про вплив жінки на чоловіка, як про деяке зло, якого необхідно уникати. Він писав, що при правильному трактуванні й використанні жіночих умінь, при правильному їх навчанні, цей вплив можна перетворити на благо, яке принесе лише добро [31, с. 89]. У свою чергу А. Сміту своєму найвідомішому трактаті «Дослідження про природу і причини багатства народів» висловив думку, що не існує освітніх центрів спеціально для викладання наукових дисциплін жінкам, проте в їх навчанні немає нічого ганебного чи даремного, їм необхідно знати певні науки, вміти поводитися вдома і в суспільстві, навчатися правильно керувати господарством і не тільки [54, с. 242]. Отже, Руссо та Сміт визнавали відносну, часткову рівність чоловіків і жінок, але в їхніх ідеях можна простежити і дискримінаційну точку зору.

Початки вивчення та аналізу гендерної тематики також беруть свій початок з біології. У межах вивчення еволюційної біології Ч. Дарвін у своїй відомій книзі «Походження людини» (1874) запропонував докладне пояснення так званого «статевого відбору» – механізму еволюції, що діє поряд з «природним відбором», який описаний в його книзі «Походження видів». Саме завдяки праці Дарвіна біологи зацікавилися гендерною темою і поступово намагались пояснити еволюційні переваги статевого відтворення. У біології трактують перевагу чоловіків над жінками як так званий еволюційний закон, і в кінцевому результаті дарвінізм сприяв розхитуванню патріархату [32, ст. 23].

Також розгляд гендерних аспектів через призму біології сприяв розвитку нових напрямків в антропології. У 1920-1930-х роках антрополог М. Мід у книзі «Стать і темперамент у трьох примітивних суспільствах» прагнула довести наявність зв'язку між соціальною структурою і емоційною динамікою сексуальності. Розроблений нею підхід зіграв визначальну роль у формуванні «культурно-персональної» школи в американській антропології. Але найбільш важливим результатом її досліджень стало те, що вони показали: різні культури по-різному підходять до інтерпретації статі та

гендеру. Після цього стало складно сприймати будь-який аспект гендерних відносин як щось само собою зрозуміле [60, с. 70].

Існує та активно функціонує і розвивається така галузь науки, як гендерна психологія. У західних країнах гендерна психологія почала розвиватися в другій половині ХХ ст., в Україні та країнах колишнього СРСР – на кілька десятиліть пізніше. В кінці ХІХ - початку ХХ ст. в роботах вітчизняних і західних дослідників акцентувалась увага на відсутності жінок в їх числі і як об'єктів досліджень в психології, що істотно ускладнювало вивчення психології статі та гендеру і перетворювало її взагалі в «психологію чоловіків». Вже у першій половині ХХ в. ситуація змінюється: з'являються перші імена жінок-психологів(Х. Томпсон Вулі, Л. Холлінгворт), а в їх дослідженнях спростовуються поширені твердження про фундаментальні психологічні відмінності між статями і про неповноцінність жінок [38, с. 141].

У роботах інших відомих психологів (Е. Еріксона, А. Адлера, К. Хорні) підкреслюється важливість соціокультурних факторів у формуванні психологічних особливостей чоловіків і жінок. Е. Еріксон, хоч і підтверджує в своїх працях існування психологічних відмінностей між статями, стверджує, що вирішальною є не лише анатомія, а «анатомія, історія і особистість в сукупності». А. Адлер підкреслює значимість виховання поваги до іншої статі в дітях з раннього віку. Він вважає, що слід уникати будь-яких дискусій з питань статі, які ведуть до зневаги жіночої статі і вихвалання чоловічої як чогось вищого і що необхідно привчити дітей до думки про те, що обидві статі рівноцінні. У роботах К. Хорні звучить критика психоаналітичної інтерпретації відмінностей між статями, так як вона відображає виключно чоловічий погляд і застосовує чоловічі мірки для вивчення психології жінок [38, с. 142].

У 1968 р. психолог Р. Стіллер запропонував нову концепцію, згідно з якою стать і гендер – поняття хоча і мають певний зв'язок між собою, але в значній мірі незалежні один від одного, тому стать повинна вивчатися

біологією, а гендер – психологією. Також Стіллер розділив базові поняття гендерної психології, такі як «гендерна ідентичність» і «гендерна роль». *Гендерна ідентичність* – це усвідомлення себе пов'язаним з культурними визначеннями мужності і жіночності. Поняття служить психологічною інтерпретацією чоловічих або жіночих рис, які виникають в результаті процесу взаємодії «Я» з іншими [37, с. 289]. «Гендерна ідентичність пов'язана з нашим уявленням про свою стать - відчуваємо ми себе в дійсності чоловіком або жінкою» [56, с. 21]. *Гендерна роль* – «це поведінка людини, яка залежить від її статі та визначається певними соціальними конструктами, тобто прийнятими в суспільстві нормами, які формують чисто чоловічу (маскулінну) та чисто жіночу (фемінну) поведінку». Ці норми поведінки проявляються у манерах поведінки, жестах, міміці, розподіленні обов'язків у сімейній, професійній сферах тощо. Відповідно, через біологічні і соціальні особливості чоловіків і жінок, що першим, що другим були відведені відповідні ролі в суспільстві. Традиційна жіноча роль – домашня, сімейна жінка, яка повинна стежити за побутом удома, народжувати і виховувати дітей. Традиційна чоловіча роль – добувач, доміант в сім'ї, який повинен вирішувати виникаючі фінансові і побутові проблеми, а також вести активне соціальне життя (в тому числі і політичне). Гендерні ролі формуються і трансформуються суспільством, тому саме люди визначають необхідні функції і обов'язки, а також права і можливості для чоловіка і для жінки [37, с. 291].

Підсумувати бачення гендеру в психології ми можемо визначенням відомого психолога Ш. Берна: «Гендер в психології – соціально-біологічна характеристика, за допомогою якої люди дають визначення поняттям «чоловік» і «жінка». Оскільки стать (sex) є біологічної категорією, соціальні психологи часто посилаються на ті гендерні відмінності, які обґрунтовані біологічно, як на «статеві» [29, с. 21].

Вплив науки та різних дисциплін на обговорення та дослідження аспектів гендеру посилювався, коли до обговорення долучилися ще лікарі, які в

свою чергу цікавилися гендером і сексуальністю та посприяли створенню спеціальності, яку згодом стали називати сексологією. Медичні та медико-правові вчення послужили первісною основою дослідження форм людської сексуальності як природного явища. Центральною фігурою в цьому дискурсі був, безумовно, З. Фрейд. Зокрема, у своїй роботі «Три нариси з теорії сексуальності» Фрейд розвинув аргументацію, яка зруйнувала уявлення про природні дані та фізіологічні особливості статей. Значення Фрейда в розвитку гендерної тематики пов'язане не стільки з популяризацією теми гендеру (цим займалися і багато інших дослідників), скільки з розробкою методу дослідження «психоаналізу», який запропонував складні пояснення фемінінності і маскуліності як психологічних форм, породжених соціальними процесами. Що цікаво, Фрейд не планував отримати такий результат: він досліджував цю тему з метою дати психології біологічне пояснення, але методи Фрейда привели його до пояснення соціального [33].

Аналіз міждисциплінарного бачення гендеру свідчить про те, що і досі в політичному житті суспільства спостерігається гендерний дисбаланс. Для його ліквідації потрібна ефективна гендерна політика, детальнішим вивченням якої займається політологія. *Гендерна політика* – це діяльність (або бездіяльність у разі навмисного невпровадження такої політики) державних інституцій, спрямована на здійснення (безпосередньо або опосередковано) та гарантування рівних прав, свобод і можливостей для жінок і чоловіків, утвердження гендерної демократії та формування гендерної культури в суспільстві [57, с. 92]. Мета гендерної політики – досягнення гендерної рівності. Це означає, що всі люди, незалежно від статі, повинні мати свободу вибору для розвитку своїх особистих здібностей без жодних обмежень, які накладаються на них гендерними стереотипами і традиційною гендерною системою. На принципах гендерної системи будується розподіл обов'язків, трудового навантаження, доходу, доступу до економічних і інтелектуальних ресурсів і до прийняття політичних рішень. У рамках гендерної політики необхідно зруйнувати стереотипні уявлення про

можливості чоловіків і жінок, щоб вийти на новий рівень осмислення гендерних ролей обох статей в політичній сфері [57, с. 93].

Отже, можна зробити висновок, що міждисциплінарність теми гендеру та гендерної політики пояснюється тим, що гендер по своїй суті - це соціальний феномен і становлення та укріплення гендерних уявлень у людській свідомості починається ще з часів зародження та формування першої державності, що зрозуміло з робіт тогочасних філософів. Бачення гендерних аспектів суспільства та політики категорично відрізняються залежно від епохи чи науки в межах якої вони розглядалися.

1.2. Історико-правове становлення гендеру та гендерної політики

Також одним із найважливіших аспектів формування поняття гендеру та гендерної політики і становища та ролі жінки у суспільстві та, відповідно, на політичній арені, є вплив історичних подій на становлення гендерної політики та соціальних уявлень про жінку-політика загалом, а згодом і в Україні.

До середини ХХ століття історія людства фактично була «чоловічою історією», тобто орієнтованою на персонажів чоловічої статі. Ще починаючи з часів Античності, можна побачити, що у жінок не було тих прав і свобод, якими володіли чоловіки: зокрема, вони не могли брати участь в політичному житті суспільства і розглядалися, швидше, як домогосподарки, чия головна функція – продовження роду. Жінка не вважалася повноцінним членом суспільства. Тільки вільні чоловіки могли займатися активною громадською діяльністю, вирішуючи важливі державні питання. Саме чоловіки створювали закони, яким були вимушені підпорядкуватися всі інші, в тому числі і жінки. Тоді домінував традиційний тип суспільства, в якому жінки розглядалися виключно в якості дружин і матерів, і були позбавлені права брати участь в усіх важливих суспільних та політичних справах [46, с. 107].

В Середньовіччі почали відбуватись невеликі зміни. Одним з головних факторів, що сприяв цим змінам, було поширення християнства. Укорінені

моральні правила, встановлені цінності й переважаючий світогляд античної епохи було переглянуто завдяки християнським догмам. Християнство призвело до моральної революції, яка зруйнувала минулі стандарти і встановила свої. Завдяки аналізу християнських священних текстів можна зафіксувати основні відмінності Середніх віків від попередніх епох [72, с. 35]. Тут йдеться про рівність усіх перед Богом, незалежно від статі. З одного боку, основні обов'язки жінки не змінилися, їм все також доводилося займатися домашнім побутом і вони не були допущені до соціально-політичного життя суспільства, але з іншого боку – багато жінок займалися поширенням християнства серед населення, що поступово почало змінювати думку громадськості про їх ролі в суспільстві [72, с. 36].

Приблизно до XIV–XV століть гендерна нерівність в суспільстві вважалася природною, правильною і очевидною. Період Буржуазних революцій сприяв розумінню суті ідеї рівності, саме тоді була проаналізована необхідність давати усім людям рівні права. Проте перші ідеї щодо рівноправ'я можна простежити дещо пізніше в роботах теоретиків епохи Пізнього Середньовіччя до епохи Відродження, в якій увага акцентувалась на проблематиці антропоцентризму, головною суттю якого був розгляд людини як найвищої цінності [72, с. 49].

Далі ідеї рівності поширювались наче сніжним клубком. Саме тоді стали створюватися та розвиватися феміністські рухи, метою яких була боротьба за права і свободи жінок, за їхню можливість брати участь в громадських справах, отримувати заробітну плату нарівні з чоловіками, мати можливість розвиватись у всіх сферах, включаючи політичну. США – країна, що першою встала на шлях демократизації і законодавчо закріпила права жінок. Перша хвиля фемінізму почалася в 1840-і роки і закінчилася перемогою суфражистського руху в 1920-му році. Саме тоді була прийнята 19 поправка до Конституції США, яка проголошувала право голосу для жінок, а, відповідно, можливість брати участь в політичному і соціальному житті країни. Тоді ж, завдяки суфражистському руху, стали розвиватися

наукові організації, проводилася велика кількість досліджень та писалось багато робіт, присвячених гендерній тематиці [73, с. 145]. На науковий рівень питання гендерної нерівності, як вже було згадано вище, було піднесене в 70-х роках ХХ століття. Саме в цей час відбувалася друга хвиля фемінізму. Феміністки вигукували такі гасла, як «Особисте є політичним, політичне є особистим», таким чином вимагаючи розширення своїх можливостей в політичній сфері, намагалися домогтися права на участь в громадських справах в рівній мірі з чоловіками. Феміністський рух був настільки потужним і популярним, що це призвело до прийняття в 1972 році більшістю голосів Конгресом США поправки про рівні права [73, с. 147].

Що стосується України та соціальних уявлень про жінку та її роль в українському суспільстві, то основним образом жінки, який історично склався протягом багатьох століть є образ *«жінки-берегині»*, який визначається пріоритетністю материнської ролі жінки, призначення якої – народжувати і виховувати дітей та займатись домашнім побутом. Спочатку з'ясуємо, звідки цей образ прийшов в уявлення українського суспільства. Образ Березині бере свій початок з української міфології і затримується в уявленнях суспільства аж до часів Перебудови, коли комуністична ідеологія втратила свою монополію і був нею був сформований новий канон жіночності – *«радянська супержінка»*. По суті, це той же образ жінки-берегині, лише з національним забарвленням [48, с. 74]. Очевидно, що політична діяльність жінок аспектом цього образу не була. Але що є цікавим, попри таку історію та уявлення суспільства, українська політична історія багата на імені видатних жінок – Анна Ярославна, княгиня Ольга, Маруся Богуславка, Роксолана, Марко Вовчок, Леся Українка, Ольга Кобилянська та багато інших [50, с. 49].

Отож, основою образу Березині є ідея священного материнства та бачення жінок лише у контексті їхніх репродуктивних функцій. В українській літературі часто романтизують і сакралізують образ жінки-матері, проте деякі відомі українські автори (такі як Марко Вовчок, Леся

Українка) писали у своїх творах про героїнь, які сильні, владні, самостійні і самодостатні [49, с. 13]. З однієї сторони, образ Березини асоціюється з українською історією та традиціями, а з іншої сторони, цей образ підтверджує патріархальність суспільства та нерівність прав та можливостей чоловіків та жінок у ньому і, відповідно, відсутність доступу для жінок до політичної та управлінської сфери.

За останні роки у житті українського суспільства багато чого змінилося. Змінилися і образи, що проникли в уявлення людей, і стали перешкодою до вільного доступу жінок в політику. Наприклад, образ «жінки-барбі» («барбі» – назва серії ляльок для дитячих ігор). Цей образ сексуально об'єктизований і транслює ідею, що жінка повинна бути красивою, худю, гарно виглядати, завжди усміхненою і більше від неї нічого не вимагається. Тобто іншими справами, в тому числі і політикою, повинен займатись чоловік [48, с. 88]. Саме такі образи і впливають на утворення стереотипів та уявлень щодо суспільної ролі чоловіків та жінок.

Українські жінки почали боротись із сталими в уявленнях суспільства жіночими образами. У перші роки незалежності утворився український жіночий рух, ідеї якого полягали у тому, що жіночі інтереси в ньому були підпорядковані державним, тобто проблемам боротьби з дискримінацією жінок, відстоювання їх прав на законодавчому рівні. Проектуючи функції жінки-березини з сімейної та побутової сфери сім'ї на громадсько-політичну сферу, цей рух не лише закликав жінок опікуватись українцями і Україною з позиції матері, але й продовжував обстоювати право і обов'язок кожної жінки бути такою Березинею [49, с. 14].

Відповідно можна зробити проміжний висновок, що історично складений шлях українських жінок до політики та влади був складним і ґрунтувався на подоланні стереотипних сталих образів в уявленнях українського суспільства. Боротьба українських жінок за право брати участь в ухваленні рішень та політичному житті держави мала різну форму й різні механізми та інструменти. Одна з відправних точок цієї боротьби відбулась в

добу УНР, коли Україна вперше здобула незалежність. Відповідно, питання гендерної рівності тісно взаємопов'язані з демократичним розвитком держави, який був неможливий у радянський час [59, с. 21]. Проте варто зауважити, що крапку в цій боротьбі ставити ще рано і вона триває до сьогодні.

На сьогодні міжнародна спільнота в особі ООН, Ради Європи та Європейського Союзу оцінює гендерну рівність як невід'ємну складову частину загальної концепції рівності, прав та свобод людини та вимагають від держав, що входять до їх складу, їх всебічного захисту та гарантування на рівні національного законодавства. Переважна більшість розвинутих країн світу пішла шляхом ухвалення окремих законодавчих актів, безпосередньо спрямованих на забезпечення гендерної рівності. Першими таки державами стали Швеція (Акт про рівність чоловіків і жінок у сфері праці, 1972 р.; Акт про рівність між жінками і чоловіками, 1991 р.); Великобританія: Закон про гендерну дискримінацію, 1975 р.); Данія (Закон про рівність статей, 1978 р.); Норвегія (Закон про рівність між статями, 1978 р.) Норвегія (Закон про гендерну рівність, 1979 р.); Ісландія (Закон про рівний статус та рівноправність жінок і чоловіків, 1985 р.); Фінляндія (Закон про рівність між статями, 1986 р.) та деякі інші [59, с. 36]. В цих країнах простежуються стійкі позитивні тенденції та зміни у подоланні дискримінації за ознакою статі і реалізації принципу гендерної рівності. До числа таких держав Україна приєдналась 8 вересня 2005 року, коли Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який набув чинності 1 січня 2006 року. Необхідність ухвалення цього нормативно-правового акту обумовлена тим, що за результати соціальних спостережень та даними державної статистики, дискримінація за ознакою статі спостерігається в усіх сферах життя українського суспільства, особливо у політичній сфері [59, с. 37].

Українське законодавство ґрунтується на принципі рівності прав жінок та чоловіків, який закріплений законодавством у Конституції України. Стаття

24 Конституції гарантує рівність прав і свобод усім громадянам та забороняє обмеження за ознакою статі. Також ця стаття Конституції України зазначає: «Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї» [13].

Особливість національного законодавства полягає у наявності великої кількості підзаконних та нормативних актів. Саме в таких документах зустрічаються положення, які визначають обмеження прав жінок обіймати певні посади, наприклад, у військовій сфері. Винятки також становлять випадки, так званої, позитивної дискримінації щодо жінок, які також можуть обмежувати певні права жінок. Рівне виборче право забезпечується згідно з Законом України «Про вибори народних депутатів України». «...забороною привілеїв чи обмежень кандидатів у депутати за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [11]. Відповідно до статті 15 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» політичні партії та виборчі блоки під час висунення кандидатів у народні депутати України в багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі передбачають представництво жінок і чоловіків у відповідних виборчих списках. Однак, Закон України «Про вибори народних депутатів України» не містить норм та механізмів, які б забезпечили виконання статті 15 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [21].

Робимо проміжний висновок, що положення сучасного існуючого законодавства та партійних статутів, що стосуються збільшення представництва жінок серед кандидатів на виборні посади, не забезпечують ефективного їх виконання та відповідних уявлень про образ жінки-політика в українському суспільстві.

На попередніх сторінках роботи ми інтерпретували поняття державної гендерної політики (це послідовна система заходів, спрямованих на

створення, розвиток, підтримку і захист рівноправності чоловіків і жінок). Для більшої ефективності вже існуючого законодавства, Україна вже більше 20 років здійснює діяльність, яка спрямована на впровадження та реалізацію принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, в тому числі і на підвищення політичної участі та політичного лідерства жінок. Ця діяльність і є гендерною політикою України. Формування гендерної політики в Україні можна розділити на п'ять основних етапів [66, с. 9].

Перший етап розпочинається з 1991 року, коли в Україні відбувалось формування перших інституцій, які опікувались би питаннями жінок. У 1995 році українська урядова та неурядова делегації прийняли участь у Четвертій Конференції ООН зі становища жінок і Пекіні. У тому ж році відбулись перші парламентські слухання про становище жінок в Україні.

Другий етап становлення гендерної політики в Україні розпочався у 1996 році зі створення Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, також розпочалася інституціоналізація державної політики поліпшення становища жінок. А у 1997 році було ухвалено Національний план дій на поліпшення становища жінок.

Наступний етап характеризується подальшими інституційними змінами (реформування Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту), оглядом досягнень і проблем на національному та глобальному рівнях з реалізації рекомендацій Пекінської Конференції на Спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН «Пекін+5». У Національному плані дій на 2001 – 2005 роки вперше було визначено першорядні стратегії розвитку гендерної демократії. У 2001 році ухвалено Закон України «Про попередження насильства в сім'ї». У 2004 році пройшли парламентські слухання «Становище жінок в Україні: реалії та перспективи».

У 2005 році розпочинається четвертий етап становлення гендерної політики в Україні Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» і Указом Президента «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення

рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». У наступному році відбулись Парламентські слухання: «Сучасний стан та актуальні завдання у сфері попередження гендерного насильства» та «Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи». Також у 2006 році Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову «Про проведення гендерно-правової експертизи». У 2007 році при Кабінеті Міністрів України створено Міжвідомчу раду з питань сім'ї, гендерної рівності та демографічного розвитку. 2007 рік був оголошеним роком гендерної рівності.

Останній етап розпочався зі створення в 2010 році посади радниці з гендерних питань прем'єр-міністра України. Відбулась адміністративна реформа та переформатування чинного інституційного механізму з гендерної рівності [66, с. 14].

Отож, виділимо основні заходи, вжиті на державному рівні в контексті гендерної політики України:

- ухвалення 2005 року Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків»;
- послідовна робота в парламентських комітетах і, як наслідок, призначення в секретаріатах комітетів відповідальних за впровадження принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, створення підкомітету з питань гендерної політики. Завданням цих спеціалістів є сприяти обізнаності народних депутатів з гендерних аспектів, вносити заходи з гендерних питань до планів роботи Комітету, відстежувати гендерний компонент у законопроектах, брати до уваги результати гендерно-правової експертизи та гендерної статистики, а також забезпечувати співпрацю комітету з гендерними експертами та громадськими організаціями;
- проведення парламентських та комітетських слухань, гендерного аналізу керівного складу центральних органів влади, гендерної експертизи чинного законодавства та проектів нормативно-правових актів, привернення уваги вищих рівнів державної влади до

гендерної рівності. Ці ініціативи сприяли застосуванню гендерної перспективи під час розгляду інших соціально значущих питань, наприклад, пов'язаних з бідністю, підтримкою сім'ї, рівності оплати праці, здоров'я чоловіків тощо;

- прийняття Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року. Цей стратегічний документ окреслив пріоритетні напрямки та цілі державної політики, але не всі поставлені завдання було досягнуто через брак фінансування та кадрових ресурсів;

- поступове впровадження гендерного компоненту у систему шкільної, вищої та післядипломної освіти, включаючи проведення аналізу гендерного компоненту у навчальних програмах, підручниках та посібниках. Гендерну тематику включено до програм вищих навчальних закладів, а теми гендерної рівності також внесено до навчальних програм середньої школи;

- налагоджена взаємодія громадських організації та гендерних експертів з державними органами у написанні державних програм, змін та доповнень до наявних законів;

- започатковано ініціативи з вдосконалення гендерної статистики, що дозволить аналізувати гендерні перетворення та співвідношення. Активна робота у галузі вдосконалення гендерної статистики провадиться завдяки спільним зусиллям Державного комітету статистики України, Інституту демографії та соціальних досліджень та Інституту економіки та економічного прогнозування Національної академії наук України та підтримки проекту Програми розвитку ООН «Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні» [66, с. 18].

Отже, за стільки років у людських уявленнях утвердились образи та соціальні ролі жінок, які стають перешкодою для їхнього доступу до політичної сфери. Українське суспільство не є винятком. Тому основними

завданнями держави є забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок у питаннях гендерної рівності і контроль за ефективним функціонуванням інституцій, які відповідальні за реалізацію гендерної політики в державі. Але навіть ефективне функціонування законодавства не гарантує зміни у соціальних уявленнях суспільства образу жінки, який історично склався протягом багатьох століть.

1.3. Гендер та гендерна політика крізь призму соціології

У минулих підрозділах ми проаналізували, що дослідження та вивчення гендерних аспектів є невід'ємною частиною більшості соціальних і гуманітарних наук. Хоч і різні науки мають різний ступінь чутливості до включення гендерної тематики в своє інтелектуальне поле, найбільш гендерно спрямованими виявляються антропологія, психологія, філософія та соціологія; гендерно нечутливими – історія, політологія. Серед соціо-гуманітарних дисциплін найінтенсивніше, особливо в останні роки, досліджує та вивчає гендерну проблематику саме соціологія.

У межах соціологічного дискурсу сформувався гендерний підхід та окремий напрямок феміністської та гендерної соціології. Вивчення гендеру в соціології має інституційний та когнітивний ефекти, які ми спробуємо осмислити в цьому підрозділі. Аналіз ми розпочнемо з того, яким чином гендерні відносини вивчались та досліджувались в класичних і посткласичних соціологічних теоріях.

Кожна соціологічна теорія пропонує свою інтерпретацію соціально-організованих відносин між статями. Обговорення мужності і жіночності і їх співвідношення ми можемо знайти у працях Маркса, Дюркгейма, Зіммеля, Парсонса, Бурдьє, Гідденса, Смелзера, Гофмана, Гарфінкеля та інших відомих соціологів. Концепція суспільства і соціальної структури визначає інтерпретацію гендерних відносин в рамках цієї концепції. В рамках класичної і посткласичної соціології аж до середини 1970-х років терміни «гендер» і «гендерні відносини» не вживалися. Гендерні аспекти

аналізувалися в контексті термінів відносин між статями. Однак, обговорюючи відносини між статями, соціологи часто виходили за межі соціологічного дискурсу і міркування про них в кінцевому результаті зводилися до постулату про базові біологічні і фізіологічні відмінності між чоловіком і жінкою. Таку позицію прийнято називати біологічним детермінізмом чи есенціалізмом [47, с. 16]. Спробуємо осмислити її на прикладі марксизму, структурного функціоналізму і драматургічного інтеракціонізму.

Логіка *марксистської соціології* приводить дослідників до твердження, що гендерні відносини, тобто відносини між статями, це один з аспектів виробничих відносин. При цьому поділ праці між чоловіком і жінкою розглядається як первинне, щось, що необхідне для існування людського роду. «Разом з цим (зростанням потреб) розвивається і поділ праці, який спочатку був лише розподілом праці в статевому акті, а потім - поділом праці, відбувається сам собою або «природно» завдяки фізіологічним задаткам (наприклад, фізичній силі), потребам, випадковостям». Е. Дюркгейм пов'язує зміну положення статей в суспільстві із суспільним поділом праці та розвитком цивілізації. В результаті соціального розвитку, вважає Дюркгейм, «одна із статей заволоділа емоційними функціями, а інша – інтелектуальними» [47, с. 16].

Значний вплив на осмислення відносин між статями в соціологічній думці мали праці засновника *структурного функціоналізму* Т. Парсонса, особливо спільна монографія Парсонса і Бейлза. Цей підхід став парадигмальним, отримавши назву статево-рольового. Згідно з ним, жінка виконує експресивну роль у соціальній системі, а чоловік – інструментальну. Експресивна роль означає, кажучи сучасною мовою, здійснення турботи, емоційної роботи, підтримання психологічного балансу сім'ї. Ця роль – монополія домашньої господині, сфера відповідальності жінки. Інструментальна роль полягає в регуляції відносин між сім'єю та іншими соціальними системами, це роль добувача, захисника. Типи рольової

поведінки визначаються соціальним становищем, рольові стереотипи засвоюються в процесі формування норм та рольових очікувань. Правильне виконання ролі забезпечується системою заохочень і покарань (санкцій) в суспільстві. При цьому, основною підставою статево-рольового підходу є визнання біологічного та фізіологічного детермінізму ролей. Статево-рольовий підхід виявився настільки затребуваним, що в його рамках аж до сьогодні розглядаються поняття чоловічої та жіночої ролей [47, с. 17].

Розглянемо положення *драматургічного інтеракціонізму* І. Гофмана. Статеві відмінності розглядаються ним з точки зору соціальної взаємодії. Він вважає, що механізмом створення гендеру є гендерний дисплей – набір ритуалізованих дій, що здійснюються індивідом в ситуаціях взаємодії з іншими індивідами. «Гендерна гра», здійснювана в соціальних взаємодіях, стає «природним» проявом сутності (біологічної статі) акторів, яка організована соціально [47, с. 17].

Отже, робимо проміжний висновок, що до поширення феміністської критики в 70-і роки інтерпретація гендеру в соціології ґрунтувалась так чи інакше на есенціалістських принципах. Соціологія практично завжди включала в своє поле наукових роздумів розгляд відносин статей, стать при цьому інтерпретувалась як приписаний природою статус.

Гендер та гендерну політику крізь призму соціології пояснює також *теорія гендерних категорій*. Її основні положення зводяться до наступного. По-перше, наявність протилежних інтересів в гендерній політиці пов'язується з конкретними категоріями людей. Як приклад можна привести визначення чоловіків як «природних ворогів жінок», яке запропонував Д. Джонстон [52, с. 262]. По-друге, одиницею аналізу в цій теорії є категорія, а не процеси, що конструюють цю категорію, її елементи або складові частини. По-третє, соціальний порядок описується в термінах декількох головних категорій, пов'язаних один з одним відносинами влади і конфліктом інтересів. Якщо порівнювати цю теорію з теорією статевих ролей, то друга має тенденцію

розчинитися в індивідуалізмі, а категоріальний підхід в свою чергу створює масштабне полотно великими мазками [52, с. 263].

Для кращого розуміння гендеру та гендерної політики крізь призму соціології ми розглянули також дві фундаментальні роботи, які висвітлювали гендерну тематику. Саме вони надали соціальному аналізу гендеру в соціології його сучасну форму. Книги, про які йде мова: нариси Т. Парсонса в збірнику «Сім'я, соціалізація і процес взаємодії» і книга Сімони де Бовуар «Друга стать». Кожна з них містить в собі різні інтелектуальні програми, в тому числі і різні політичні підходи.

Підхід Парсонса був більш системним, адже поняття ролі стало одним з фундаментальних в його загальній соціологічній теорії. Кожна з цих праць пронизана ідеєю соціальної умовності і довільності характеру статей і гендерних відносин. Але, що цікаво, два теоретика прагнули ввести обмеження, які б дозволили уникнути повного «соціологізування» гендеру. Парсонс зробив це за допомогою звернення до функціональних імперативів суспільства, а де Бовуар – за допомогою введення структури «Я / Інший» у відносинах між чоловіком і жінкою. Два автори визначали гендерні моделі в термінах відносин і вони фактично розумілися як універсальні. На відміну від Парсонса, де Бовуар побачила, що ці моделі мають вимір влади. Парсонс, в свою чергу, якщо спробувати сформулювати його ідею однією фразою, синтезував поле гендеру навколо ідеї звичаю і соціальної стабільності [79]. Де Бовуар синтезувала його навколо ідеї підпорядкування жінок [30].

Спочатку більш впливовим був перший підхід. Парсонсівський аналіз сім'ї, зокрема його розрізнення «експресивної» та «інструментальної» ролей, заклав основу консервативної соціології гендеру, що отримала розвиток разом з бурхливим зростанням соціального знання в Америці в 1950 - 1960-х роках. Оскільки «сім'я» і «статева роль» при такому підході дуже взаємопов'язані, то в центрі уваги дослідників фактично виявляються жінки у ролі дружини і матері («жіноча роль»). В цей час тривали також дослідження відмінностей між статями і дослідження по «виміру»

маскулінності та фемінінності (gender-scaling), що підтримували рольову парадигму [79]. Більш серйозний інтерес до гендеру виник у зв'язку з появою нового фемінізму в кінці 1960-х років. І тоді в центрі уваги дослідників виявилася саме позиція Сімони де Бовуар.

Важливим аспектом соціологічного бачення гендеру є *гендерний підхід*. Термін «гендерний підхід» виникає в соціології в 70-і роки. Він сформувався як критика уявлень класичної соціології про природу відносин між статями. Гендерний підхід розвивається як феміністська критика основних напрямків соціології. В його рамках гендерні відносини розглядаються як соціально організовані відносини влади і нерівності. Гендерний підхід являє собою варіант стратифікаційного підходу, в ньому завжди присутня теза про нерівномірний розподіл ресурсів за ознакою статі та про відносини керування-підпорядкування. Саме з появою цього підходу в соціологічній науковій літературі гендер стає «корисною» багаторівневою категорією [28, с. 310].

Саме гендерний підхід сприяв утворенню гендерної соціології. *Гендерна соціологія* – це соціологічна теорія, яка вивчає процеси соціальної взаємодії чоловіків і жінок, аналізує еволюцію їх соціальних статусів і відносин з урахуванням культурних традицій і стереотипів, а також розглядає вплив фізіологічних та психологічних особливостей статі на її поведінку у суспільстві. Методологічну базу гендерної соціології становить діалектичний підхід до вивчення соціальної взаємодії двох гендерних спільнот (чоловіків і жінок) один з одним і з їх соціальним оточенням. На основі принципу соціального детермінізму ми можемо досліджувати соціо-гендерні відносини в конкретних історичних (політичних, соціальних, економічних, духовних тощо) умовах [28, с. 319].

Соціологічний аналіз доцільно доповнити вивченням демографічних факторів, а також розглядом особливостей жіночої та чоловічої психології, використанням теорії ролей, про яку вище сказано. Важливе теоретичне значення має соціолого-психологічний підхід до вивчення соціогендерних

особливостей і поведінкових установок жінок і чоловіків. Іншими словами, гендерна соціологія передбачає застосування міждисциплінарного підходу до розгляду становища жінок і чоловіків, їх соціальних статусів, гендерної стратифікації суспільства, що ми вияснили ще у минулому підрозділі. Гендерна соціологія тісно пов'язана з іншими соціологічними теоріями, наприклад, із соціологією сім'ї та із соціологією особистості [68, с. 10].

Варто відзначити, що саме поняття «гендерна соціологія» в західній літературі зустрічається досить рідко. У ній в основному фігурують терміни: «гендерні відносини», «гендерні дослідження», «соціологія статі», але при цьому знецінюються соціальні чинники. Так, автори «Соціологічного словника» вважають, що «соціологія статі вивчає те, яким чином культура і соціальна структура опосередковують фізичні відмінності між чоловіками і жінками» [26]. Таким чином, вони виходять не з соціальних, а з біологічних відмінностей між статями, які лише приймають соціальне забарвлення відповідно до особливостей сфер життя того суспільства, де вони проявляються.

У західній соціології йдуть дискусії за двома основними напрямками. У центрі одного з них знаходиться питання про те, чи є стать незалежним виміром соціальної стратифікації і соціального поділу праці; у фокусі іншої виявляється ступінь відповідності теоретичних принципів соціології завданням аналізу статевих відмінностей і статевої стратифікації в суспільстві. Соціальна практика всіх країн світу, включаючи і Україну, свідчить про те, що хоч і в другій половині ХХ століття статеві особливості грали все меншу роль при вирішенні питань зайнятості, освіти та професійного самовизначення, гендерні особливості досі впливають на суспільні уявлення та на можливості і доступ жінок та чоловіків до тої чи іншої професійної сфери. Найбільш яскраво, це проявляється у політиці [68, с. 14].

Отже, хоч і тема гендеру є досить новою для соціології, розгляд проблеми «жінки в політиці» можна прослідкувати у багатьох соціологічних

теоріях та концепціях. Саме у межах соціологічного дискурсу сформувався гендерний підхід та окремий напрямок феміністської та гендерної соціології. В рамках класичної і посткласичної соціології аж до середини 1970-х років гендерні аспекти аналізувалися в контексті термінів відносин між статями. У цьому підрозділі ми спробували осмислити їх на прикладі марксизму, структурного функціоналізму і драматургічного інтеракціонізму. Спочатку у соціологічній літературі автори почали вживати поняття соціологічного підходу, що пізніше «переріс» у гендерну соціологію. Зараз гендерна соціологія у процесі свого розвитку і з кожним роком нею зацікавлюються та присвячують свої праці все більше соціологів.

Висновки до розділу 1

Отже, у першому розділі нашої роботи було розглянуто теоретико-методологічні аспекти гендеру та гендерної політики, у першому підрозділі – в міждисциплінарному баченні, у другому – в контексті історико-правового становлення, в третьому – у соціологічному баченні. Як було зазначено, тема гендеру є міждисциплінарною та поліпарадигмальною, адже гендер по своїй суті – це соціальний феномен і становлення та укріплення гендерних уявлень у людській свідомості починається ще з часів зародження та формування першої державності, коли мало хто замислювався про рівноправ'я і свободу можливостей. Ще з давніх часів у людських уявленнях утвердились образи та соціальні ролі жінок, які стають перешкодою для їхнього доступу до політичної сфери.

У другому підрозділі гендер та гендерна політика в Україні розглядались у історичному та законодавчому контекстах. Зокрема, було проаналізовано українське законодавство щодо гендерної рівності, етапи та процеси гендерної політики в Україні. Що стосується української історіографії та становлення соціальних уявлень про жінку та її роль в українському суспільстві, то основним образом жінки, який історично склався протягом багатьох століть є образ «жінки-берегині», який

визначається пріоритетністю материнської ролі жінки. Шлях українських жінок до влади був складним і ґрунтувався на подоланні образу Берегині в уявленнях українського суспільства. Положення сучасного існуючого законодавства та партійних статутів, що стосуються збільшення представництва жінок серед кандидатів на виборні посади, не забезпечують ефективного їх виконання та відповідних уявлень про образ жінки-політика у суспільстві.

Проаналізувавши у третьому підрозділі чимало соціологічних теорій та підходів до вивчення гендеру та гендерної політики, можна зробити висновок, що хоч і тема гендеру є досить новою для соціології, розгляд проблеми «жінки в політиці» можна прослідкувати у багатьох соціологічних працях. Саме у межах соціологічного дискурсу сформувався гендерний підхід та окремий напрямок феміністської та гендерної соціології. Урахування вищесказаних теорій і підходів до розуміння гендеру є не лише бажаним, а й необхідним у процесі формування і реалізації гендерної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків, особливо у політичній сфері.

Розділ 2. Прикладні аспекти гендерних соціологічних досліджень

2.1. Гендерна проблематика: емпіричні дослідження

Сам термін «гендерні дослідження» з'явився в 1980-і роки з відкриттям в університетах США і країнах Західної Європи відповідних факультетів і кафедр. В цей же час стали з'являтися науково-дослідні центри, які займаються гендерною проблематикою. Гендерні дослідження, взявши свій початок з жіночих досліджень (women's studies), перемістили акцент з вивчення нерівноправного специфічного положення жінки, обговорення і засудження патріархату на дослідження більш широкого соціального контексту – на аналіз гендерної системи [70, с. 13]. У розвитку гендерних досліджень О. Ярська-Смирнова виділяє чотири основні стадії:

- перша (1960-1970-і роки в США) – вчені стали досліджувати проблеми жінок і гендеру; з'являються самостійні програми жіночих досліджень в університетах і коледжах. Створення в 1977 році Національної асоціації жіночих досліджень;

- друга (початок 1980-х років) – інтеграція жіночих досліджень у вищу освіту США, видання журналів, присвячених жіночим дослідженням, таких як «Feminist Studies», «Women's Studies», «Signs», «SexRoles», «Women's Studies Newsletter», публікація хрестоматій з жіночих досліджень;

- третя (середина 1980-х років)- розробка навчальних програм в напрямку включення досвіду меншин, більшої толерантності, чутливості до відмінностей учнів. У деяких університетах були відкриті спеціалізації по афро-американським жіночим дослідженням;

- четверта (з початку 1990-х років) - підвищення уваги до міжнародних проблем жінок, поширення освітніх програм і дослідних проєктів в країнах Близького Сходу, Східної Європи, Азії, Африки і Латинської Америки [78, с. 32].

У 1980-х роках відбулося розширення предмету жіночих досліджень, які стали включати різні форми гендерної різноманітності і приділяти особливу увагу конструюванню гендерних ідентичностей з точки зору

історії, культури та суспільства. З цієї причини ряд дослідницьких центрів, факультетів та друкованих видань перейменовуються. Наприклад, голландський «Журнал гендерних досліджень», що існує вже більше тридцяти років, мав початкову назву «Журнал жіночих досліджень», а в 1998 році був перейменований в «Гендерні дослідження». Багато дослідних інститутів, що проводили емпіричні дослідження, також поміняли назву з «жіночих досліджень» на «гендерні дослідження» в кінці 1990-х років [78, с. 39].

На сьогодні гендерні дослідження проводяться не тільки США і Європі, але і в більшості країн світу. Це обумовлено зростаючою увагою до жіночих проблем, що носять міжнародний характер. Україна не є винятком. В Україні до 1980-х рр. жіночі дослідження велися в рамках існуючої в той час радянської ідеології. Для неї, на відміну від Західної ідеології, була характерна уніфікація статевих відмінностей, а не їх протиставлення. Метою жіночих досліджень було відновлення рівнозначних відмінностей статей в країні, де до чоловіка і жінки зверталися безстатевим словом «товариш» [39, с. 345].

Раніше, як вже було згадано, емпіричні дослідження проводились в основному щодо питань сфери праці, побуту, дозвілля і сім'ї. З кінця ХХ в. в Україні спостерігається зростання дослідницького інтересу до гендерної проблематики, її вивчення стає більш системним. Цю тему досліджують соціологи, психологи, сексологи тощо. Крім того, саме з кінця 90-х рр. ХХ століття в Україні з'являються громадські організації та жіночі рухи, проводиться велика робота щодо подолання гендерної нерівності [34, с. 353]. У 1998 р. семінар феміністичної критики, створений С. Павличко, перетворився на Центр Гендерних досліджень, який об'єднав фахівців з різних галузей гуманітарного знання. Серед засновниць центру В. Агеєва, Н. Зборовська, Т. Гундорова, О. Забужко. Пізніше центр перетворився на Київський інститут гендерних досліджень, а той у 2011 р. увійшов до складу Всеукраїнської мережі гендерних дослідників. На думку українського

соціолога Т. Булавіної – найінтенсивніше поширення гендерних досліджень відбувалося саме через соціологію. Саме з філософсько-соціологічного дисциплінарного дискурсу виник, створений у 1994 р. при Харківському Національному університеті ім. В. Н. Каразіна, Харківський Центр Гендерних Досліджень – перша в Україні університетська програма гендерних студій, що пропонувала навчальні курси або модулі для соціальних дисциплін гендерної тематики. Центр об'єднав науковців, що вивчають філософський аспект місця і ролі жінки в суспільстві та філософські джерела фемінізму. Серед його членів відомі українські дослідники – О. Горошко, С. Жеребкін, Т. Журженко, О. Іванова, І. Ільченко, О. Плахотнік та інші. Центр працював на двох рівнях – як громадська організація та як університетська програма. Науково-дослідний центр «Жінка та суспільство» був створений у 1999 р. у Львові. Його засновниці – молоді дослідниці О. Кісь, В. Сероева, Л. Гентош, О. Маланчук-Рибак намагалися запровадити гендерний підхід в етнографічні дослідження національної культури. Праці О. Кісь цікаві в даному випадку тим, що дозволяють побачити, які можливості відкриває і які обмеження накладає етнографія як особливий тип академічного дискурсу на дослідника, який намагається реалізувати в її межах феміністичний проект [34, с. 354]. Згодом гендерні центри набували поширення та створювалися в інших містах та ВНЗ країни.

Сучасні українські гендерні дослідження проводяться на основі соціологічних центрів, лабораторій і кафедр з гендерних досліджень при університетах. В сучасних реаліях дослідження гендерних аспектів ще більш актуально. Багато досліджень присвячено правам і свободам жінок, дискримінації за гендерною ознакою, проблемам сімейного насильства, соціальній активності жінок в різних сферах життєдіяльності та роботи, трансформації гендерних ролей, гендерній стратифікації суспільства тощо [34, с.355].

Сучасні гендерні дослідження ставлять перед собою різні завдання, серед яких І. Малкіна-Пих виділяє наступні:

- підвищення уваги до гендерних відмінностей, життєвого досвіду чоловіків і жінок;
- вивчення всіх видів соціальних практик жіночих спільнот, в яких жінки розглядаються в якості «ключових інформаторів»;
- аналіз жіночого і чоловічого досвіду з точки зору самих його суб'єктів, їх життєвого досвіду;
- концептуалізація жіночої і чоловічої поведінки як відображення різних соціальних та історичних контекстів;
- розгляд тих аспектів, якими не завжди займаються традиційні дослідники, наприклад, механізмів відторгнення суспільством немужніх чоловіків, роль дочки в родині тощо;
- відхід від стандартів традиційних досліджень при збереженні критичного ставлення до біологічного детермінізму і есенціалізму [56, с. 123].

Включаючи проблеми соціалізації, самоідентифікації, самоактуалізації, соціальної стратифікації і субординації, гендерні дослідження базуються на методах соціології, психології, політології та інших гуманітарних і соціальних дисциплін. Найчастіше емпіричні дослідження гендерної тематики проводяться в межах спеціалізованих областей знання, таких як гендерна соціологія чи гендерна психологія. У цьому підрозділі ми проаналізуємо деякі з досліджень, що стосуються гендерної тематики, а у наступному – які стосуються саме соціальних уявлень про жінок та чоловіків в політиці.

Дослідження гендерної рівності включено до багатьох провідних міжнародних звітів, що свідчить про важливість цінності гендерної рівності. Інструментами моніторингу рівня гендерного розвитку та ефективності гендерної політики держави, тобто оцінки гендерної рівності на національному та світовому рівнях, є ряд гендерно-чутливих індикаторів, або також їх називають *гендерними індексами* (gender indicators, gender-sensitive indicators). Вони займають одне з найважливіших місць в системі соціальних

індикаторів. Багато міжнародних (серед яких зокрема ПРООН, Всесвітній економічний форум та ін.) і регіональних (Європейський інститут гендерної рівності, Економічна комісія ООН для Африки) організацій відстежують, складають та оприлюднюють такі індикатори у відповідних доповідях і звітах [41].

Щорічно Всесвітній економічний форум (World Economic Forum) проводить дослідження індексу гендерного розриву (The Global Gender Gap Index). У дослідженні вимірюється гендерна нерівність по 14 різним показникам в чотирьох основних сферах: економічна участь і кар'єрні можливості; рівень освіти; здоров'я і тривалість життя; політичні права і можливості. Індекс вимірюється за шкалою від 0 до 1, де нуль – повна нерівність статей, а одиниця – відповідно рівність. Станом на 2019 рік Україна посідає 59-те місце зі 153 країн (роком раніше Україна займала 65-те місце, але серед 149 країн). Якщо говорити про показник гендерного паритету, то він збільшився із 70,8 до 72,2 %, тобто для досягнення 100 % гендерної рівності нам бракує 27,8 % (для порівняння: лідеру рейтингу, Ісландії, не вистачає 12,3 %) [25]. У додатку 1 на рисунку можна простежити динаміку змін індексу і його складових глобального гендерного розриву для України від 2006 до 2019 року і зробити висновок, що динаміка України постійна, позитивна, але повільна. Ми впевнено тримаємося десь «посередині» загальносвітової оцінки гендерної нерівності, помало покращуючи свою позицію.

Індекс гендерної нерівності (ІГН) – зведена величина, яка відбиває нерівність у досягненнях між жінками й чоловіками в трьох аспектах: репродуктивне здоров'я, розширення і ринок праці. Україна має значення ІГН 0,284, що відповідає позиції 60 зі 162 країн (станом на 2018 рік). В Україні 12,3 % місць у парламенті обіймають жінки, а 94 % дорослих жінок мають щонайменше середню освіту порівняно з 95,2 % у чоловіків. Участь жінок на ринку праці становить 46,7 % проти 62,8 % у чоловіків [24]. Місце України в рейтингах глобального гендерного розриву та індексу людського

розвитку можна побачити у *додатку 2*. Детальнішу інформацію щодо інших гендерних індексів можна знайти у *додатку 3* [23].

Хоч щорічні зміни є досить стрімкими та позитивними, гендерні проблеми все ще гостро стоять навіть у США та Європі. Всесвітнє дослідження цінностей (World Values Survey), проведене в 32 країнах (59 % населення світу), засвідчило зростання кількості осіб з гендерними упередженнями серед осіб обох статей у таких сферах політики, освіти, економіки та фізичної недоторканності жінок (рис. 2.1.1).

Рис. 2.1.1. *Гендерні упередження ростуть: частка жінок і чоловіків у світі, які не мають жодних гендерних упереджень щодо соціальних норм, зменшилась у період з 2009 по 2014 рр.* [9]

У країнах Європи все ще зберігається різниця в оплаті праці, про що пише директор Дослідницького центру міжнародного ринку праці (Німеччина) О. Вагнер. Він зазначає, що все ще значною залишається різниця в заробітних платах чоловіків і жінок. Згідно статистики жінки заробляють приблизно на 16% менше, ніж чоловіки. І це статистика, ґрунтована на соціологічних опитуваннях, проведених в Європейських країнах. Розриви в оплаті по Європейських країнам серед чоловіків і жінок можуть варіюватися навіть до 27%. Так, наприклад, в Словенії заробітна плата у чоловіків в середньому вище на 2%, ніж у жінок. Для Естонії аналогічний показник складає 27%. Також Німеччина є аутсайдером за цим показником, там у чоловіків заробітна плата на 22% вища, ніж у жінок [35, с. 17].

Одним з найважливіших критеріїв гедерних досліджень є *гендерна рівність*, питання якої гостро досліджується в Україні у тому числі. У лютому 2017 р. U-Report провів опитування про гендерну рівність в Україні спільно з Фондом народонаселення ООН (ФНООН). За результатами, 49% U-репортерів відповіли, що хочуть отримати додаткові знання з гендерної рівності. Серед дівчат охочих отримати додаткові знання – 59%, серед хлопців – 32%. U-репортери хотіли б отримати знання за даною тематикою у таких форматах: тренінги (43%), інформаційні статті (33%), заняття у школі/ВНЗ (29%) та онлайн-лекції (28%). Також, автори дослідження висловили свою думку щодо того, як молодь може сприяти гендерній рівності. Зокрема, це - не боятися вголос заявляти про прояви гендерної дискримінації, з дитинства виховувати у людині позитивне ставлення до оточуючих, незалежно від їхньої статі та не дозволяти принижувати інших, сприяти створенню законів щодо подолання гендерної нерівності, поширювати важливість ролі жінки у суспільстві та популяризувати приклади досягнень жінок закордоном, щоб впровадити їх на Україні [1].

У 2016 році соціологічна служба Центру Разумкова провела дослідження, щоб з'ясувати, чи має місце гендерна нерівність в українському суспільстві. Результати емпіричних досліджень, що стосуються гендерної дискримінації, є дуже показовими. Вони підтверджують, що в Україні гендерна проблематика є актуальною, зважаючи на часті випадки дискримінації. Відповідаючи на питання «Чи існує в Україні рівність між чоловіками та жінками?», 61% респондентів вважають, що рівність існує. Дослідження виявило, що тема гендерної дискримінації українським суспільством розглядається у контексті загальних соціальних проблем, таких як низький рівень життя, загроза високого рівня безробіття і проблеми зайнятості тощо. Також результатами дослідження підтвердилося, що здебільшого з проблемами дискримінації стикаються і прагнуть їх вирішити саме жінки. Однак, у цілому респонденти не трактували частину соціальних проблем як гендерну дискримінацію. Навіть визнаючи існування

дискримінації у сфері трудових відносин, опитані виправдовували ті чи інші прояви дискримінації, ґрунтуючись на традиційних стереотипах і посиляючись на економічну доцільність. Будь-яка дискримінація починається, перш за все, на побутовому рівні, і виникає з причин дефіциту або нерозвинутої особистісної культури, браку освіти або етичного ставлення до людей. Найпоширенішим видом дискримінації жінок є труднощі у пошуку роботи за фахом (31% респондентів зазначили, що це зустрічається часто) та пропозиції роботи із заниженою оплатою праці (26%). Чоловіки менше стикаються з явними проявами дискримінації у роботі та працевлаштуванні, порівняно з жінками [2].

Гендерну рівність досліджують з різних ракурсів та сторін сприйняття. Наприклад, було проведено спеціальне соціологічне дослідження, що ґрунтувалося на підходах Міжнародного обстеження чоловіків з питань гендерної рівності (IMAGES), адаптованих до місцевого соціально-культурного контексту, тобто гендерна рівність досліджувалась у розумінні поведінкових настанов та ставлення саме чоловіків. Тематика опитування охоплювала особливості дитячого досвіду та сучасних подружніх стосунків чоловіків, розподіл повноважень у домогосподарствах та ставлення до батьківства, сприйняття гендерних норм, обізнаність щодо законодавства з питань гендерної рівності та ставлення до гендерно зумовленого насильства. Питання насильства щодо жінок перебували в центрі дослідження, оскільки глибинні причини цієї соціальної проблеми пов'язуються саме з нерівним розподілом гендерних ролей та повноважень, що можуть визначати залежне становище жінок. Третина респондентів визнали, що мають знайомих чоловіків, які вчиняють фізичне насильство по відношенню до дружин. При цьому рівень толерантності чоловіків до домашнього насильства залишається досить високим: 18% респондентів виправдовують фізичне насильство у випадку подружньої зради, 5% – у випадку відмови партнерки в інтимних стосунках. Досить упередженим виявляється й ставлення чоловіків до жертв сексуального насильства, які часто обвинувачуються в провокуванні злочинів

власною поведінкою або способом життя. Зокрема, половина респондентів ставить під сумнів можливість зґвалтування, якщо жінка перебувала під впливом алкоголю або наркотиків, 43% - у випадках, якщо постраждала мала погану репутацію, третина з них - якщо жінка не чинила фізичного спротиву. Хоча на словах чоловіки демонстрували небайдужість та готовність втрутитися, якщо їм доведеться стати свідком фізичного насильства стосовно жінки, власний досвід партнерських стосунків респондентів засвідчує зовсім інші реалії [10].

Також за результатами цього дослідження українські чоловіки зберігають стійкі очікування щодо моделей подружніх стосунків, розподілу повноважень та обов'язків у домогосподарстві. Зокрема, головним стандартом, якому має відповідати чоловік, вважається спроможність фінансового забезпечення власної сім'ї. Більше того, 37% респондентів дослідження підтримали думку, що чоловік, який заробляє менше, ніж його дружина, нічого не вартий. Водночас, до ролі «гарної» дружини висувається ціла низка вимог щодо зовнішності, розуму, вправності у веденні господарства та облаштуванні сімейного затишку. Важливими рисами жіночого характеру визнаються терплячість, вміння уникати та «згладжувати» конфлікти, поступатися чоловікові в суперечках та підтримувати його за будь-яких умов. Позитивно, що результати опитування демонструють поступову трансформацію гендерних норм серед молодих чоловіків. Значна частина молоді (18-24 роки) висловлювала переконання, що всі сімейні справи мають виконуватись разом, чи в однаковій мірі розподілятися між чоловіком і дружиною [10].

Україна гостро стикається проблемою *гендерної дискримінації*, яка часто стає об'єктом гендерних емпіричних досліджень. «Гендерна дискримінація забороняється відповідно до конституції, але урядовці демонструють мало інтересу чи розуміння проблеми. Правозахисні організації скаржаться, що роботодавці відкрито дискримінують за ознаками статі, зовнішності та віку. Торгівля жінками за кордоном з метою проституції

залишається серйозною проблемою» [22]. У щорічному міжнародному звіті із прав людини, підготовленому Бюро з демократії, прав людини і праці США, міститься окремий Розділ 6 про дискримінацію, утиски у суспільстві та торгівлю людьми. У інформації про становище жінок актуалізуються проблеми зґвалтування і домашнього насильства, сексуальні домагання, репродуктивні права, дискримінації. Є дві основні (традиційні) форми дискримінації: дискримінація «де-юре», або нерівність, закріплена законодавчо, і дискримінація «де-факто», або неофіційна нерівність, вкорінена в соціальних уявленнях, традиціях та звичаях [45].

Гендерні стереотипи та уявлення значною мірою впливають на побутову сферу, тобто на розподіл побутових обов'язків у сім'ї по статевим ознакам. Частина гендерних емпіричних досліджень спрямовує свій науковий потенціал саме в цю сферу. Прикладом є дослідження, яке проводилось в рамках спільного проекту Фонду народонаселення ООН в Україні та Міністерства соціальної політики України «Щастя у 4 руки» Київським міжнародним інститутом соціології. Воно виявило диспропорцію у поглядах жінок та чоловіків на розподіл домашньої роботи та обов'язків по догляду за дітьми. Результати представлені для тих домогосподарств, де жінка все ще виконує всі або більшість побутових обов'язків. Майже половина (49,3 %) українок бажають справедливості у розподілі хатньої роботи, тобто на запитання «Чи готові ви розділити порівну домашні обов'язки та догляд за дітьми?» кожна друга жінка відповіла позитивно. Ще 25,9 % жінок згодні віддати чоловікові невелику частину домашніх справ та розділити догляд за дітьми. Чоловіки ж у більшості (56,5 %) згодні взяти на себе трохи домашніх справ та частину турбот по догляду за дітьми. І лише менше ніж чверть (22 %) чоловіків не проти поділити домашні обов'язки порівну. А тих, хто згоден «взяти на себе більшу частину домашніх справ та догляд за дітьми» лише 9,9 % . Тобто враховуючи позитивні світові тенденції щодо гендерної рівності, основні обов'язки щодо ведення домашнього господарства, побуту та догляду за дітьми у сучасній українській сім'ї

виконуються саме жінкою. Майже у 70 % сімей дружина є основним виконавцем хатньої побутової роботи [7].

Також є багато досліджень, що напряду не стосуються гендерної тематики, але містять гендерні аспекти і ми вважаємо доцільним згадати про деякі з них тут. Прикладом такого дослідження є «Молодь України-2018», яке аналізувало соціальний розвиток сучасної молоді, механізми її самореалізації, участь молоді у суспільних процесах та громадському житті тощо. У цьому дослідженні громадську думку охарактеризовано окремо для жінок і чоловіків [14]. Також прикладом такого дослідження є дослідження з питань міграції та торгівлі людьми в Україні (2017) сфери роботи за кордоном, найбільш бажані країни виокремлено для жінок і чоловіків [5]. Ще варто згадати про дослідження «Обізнаність населення про епідемію ВІЛ в Україні» (2017) [36]. Також важливими є проекти, зокрема з впровадження гендерного підходу, інтегрування концепції гендерної рівності в роботу державних структур тощо. Гендерно-орієнтоване бюджетування – інструмент, спрямований на інтеграцію гендерної складової у бюджетний процес. 2017 року Проект ПРОМІС спільно з Асоціацією міст України провели конкурс на фінансування короткострокових гендерних ініціатив, метою яких є сприяння участі жінок у місцевому економічному розвитку [61].

Отже, сам термін «гендерні дослідження» з'явився в 1980-их роках у США і країнах Західної Європи, проте гендерні аспекти вже давно були об'єктом емпіричних досліджень. Сучасні українські гендерні дослідження проводяться на основі соціологічних центрів, лабораторій і кафедр з гендерних досліджень при університетах. Проаналізувавши у цьому підрозділі деякі з гендерних емпіричних досліджень щодо гендерної нерівності чи дискримінації, можна зробити висновок, що неузгодженість гендерних установок і реальної поведінки як жінок, так і чоловіків, зокрема «терпимості» до дискримінації, слід шукати в більш глибоких соціальних нормах і правилах, на підґрунті яких сформована гендерна культура в

суспільстві, яка відтворює відносини між чоловіками та жінками як ієрархічні, підлеглі, нерівні. Насамкінець ще раз підкреслимо, що за всіма результатами досліджень та показниками Україна демонструє постійне, але повільне покращення своїх позицій у подоланні гендерної нерівності.

2.2. Гендерна політика та соціальні уявлення про жінок та чоловіків в політиці: емпіричні дослідження

Гендер є вагомим елементом, що впливає на соціальні уявлення про жінок та чоловіків у політиці і формує систему влади. При загальному аналізі електоральної поведінки українців поширеним є питання про вплив фактора статі (гендеру) на неї. Виникають питання, які стають основою емпіричних досліджень: чому більшість громадян активно голосують саме за чоловіків? Чому у суспільних уявленнях досі домінує упередженість щодо жінок-політиків? Чому жіноча частина електорату не підтримує жіночий рух, не висуває «своїх» кандидатів на виборах першого порядку? Та ще безліч інших запитань. Очевидно, згадуючи все вищесказане у попередньому розділі, причина криється в наступних обставинах: в суспільній свідомості українців домінують патріархальні гендерні установки, відповідно до яких політика – не жіноча справа; в уявленнях українського суспільства домінують стійкі гендерні стереотипи та вітчизняні політичні традиції.

Не так давно у суспільних уявленнях почала проявлятися ідея, що жінки також можуть приносити користь державі і брати активну участь в політичному житті суспільства і навіть претендувати на управлінські посади. Аналізуючи положення жінок-політиків в Україні можна подивитися на статистику, яку приводить український математик, доктор економічних наук, професор Ю. Саєнко. Він показує сприйняття українськими експертами, відповідальними посадовцями у різних сферах суспільного життя, соціальної ролі жінки та роду її занять: найбільш популярними стереотипними уявленнями про жіночі соціальні практики (про те, чим необхідно займатися жінці і яку користь приносити суспільству) є наступні: жінка-мати (19%

респондентів); жінка – сексуальна подруга (17% респондентів); жінка - робітниця (13% респондентів). Саєнко зазначає: «Для дослідження було опитано 175 експертів, які репрезентують різні вікові групи та регіони України, та працюють в різних організаціях. З огляду на освітній рівень експертів основний масив експертного дослідження становлять особи з повною вищою освітою (84%), але представлені також фахівці, котрі навчаються в аспірантурі або вже мають науковий ступінь (12%), особи із середньою спеціальною освітою (3%)» [67].

Можна зробити невеликий проміжний висновок, що жінці складно не лише в принципі стати успішним політиком, добитися результатів в політичній сфері і зробити кар'єру, але і навіть добитися найперших результатів, тобто знайти роботу, потрапити на першу виборну посаду. Це стосується практично будь-якої сфери, до молодих дівчат у працедавців відношення більш упереджене і насторожливе. Кандидат філософських наук М. Скорик пише, що українські жінки приходять в політику або при наявності корисних зв'язків і знайомств, або через попередню роботу (якщо наприклад жінка влаштувалася помічницею діючого політика), але є й такий варіант, коли жінка приходять в політику маючи вплив сильної ролевої моделі, тобто коли жінка цілеспрямовано робить кар'єру успішного політика, має всі відповідні уміння, навички та якості, має певний фінансовий капітал, ставить мету і, головне, знає який метод потрібний для її реалізація. Є також модель так званого «випадкового попадання» жінки на виборну посаду, ця модель реалізується у разі збігу певних подій, що випадково сталися і були незаплановані [69, с. 155].

Жінки, які прагнуть зробити кар'єру, а особливо політичну, виявляють значно більшу в порівнянні з чоловіками активність, нерідко вдаючись до «агресивних» методів досягнення мети. В. Погольша, спираючись на концепцію андрогінної теорії лідерства, висловлює точку зору, що ефективний лідер повинен вміти поєднувати «чоловічі» і «жіночі» моделі лідерства. На її думку, саме андрогінність сприяє більш повному розвитку і

реалізації потенціалу особистого впливу. Впливові жінки мають риси, властиві протилежній статі. Сучасний політик, щоб досягати успіху, повинен поєднувати «чоловічі» і «жіночі» стратегії, інтегруючи кращі якості іншої статі [64, с. 40].

У соціальних уявленнях існує асиметрія в критеріях оцінки жінок і чоловіків як політичних діячів. З одного боку, сумніви викликає сама здатність жінки до лідерства. З іншого боку, що модель керівника, яка вже сформувалась у суспільстві, накладає свій відбиток на образ жінки-політика. Він формується на основі такого собі «чоловічого» стандарту. Як зазначає Є. Шестопап, жінці-політику пред'являють завищені і часто суперечливі один одному вимоги. Жінка, що йде у політику, повинна проявляти і жіночі, і чоловічі риси [75]. У соціальних уявленнях сучасного українського суспільства утворюються переконання про взаємозв'язок процесу демократизації та політичної активності жінок, що позитивно впливає на політичні можливості жінок.

Очевидно, що усі гендерні стереотипи та уявлення, які формувалися століттями, не можуть просто зникнути за декілька років, тому вони й досі залишаються головною конкурентною зброєю на політичній арені. Використовуючи сталі стереотипні уявлення, що закріплюються у масовій свідомості щодо жіночої статі, чоловіки в політиці не лише виграють вибори, але й ще сильніше такі стереотипи укорінюють. Доказом може слугувати уявлення про те, якою має бути жінка-політик. Саме на підставі таких уявлень жінка створює певний імідж та будує політичну кар'єру. Підкреслюючи інші свої якості та риси, які не так схвалюються електоратом, вона просто не досягне успіху.

Потрібно відмітити, що імідж для політика украй важливий для досягнення результатів. Сьогодні, у зв'язку з нестабільним громадським устроєм, та, відповідно, зростанням конкурентоспроможності в політичній сфері, збільшенням кількості самих політиків і засобів політичної боротьби, більшого значення набуває не постановка цілей та методи їх досягнення, а

PR-кампанія та імідж. Саме завдяки цим двом чинникам політик може заявити суспільству про себе. Імідж сам по собі провокує громадськість на певне відношення до того або іншого лідера, політичної партії або політичної течії [74, с. 85].

Щоб проаналізувати, який саме образ жінки-політика переважає і є найбільш прийнятним в уявленнях сучасного українського суспільства, варто звернути увагу на дані соціологічного опитування, яке було проведене під керівництвом російського соціолога Є. Курганової у 2015 році на підставі аналізу іміджу жінок, які досягли успіху в політиці, їх основних якостей та умінь, рис характеру і демонстративності. Згідно з отриманими даними, середньостатистична європейська жінка-політик - це жінка, якій близько 57 років, вона володіє декількома іноземними мовами, має вищу освіту, стаж роботи в цій сфері (тобто на виборній посаді) не менше 16 років, при цьому вона змінила від п'яти до дев'яти посад. Також у неї коротка стрижка, природний, практично непомітний макіяж. Вона помірна у виборі кольорової гами, використовує прямокутний силует одягу, мінімальну кількість прикрас, взуття закрите, у більшості випадків використовуються туфлі на низькому підборі. Що ж до основних рис характеру, то жінка, яка зробила кар'єру в політиці, є наполегливою, амбітною та цілеспрямованою. Саме так працюють стереотипи: люди, розуміючи необхідність рівноправ'я, віддаючи перевагу пропаганді ліберальних цінностей, голосуючи за жінку, все ж не усвідомлено хочуть бачити в ній більше чоловічих рис [53].

Ще одне емпіричне дослідження, що мало на меті дослідити сприйняття образу та іміджу політика було проведено у 2015 році Інститутом політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Кураса НАН України і називається «Аналіз та дослідження сприйняття образу та іміджу політика». Це дослідження підтвердило, що вплив іміджу політичних лідерів на свій вибір на раціональному рівні визнають більшість респондентів. Зауважимо тільки, що чоловіки більш ніж жінки керувалися у своєму виборі думкою оточення. 8,5% опитаних жінок до останнього моменту не

визначилися зі своїми симпатіями, жоден з чоловіків не відповів подібним чином. Що стосується вікових груп подібна невизначеність, найбільш характерна для пенсіонерів (18,8%) і молодих людей у віці від 18 до 24 років (4,1%), і абсолютно не характерна для людей у віці від 24 років до пенсійного віку. Що цікаво для нашого дослідження, в цілому оцінені респондентами особистісні характеристики структури образів політичних лідерів можна поділити на п'ять основних чинників, вимоги до виразності яких в іміджі жінки-політика і чоловіка-політика будуть різні. Найбільш значущим чинником в образі і чоловіка-політика і жінки-політика є фактор професійних якостей політика. Найменш значимий фактор, як для жінки-політика, так і для чоловіка – фактор, що включає в себе агресивність, артистизм та імпульсивність. Другі за значимістю фактори в образі жінки-політика і чоловіка-політика різні, для чоловіка це фактор, що включає в себе жорсткість, безкорисливість і відкритість, для жінки – м'якість, стриманість, гнучкість, порядність, доброту і людяність, і відсутність шкідливих звичок. Фактор зовнішності більш значущий для образу жінки-політика, ніж для образу чоловіка-політика. В цілому ідеального образу чоловіка-політика найбільше відповідає образ Ющенка і найменш образ Симоненка. Образ Тимошенко можна було б назвати ідеальним образом жінки політика, якби не було такого неспівпадіння в оцінках генерального фактора професійних якостей. За оцінками респондентів від 18 до 24 років цього дослідження, двома найбільш значимими факторами для ідеальних образів політиків будуть фактори 1 (фактор професійних якостей політика) і 3 (фактор моральних якостей). Фактор зовнішності більш значущий для ідеального образу жінки-політика [63].

Однією із найважливіших складових процесу регулювання гендерних відносин у суспільстві є прийняття законодавства, спрямованого на забезпечення рівних можливостей чоловіків і жінок у суспільстві та захист від дискримінації. Протягом останніх десятиліть такі закони було прийнято у багатьох розвинених демократичних країнах [59, с. 129]. На п'ятнадцятому

році незалежності, у вересні 2005 року, Верховна Рада України прийняла такий закон. За результатами соціологічного дослідження «Громадська думка населення України про демократію» близько половини опитаних (47%) не вбачають необхідності у спеціальному законі, який би гарантував рівність, оскільки чоловіки і жінки і так мають рівні можливості у суспільстві. Варто звернути увагу на значний незбіг думок жінок і чоловіків щодо необхідності прийняття закону. Якщо серед чоловіків більш ніж у півтора рази переважають ті, що не вбачають необхідності у спеціальному законі (56% проти 32%), то серед жінок дещо переважають, навпаки, прихильниці прийняття відповідного закону (45% проти 40%). Найбільшою є частка жінок – прихильниць закону у віці 18-29 років (52%) та 30-39 років (51%) [4].

Також дослідження «Громадська думка населення України про демократію» опитувало думку громадян України щодо застосування гендерних квот, тобто за чітке визначення кількості чоловіків та жінок у списках партій для голосування. Знову ж таки, вражаючою є різниця між відповідями чоловіків і жінок. Серед перших прихильників і противників гендерних квот майже однакова кількість (38% і 40%, відповідно). Серед жінок прихильниці квот більш ніж у два рази перевищують тих, хто це не підтримує (52% і 23%, відповідно). Найбільшою кількістю прихильниць гендерних квот є серед жінок наймолодшої вікової категорії (до 30 років) і становить 56% [4]. Ситуація цілком зрозуміла, адже владою, як одним з основних соціальних ресурсів, зазвичай діляться вкрай неохоче. Отже, негативне ставлення до квот, частково як наслідок радянського минулого минає.

Якщо говорити про інші емпіричні дослідження, що вивчали соціальні уявлення про жінку-політика саме українського суспільства, то всі вони підтверджують те, що жінки в Україні у політичній сфері піддаються дискримінації внаслідок глибоко укорінених в суспільстві, і, зокрема, у середовищі української влади, гендерних стереотипів. Дослідження, проведене Українським жіночим фондом серед політичних партій,

представлених у Верховній Раді України, у 2012 році виявило таке протиріччя: з одного боку, політичні партії декларують рівні умови та відсутність дискримінаційної політики щодо жінок в політичних партіях; з іншого, відсутність жінок на керівних політичних посадах пояснюють тим, що перевага надається більш професійним та конкурентоспроможним кандидатам (на їхню думку, чоловікам). Водночас діяльність із цілеспрямованого залучення, навчання та підсилення ролі жінок у роботі своєї політичної сили не викликає інтересу в більшості партій, що взяли участь в опитуванні. Результати фокус-групових дискусій за участю представників провідних політичних партій України, проведене Лабораторією законодавчих ініціатив, також продемонстрували, що представництво жінок у виборних органах не є сьогодні пріоритетом реформ у галузі політичних партій та виборів. Посилення внутрішньої партійної демократії й обмеження впливу лідерів партій та донорів на висунення кандидатів для участі у виборах вважаються основним завданням реформування галузі. На думку учасників фокус-групових дискусій, участь жінок у політичному житті має просуватися опосередкованими засобами, а не введенням обов'язкових квот [6]. Загальнонаціональне опитування громадської думки, проведене Фондом «Демократичні ініціативи», виявило, що виборці є більшими прихильниками гендерного паритету у політиці, ніж представники політичних партій. Респондентів, які підтримують ідею збільшити представництво жінок в органах місцевої влади – вдвічі більше (47%), ніж опонентів (25%). При цьому опитувані чоловіки приблизно однаково розподілилися на тих, хто схвалює ідею більшого залучення жінок до політики (34%), і тих, хто її не схвалює (34%), вагалися з відповіддю ще 32% опитаних. З іншого боку, опитані жінки однозначно висловилися за підтримку активної участі жінок у місцевому самоврядуванні (58%), на противагу 17% опитаних жінок, які не підтримують цю ідею. Законодавче закріплення рівного представлення жінок і чоловіків у прохідних частинах партійних списків підтримують 53% опитаних, а 20% висловилися проти.

Більшість прихильників запровадження таких нововведень становлять жінки: 61% з опитаних жінок, та 40% опитаних чоловіків. Серед причин, які стримують жінок від активної участі у політиці, лише 10% респондентів вказали, що «жінки не здатні займатися політикою», найбільш вагома причина – брак часу через домашні обов'язки (31%) [76].

Варто зауважити, що доступні результати опитувань громадської думки про участь жінок у політиці показують певні тенденції та настрої. З одного боку, ставлення українців до участі жінки в політичному житті поступово стає толерантнішим. Якщо у 1999 році 63% респондентів (65% чоловіків і 61% жінок) погоджувалися з думкою про те, що більшість чоловіків краще підходять для політики, ніж більшість жінок, то дані опитування 2007 року демонструють значну зміну думок дорослого населення. Респондентів із патріархальними поглядами поменшало майже на 20% і тепер їх 45%. Окрім того, значущою є відмінність між чоловіками та жінками: з тим, що чоловіки краще підходять до політики, ніж жінки, погоджуються 51% чоловіків і 41% жінок. З другого боку, у 2007 році лише близько 35% респондентів заперечують цю поширену в українському суспільстві патріархальну думку. Також загалом п'ята частина респондентів не може чи відмовилася дати відповідь на це запитання, що може бути зумовлене браком суспільної дискусії [67].

Також в Україні реалізувався проект «Побудова політичного лобі в Україні» за підтримки організації «Жіночий консорціум України» та Фонду Демократії ООН. «Жіночий консорціум України» для цього проекту замовив дослідження громадської думки з питань участі жінок у політичному житті країни у Центру соціально-гуманітарних аспектів регіональних досліджень Сумського державного університету. Опитуванням було охоплено 4 кластери: I Полтавська (535 респондентів), Сумська (413 респондентів) області; II Миколаївська (431 респондент), Одеська (890 респондентів) області; III Волинська (389 респондентів), Житомирська (464 респонденти) області; IV Тернопільська (397 респондентів), Хмельницька (482

респонденти) області. Усього під час дослідження було опитано 4000 респондентів. Відбір респондентів здійснювався за тріступеневою вибіркою: на першому етапі відбирався населений пункт, на другому – вулиця, на третьому – респонденти за квотною вибіркою з урахуванням соціально-демографічного критерію [58].

Відповідно до отриманих даних, більшість респондентів (55%) вважає, що представництво жінок в українській політиці на національному рівні є недостатнім. Цікаво й те, що чим вищий рівень освіти опитуваних, тим критичніше вони оцінюють ступінь участі жінок в українській політиці на національному обширі. Найбільше невдоволення висловлюють жінки (62%), хоча й відсоток чоловіків теж достатньо високий (47%). Щодо участі жінок у політичному житті на місцевому рівні, то 48% опитаних вважають її недостатньою, 34% – достатньою. Більш невдоволені ситуацією жінки (54%), аніж чоловіки (40%). На думку респондентів, серед основних причин низької представленості жінок у політиці є стереотипні погляди на роль жінки в суспільстві (47%); небажання самих жінок займатися політикою (34%); відсутність підтримки та ресурсів (27%); несучасне законодавство (22%) та уявлення про те, що політика – це не жіноча справа (18%). Причину низької представленості жінок у політиці чоловіки частіше вбачають у суспільних стереотипах (42%) і небажанні самих жінок займатися політикою (37%), значна частина також вважає, що політика – це не жіноча справа (23 %). Жінки також вважають, що головними причинами є стереотипи суспільства (51 %) та небажання жінок іти в політику (32%). Однак меншою мірою – відсутність підтримки та ресурсів (32 %). Попри такі результати, більшість із опитаних (43%) не підтримує ідею законодавчого закріплення квот на кількість жінок в органах влади й лише 37% опитаних вважають за необхідне впровадити такі квоти. Що цікаво, 57% респондентів вважають, що присутність жінок у політиці – це ознака демократичного розвитку країни, а 29% – не бачать такої залежності. Цікаво, що найбільший відсоток у цьому

питанні складають жінки (63%), тоді як серед чоловіків цей показник нижчий на 12% (51%) [58].

Фонд «Демократичні ініціативи» дослідив рівень довіри виборців до українських політиків. Наразі рейтинг усіх учасників від'ємний, хоча жінки в цілому мають кращі позиції. Однак жінки-політики вирізняються в цьому рейтингу ще дечим – більшість респондентів їх просто не знає, коштом чого їхній імідж на фоні публічних чоловіків формально зростає. Натомість у добре відомих діячок рейтинг недовіри високий. Середньостатистичний виборець не симпатизує більшості політиків, а серед шістьох згаданих в опитуванні жінок точно знає хіба Юлію Тимошенко та Надію Савченко [18].

Компанія «Детектор медіа» провела дослідження на співвідношення жінок та чоловіків у політичних ток-шоу із 28.01 по 06.05. 2019 року. За результатами на одинадцять чоловіків в українських ток-шоу припадає одна жінка. Кожна четверта програма виходить узагалі без жінок. Найбільше уваги до представлення жінок у студії проявляла «Свобода слова» ICTV, де не провели без них жодного ефіру. На другому місці – «Право на владу» «1+1», де жінок не було у 15 % випусків. Іронічно, що це найкоротші за хронометражем програми, куди запрошують найменше гостей. Через чотиригодинні «Пульс» та «Український формат» може проходити по 15 людей і в 33 % та 27 % випадків відповідно серед них не буде жодної жінки. Приблизно такі ж показники має «Ехо України» на Прямому каналі: 36 % випусків без жінок. Проаналізовані «Детектором медіа» випуски «Народу проти» значно випереджають конкурентів: майже половина (44 %) ефірів відбулася без жодної жінки, крім ведучої Н. Влащенко [16].

Доказом позитивної тенденції в Україні можуть слугувати останні місцеві вибори. На цьогорічних місцевих виборах в Україні 44,2% кандидатів – це жінки. Найбільше жінок балотувалось до районних та обласних рад, а найменше – на посаду міських голів [19]. Гендерний розподіл кандидатів кандидатів на останніх місцевих виборах мав наступний вигляд:

- до обласних рад: 57% – чоловіки, 43% – жінки;

- до районних рад: 56% – чоловіки, 44% – жінки;
- до громад із кількістю виборців до 10 тисяч: 56% – чоловіки, 44% – жінки;
- до рад громад з кількістю виборців понад 10 тисяч: 54,8% – чоловіки, 45,2% – жінки;
- на посаду міських голів: 83,7% – чоловіки, 16,3% – жінки.

Отже, можна зробити висновок, що гендерні стереотипи та установки все ще вкорінені в суспільстві і вони значно впливають на соціальні уявлення про жінку-політика, заважаючи жінкам у будівництві політичної кар'єри. Результати опитувань громадської думки та досліджень соціальних уявлень про жінку-політика в Україні кажуть про те, що ставлення українського суспільства до участі жінок у політичному житті країни залишається досить суперечливим, але більше спрямованим у бік гендерної рівності, аніж ставлення та реальні дії політиків і управлінців різних рівнів влади. З одного боку, українці схильні висловлювати досить патріархальні погляди, вважаючи, що політика – то радше чоловіча справа. З другого боку, вони вважають, що жінки здатні покращити стан справ у структурах влади і держава повинна забезпечити чоловікам і жінкам рівні права та можливості для участі у політичному житті. Окрім того, динаміка поглядів українського суспільства на роль жінки свідчить про те, що населення поступово стає толерантнішим і підтримує ідею забезпечення рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок у суспільстві, відповідно, у політиці також.

Висновки до розділу 2

Гендерна проблематика була і є однією з найбільш обговорюваних питань в наукових колах. Раніше емпіричні дослідження проводились в основному щодо питань сфери праці, побуту, дозвілля і сім'ї. З кінця ХХ ст. вивчення гендерної проблематики стає все більш системним. Ця тема досліджується з використанням соціологічних, психологічних, політичних

тощо методів та інструментів. Кількість статей, наукових робіт, емпіричних досліджень з часом тільки зростає, інтерес до гендеру лише збільшується і стає все більш актуальним. Сучасні українські гендерні дослідження проводяться на основі соціологічних центрів, лабораторій і кафедр з гендерних досліджень при університетах. В Україні органи державної влади, як і суб'єкти боротьби за цю владу, поки що практично не зацікавлені в результатах подібних досліджень, вони не замовляють і не фінансують їх. Тому у нашому суспільстві можна говорити лише про опитування громадської думки щодо гендерних відносин, які час від часу проводяться в Україні на замовлення і за фінансування переважно закордонних фондів, замовників чи грантодавців.

Проаналізувавши у цьому розділі емпіричні дослідження гендерної проблематики та соціальних уявлень про жінку-політика, можна зробити висновок, що за всіма показниками Україна демонструє постійне, але повільне покращення своїх позицій у подоланні гендерної нерівності та гендерної дискримінації. Гендерні стереотипи та установки все ще глибоко вкорінені в суспільстві і вони значно впливають на соціальні уявлення про жінку-політика, заважаючи жінкам у будівництві політичної кар'єри. За результатами опитувань громадської думки та досліджень соціальних уявлень про жінку-політика українці схильні висловлювати досить патріархальні погляди, вважаючи, що політика – то радше чоловіча справа, при тому вони вважають, що жінки здатні покращити стан справ у структурах влади і держава повинна забезпечити чоловікам і жінкам рівні права та можливості для участі у політичному житті. Для України європейський досвід у встановленні рівних прав і можливостей повинен бути ключовим.

Розділ 3. Моніторинг і оцінка проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний Альянс»» за індикаторами сегрегації та оцінки

3.1. Гендерна сегрегація політики в Україні

Демократія в суспільстві, як відомо, обов'язково передбачає рівні права і можливості чоловіків і жінок, виключаючи гендерну асиметрію, яка досить чітко проявляється у всіх сферах життя українського суспільства, особливо в сфері політики.

Гендерні аспекти ринку праці в Україні вивчалися у рамках великого міжнародного проекту «Рівність жінок і чоловіків у світі праці» [8]. Хоч і кількість жінок у Верховній Раді України у порівнянні з минулим скликанням збільшилась (87 жінок (20,52%), коли було 53 жінки (12,5%)) і прогрес явний та значний, все одно найвищий орган законодавчої влади характеризується домінуванням чоловіків. У міжнародній порівняльній статистиці чітко видно, що наша держава в кінці міжнародного рейтингу щодо кількості жінок у парламенті [3]. Для прикладу на рисунку 3.1.1 зображено відсоткові частки жінок у парламентах країн ЄС.

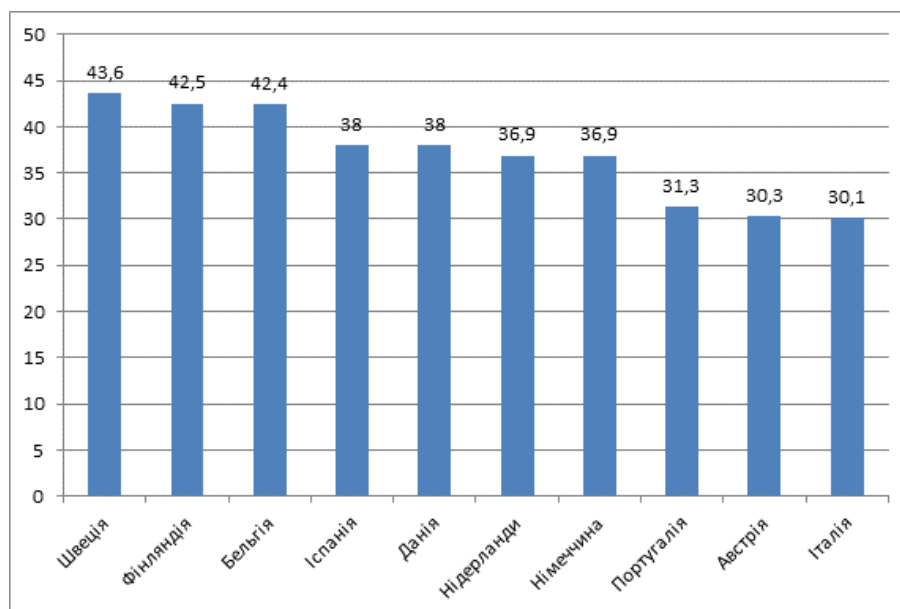

Рис. 3.1.1. Частка жінок у парламентах країн ЄС [3]

Що цікаво, при вищеописаній картині, жінки на рівні з чоловіками здобувають вищу освіту, але при цьому різниця в оплаті праці жінок і чоловіків – 22% (жінки отримують, в середньому, 78% зарплати чоловіків) [8]. За даними Держстату ми бачимо, що на керівних посадах вищого рівня лише 40% жінок, тоді як серед спеціалістів та фахівців жінки переважають (рис. 3.1.2) [15].

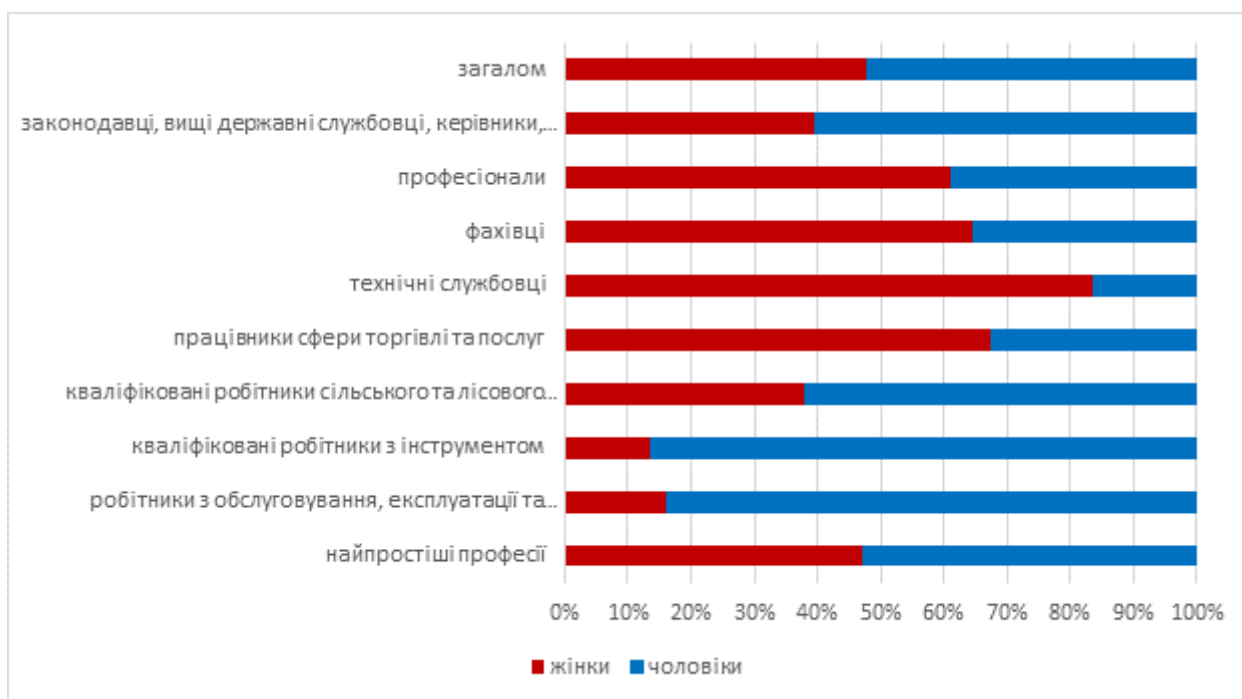

Рис. 3.1.2. Розподіл жінок та чоловіків за професійними рівнями [15]

Можна зробити проміжний висновок, що праця чоловіків і жінок спрямовується у дві полярні течії – продуктивну і репродуктивну. *Продуктивна праця* – робота у публічній сфері життя суспільства, що закріплена зазвичай за чоловіками, за яку передбачено матеріальну винагороду, і яка стосується виробництва товарів, послуг тощо на користь суспільства. До неї відноситься і сфера політики. *Репродуктивна праця* – робота (найчастіше безоплатна) у сфері домашнього господарства, яка закріплена за жінками, і передбачає народження і виховання дітей, підтримку функціонування домогосподарства і ведення побуту [27, с. 303].

У зв'язку з цим у всьому світі кожна сфера чи галузь характеризується домінуванням або чоловіків, або жінок. Навіть у високорозвинутих державах

існують «чоловічі», або «жіночі» професії, які твердо закріплені в соціальних уявленнях суспільства. У результаті в суспільстві існує таке явище як гендерна сегрегація. Поняття «гендерна сегрегація» – це ситуація, коли жінки і чоловіки нерівномірно розподілені між різними видами діяльності. Виділяють два види гендерної сегрегації – *горизонтальну* і *вертикальну* (рис. 3.1.3). Вертикальна сегрегація має місце в разі нерівномірного розподілу представників різної статі в рамках посадової ієрархії. Під горизонтальною сегрегацією традиційно розуміються професійна, а також галузева сегрегація, тобто поділ чоловіків і жінок за професіями або галузями [77, с. 2].

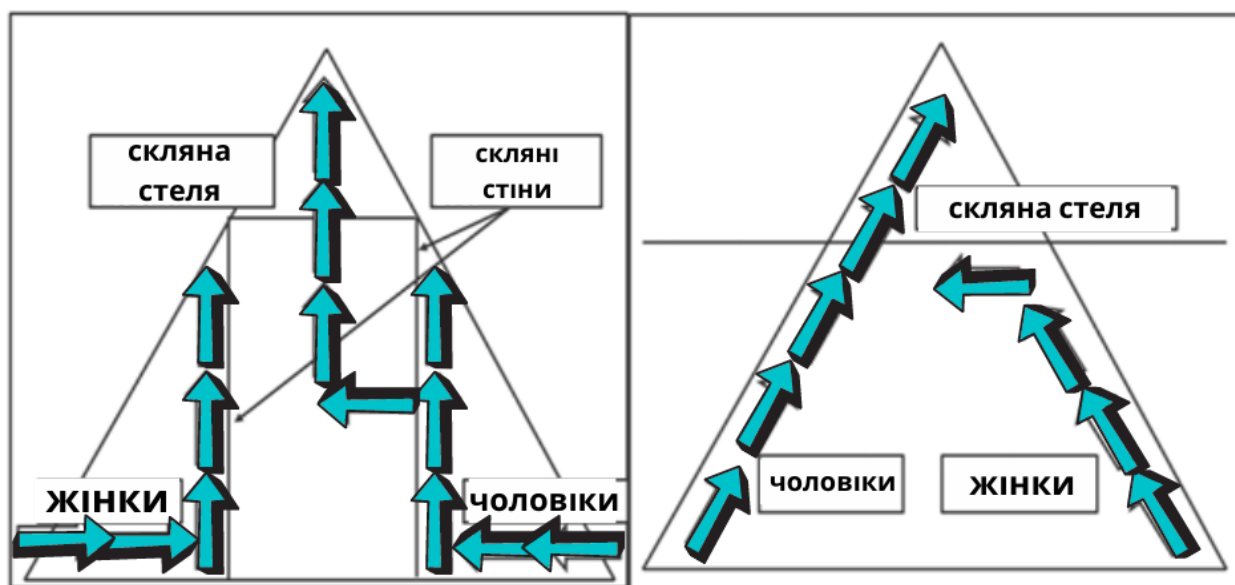

Рис. 3.1.3.Вертикальна і горизонтальна сегрегація [77]

Сегрегація часто стає причиною такого явища, як нерівномірна представленість чоловіків і жінок в рамках будь-якої професійної (посадової) групи. Гендерна сегрегація може складатися як під впливом зовнішніх обмежень (економічних, соціальних, інституціональних) для чоловіків і жінок, так і в результаті вільного вибору сфер і форм зайнятості на основі існуючих індивідуальних переваг. Також гендерна сегрегація здійснюється за сукупністю психологічних характеристик і особливостей соціальної поведінки людини [77, с. 2]. Вона найчастіше проявляється у вигляді

існуючих в суспільстві бар'єрів та перешкод для жінок при просуванні по кар'єрній драбині.

Для пояснення професійної гендерної сегрегації найчастіше використовують теорію людського капіталу, теорію сегментації ринку праці і гендерні теорії (табл. 3.1.1).

Таблиця 3.1.1

Теорії професійної гендерної сегрегації¹

<i>Назва</i>	<i>Суть теорії</i>	<i>Теоретики-дослідники</i>
Теорія людського капіталу	Жінки поступаються чоловікам по якості пропозиції праці	Р. Анкер, Г. Беккер
Теорії сегментації ринку праці	Ринок праці признається неконкурентним з точки зору переходу робітника з одного сегменту в інший	Б. Бергман
Гендерні теорії професійної сегрегації	Засновані на признанні патріархальної суспільної організації, яка не відповідає рівню розвитку суспільства	С. Хардінг, Д. Сміт, П. Інґленд, А. Браун

Поясненням теорії людського капіталу служить той факт, що жінки мають менший професійний досвід через те, що їхня трудова діяльність переривається у зв'язку з сімейними обов'язками або народженням дитини і, відповідно, жінки частіше за чоловіків не мають відповідної кваліфікації. Із цього випливає те, що продуктивність праці жінок, як правило, нижча. Однак в умовах зростаючої конкуренції чисельність утворених і висококваліфікованих робітників обох статей зростає. Зрозуміло, що при

¹ [77, с. 3]

таких умовах жінки повинні бути представлені в більшості видів трудової діяльності, інакше - має місце відкрита дискримінація жінок [77, с. 4].

Роботодавці часто використовують механізми прихованої дискримінації. Сімейні обов'язки жінок, на їхню думку, постійно будуть заважати активності і безпосередній участі в робочому процесі. Явище дискримінації досить поширене і проявляється ще на стадії прийому на роботу. Дискримінація жінок роботодавцями лягла в основу теорії схильності до дискримінації Г. Беккера. За цією теорією в кінцевому результаті витрати роботодавця-дискримінатора будуть вищими через витрати грошей і часу на пошук виключно працівників-чоловіків [77, с. 4].

Відповідно до теорії сегментації ринку праці, сегментація ринку полягає в поділі професій на «чоловічі» і «жіночі». Безумовно, політичну діяльність можна віднести до обох категорій. Однак дані теорії спрямовані на пояснення переважання чоловіків в зайнятості в рамках тієї чи іншої галузі, а не причин гендерної сегментації професій [77, с. 5].

Причиною такого розподілу є існування стереотипів щодо «жіночих» і «чоловічих» професій. Однак, кількість жінок в політиці з кожним роком зростає. Феміністську критику про дискримінацію жінок-дослідників висловлювали також економісти П. Інґленд і А. Браун, які спробували пояснити проблему гендерної нерівності з точки зору психоаналітики. Психологами встановлено: у жінок прагнення до влади виражено не так яскраво, як у чоловіків. Крім того, природна комунікабельність і відкритість жінок сприяє співробітництву. На думку дослідників, соціальне неприйняття жінок на керівних посадах в традиційно «чоловічих» сферах, в тому числі політиці, пов'язане зі страхом чоловіків втратити свою гендерну ідентичність [77, с. 5].

Крім того, значну роль в дискримінації жінок грають гендерні стереотипи, які обумовлені трьома факторами. Перший фактор – розподіл гендерних ролей, згідно з яким для чоловіків соціальний рівень, який вони займають, традиційно вважається більш важливим, ніж для жінок.

Нерівномірний розподіл сімейних і домашніх обов'язків – ще один фактор, який зумовлює сегрегацію на ринку праці. Згідно з проведеним дослідженням, у всьому світі на оплачувану працю жінки витрачають на 1-4 години менше чоловіків, а на догляд за членами сім'ї витрачають часу в 2-10 разів більше. Наступний фактор – дискримінація в оплаті праці. Дослідження, проведені американськими вченими Д. Трейманом і Х. Хартманом, показують, що розрив в оплаті праці жінок і чоловіків в США більш ніж на 30% обумовлений наявністю гендерної професійної сегрегації [77, с. 6]. Хоч і кількість жінок-політиків щороку зростає, практично всюди жінки в на вищих керівних посадах представлені в набагато меншому ступені, ніж чоловіки.

Розглянемо вертикальну сегрегацію, яка відображає відмінності в посадовому положенні чоловіків і жінок. *Вертикальна сегрегація* – це низька доступність для жінок престижних професій і посад у сфері управління, пов'язаних з ухваленням рішень. Таким чином, жінки набагато краще представлені на місцевому рівні органів управління. Представництво жінок у владних структурах зменшується із зростанням державної вертикалі, що засвідчує проблему блокування доступу жінок до політики та владних ресурсів [55, с. 252].

У сучасній Україні наявне практичне відсторонення українських жінок від прийняття рішень на найвищому політичному рівні, тобто явище вертикальної гендерної сегрегації. Але що цікаво, доступ жінок до влади зростає із переходом на нижчі територіальні рівні (рис. 3.1.4) [62].

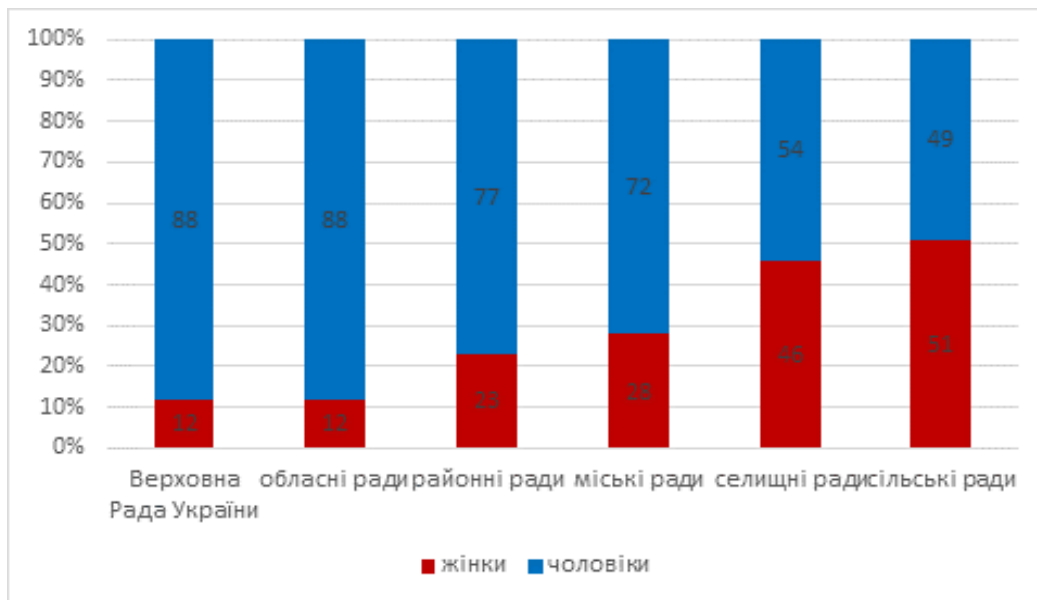

Рис. 3.1.4. Частка жінок і чоловіків у представницьких органах різного рівня [62]

Для опису подібних явищ нерідко використовується термін «скляна стеля», введений на початку 1980-х років, який відображає той факт, що, незважаючи на формально рівні можливості для обох статей, існує безліч неформальних, «невидимих» бар'єрів, що перешкоджають просуванню жінок по східцях посадової ієрархії. Сьогодні природа і характер «скляної стелі» змінилися: в більшості випадків сучасні жінки отримують в управлінні пости, які мають лише видимість влади і престижу. З «скляною стелею» також тісно пов'язане явище, що отримало назву «липка підлога». Поняття «липкої підлоги» означає, що жінки в порівнянні з чоловіками довше затримуються на початкових позиціях в службовій ієрархії. Чоловіки на ранніх стадіях кар'єри швидше просуваються на наступні щаблі службової драбини, в той час як жінки подовгу затримуються на початкових етапах шляху. Більш швидкий кар'єрний старт чоловіків згодом забезпечує їм формування необхідного професійного та управлінського досвіду і, таким образом, дозволяє їм обігнати жінок в занятті вищих керівних посад, що пізніше призводить до ситуації «скляної стелі» [27, с. 307].

Тобто, якщо більш узагальнити, «скляна стеля» – це штучно створені бар'єри, причиною яких є упередження щодо жінок, які перешкоджають їхньому кар'єрному росту. «Липка підлога» – також бар'єри, але які утримують жінок на низькооплачуваних і малопрестижних роботах.

Горизонтальна гендерна сегрегація – нерівний розподіл жінок і чоловіків у різних професіях («скляні стіни»). В уявленнях українського суспільства політика досі є справою «чоловічою». Хоча в українському суспільстві протягом останніх років з'явилося вже чимало жінок-політиків, значна частина населення, порівнюючи жінок і чоловіків як політичних лідерів, кращими вважає чоловіків [55, с. 250].

На політичну поведінку жінок і чоловіків – як виборців, так і політиків мають значний вплив гендерні стереотипи, що стійко утворились в уявленнях суспільства. Також гендерні стереотипи впливають і на сприйняття чоловічого і жіночого лідерства. Якщо лідерам-чоловікам частіше приписують компетентність, то жінкам – якості, пов'язані з експресивною сферою (емоційність, чуйність). Наявність гендерної сегрегації в значній мірі пояснюється саме стереотипами суспільства щодо місця і ролі жінок і чоловіків в політиці країни, які призводять до формування і у роботодавців, і у працівників уявлень про «чоловічі» і «жіночі» професії [27, с. 325].

Отже, у сучасному суспільстві жінки лише формально отримали рівні з чоловіками права, держава юридично оформила й узаконила гендерну рівність і прагне закріпити та утвердити її у життя, але надто повільно. Хоч і кількість жінок в українській політиці з кожним роком все збільшується і зміни у ставлення та уявленнях щодо жінок-політиків зберігають позитивну тенденцію, все одно гендерний розрив у цій сфері залишається надто великим. Гендерні стосунки у сфері розподілу влади та політичної діяльності в українському суспільстві мають ознаки горизонтальної та вертикальної сегрегації. Жінки практично не беруть участі у виробленні державної політики, відіграючи ролі переважно пасивних спостерігачів і виконавців. Сьогодні для України характерні «невидимі» бар'єри, що перешкоджають

просуванню жінок по східцях посадової ієрархії. Такі бар'єри отримали назви «скляна стеля» і «липка підлога». Гендерна сегрегація - все ще один з головних чинників, що породжує гендерну нерівність та перешкоджає жінкам у створенні політичної кар'єри. В результаті, робочі місця чоловіків і жінок по-різному оцінюються і оплачуються і жінки стикаються з труднощами і перешкодами на шляху до професійної мобільності.

3.2. Моніторинг проектної пропозиції політичної партії «Демократичний Альянс» та громадської організації «Демократичний Альянс жінок»

В межах магістерської роботи ми проаналізуємо дослідження «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»», здійснене політичною партією «Демократичний альянс» у співпраці з громадською організацією «Демократичний альянс жінок» протягом серпня-листопада 2019 року.

Для початку аналізу варто ближче ознайомитись з діяльністю політичної партії «Демократичний альянс» та громадської організації «Демократичний альянс жінок» і власне їхньою метою та цілями. Отже, команда Демократичного альянсу розпочала свій шлях у політику з громадської діяльності, якою успішно займалась з 1996 року. У 2010 році активістами всеукраїнської молодіжної громадської організації «Демократичний Альянс» прийнято рішення про створення політичної партії. 8 серпня 2010 року в столиці України відбувся Установчий З'їзд політичної партії «Демократичний Альянс». 7 вересня 2011 року партія була офіційно зареєстрована Міністерством юстиції України [17].

З часу свого заснування «Демократичний Альянс» пройшов складний і тривалий шлях становлення та розвитку. Сьогодні команду «Демократичного Альянсу» складають люди, які працюють в чотирьох об'єднаннях: політична партія «Демократичний Альянс», всеукраїнська молодіжна громадська організація «Молодь Демократичного Альянсу», громадська організація

«Демократичний Альянс Допомога» та громадська організація «Демократичний Альянс Жінок» [17], у співпраці з якою здійснено проект, який ми аналізуємо у нашій роботі.

Команда політичної партії «Демократичний Альянс» структурована за регіональним принципом, з осередками обласного, міського і нижчих рівнів, та за ієрархічним принципом, де у відповідній послідовності рішення приймають З'їзд, Політична Рада, Правління партії та Бюро місцевих партійних організацій.

24 липня 2012 року, в символічний день вшанування пам'яті української жінки-правителя Святої Княгині Ольги, відбулась визначна подія в житті команди Демократичного Альянсу - створено громадську організацію «Демократичний Альянс Жінок» [17].

Метою діяльності «Демократичного Альянсу Жінок» є забезпечення рівних можливостей для вільного повноцінного розвитку і реалізації особистості незалежно від її статі. В межах цієї громадської організації здійснюється безліч проектів, що відповідають цій меті.

Для досягнення мети організація веде діяльність у таких формах:

- Експертно-дослідницька діяльність.
- Консультаційна діяльність.
- Науково – просвітницька діяльність.
- Моніторинг діяльності органів місцевого самоврядування та місцевих органів влади щодо гендерної політики [17].

Що стосується власне тематики нашої роботи, то ми зробимо акцент на проекті, що реалізувався політичною партією «Демократичний альянс» у співпраці з громадською організацією «Демократичний альянс жінок» протягом серпня-листопада 2019 року та має безпосереднє відношення до проблематики нашої роботи: «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»». Дослідження здійснено соціологинею, кандидаткою соціологічних наук та членкинею організації Ганною Зарембою-Косович. Координувала проект голова громадської організації

«Демократичний Альянс Жінок» та членкиня політичної партії «Демократичний альянс» Галина Фесюк [12].

Метою цього проекту є вивчення стратегій, уявлень, можливостей та умов членства й діяльності в політичній партії «Демократичний Альянс» серед жінок-членкинь, впливу гендерних стереотипів на рішення членкинь щодо власної участі у політичній діяльності.

Для реалізації мети проекту були сформовані наступні завдання:

- аналіз нормативних документів (програми, стратегії, власне, діяльності) політичної партії «ДемАльянс»;
- дослідження загальної кількості членів та членкинь партії у гендерному плані;
- визначення гендерних уявлень членкинь політичної партії;
- з'ясування специфіки можливостей та доступу жінок й чоловіків до членства й активностей у політичній партії;
- сформування особливостей гендерних аспектів всередині політичної партії «ДемАльянс», з можливим наданням рекомендацій [12].

Дослідження здійснювалося у п'ять основних етапів:

I. Аналіз нормативних документів політичної партії «Демократичний Альянс» та її осередків (статуту, програми, стратегії тощо).

II. Збір та аналіз статистичних даних щодо кількості чоловіків й жінок в осередках політичної партії, відтік/притік членів та членкинь партії, особливості «кар'єрного просування» у партії тощо.

III. Проведення онлайн-анкетування членкинь політичної партії протягом трьох тижнів (з кінця серпня по середину вересня 2019 року).

IV. Проведення напівструктурованих інтерв'ю із правлінням в осередках та членкинями партії. У дослідженні інтерв'ювались членкині Київського, Житомирського, Миколаївського осередків. Для порівняння згідно гіпотез, було досліджено осередок у Броварах (менше, не обласне місто).

V. Написання підсумкового звіту.

Проект спрямований на зміцнення потенціалу українських жінок-політиків та соціальних уявлень суспільства щодо них. Ціллю проекту є вироблення рекомендацій щодо формування системи жіночого лідерства та членства у політичній партії «Демократичний альянс». Окрім того, акцент робився на гендерних аспектах громадсько-політичної діяльності, що відповідає тематиці нашої магістерської роботи [12].

Щодо стратегії проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»», то варто проаналізувати її опираючись на обов'язкові для реалізації аспекти проекту (див. таблицю 3.2.1).

Таблиця 3.2.1

Аналіз стратегії проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»»²

Стратегія	Проект «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»»
Формування ясних цілей та завдань, досягнення яких є вирішальним для загального результату	Вдосконалення системи жіночого лідерства та членства у політичній партії «Демократичний альянс»
Підтримка громадської ініціативи	Підтримка вже реалізованих ініціатив ГО «Демократичний альянс жінок» та створення на їх базі практичної підготовки виконувачів проекту і громадського активу
Окреслювання коректного порядку дій	Створена програма та сформовані чіткі етапи реалізації проекту

² Авторська розробка на основі [12], [17]

Забезпечення гарантованих ресурсів	Задіяні ресурси ГО «Демократичний альянс жінок» та політичної партії «Демократичний альянс»
------------------------------------	---

Окрім того нами було проведено аналіз успішності проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»»(див. таблицю 3.2.2) [17].

Таблиця 3.2.2

Аналіз успішності стратегії проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»»³

Ознаки успішної стратегії проекту	Реалізація в проекті «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»»
Загальна координація процесу	Координація проекту здійснювалась локально (в Києві – ГО «Демократичний Альянс Жінок»)
Відкритість, прозорість та зручність моніторингу даних дослідження для аналізу та можливості використання у потенційних проектних пропозиціях гендерної політичної тематики	У відкритому доступі лише звіт дослідження, додаткова інформація відсутня навіть на офіційних сайтах політичної партії «Демократичний альянс» та громадської організації «Демократичний альянс жінок», записи та транскрипти інтерв'ю, проведених у межах дослідження, строго захищені авторським правом і у відкритому доступі їх немає
	В рамках проекту була організована

³ Авторська розробка на основі [17]

<p>Високий рівень громадського консенсусу, поінформованість суспільства</p>	<p>одна масштабна конференція, але додаткові заходи чи інформаційні компанії для підвищення обізнаності суспільства та об'єднання навколо себе ініціативних та зацікавлених громадян з метою формування системи жіночого лідерства та членства не лише у політичній партії «Демократичний альянс» не проводились</p>
<p>Усвідомлення того, що якість завершеного проекту спонукатиме до нових проектних пропозицій гендерної політичної тематики</p>	<p>Реалізація проекту спонукає до зміцнення потенціалу українських жінок-політиків та соціальних уявлень щодо них, але конкретно у межах політичної партії «Демократичний альянс»</p>

Стратегію проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» не можна вважати успішною, виходячи з сформованих нами критеріїв успішності стратегії реалізації проекту (див. таблицю 3.2.2). Адже до проекту не були залучені інші організації, спонсори, які могли б бути зацікавленими в тематиці дослідження і цим же підвищити рівень громадської зацікавленості та поінформованості. Також в рамках проекту не були проведені додаткові заходи чи інформаційні кампанії з метою формування системи жіночого лідерства та членства не лише у політичній партії «Демократичний альянс». Тобто можна зробити проміжний висновок, що проект дуже вузько спрямований, враховуючи те, що проведений він в межах діяльності політичної партії, яка позиціонує себе як організація, яка здатна впливати на громадську думку. Виконавці проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» не врахували потенціал дослідження, який би міг спонукати до

позитивних змін у громадянському суспільстві та до нових проектних пропозицій гендерної політичної тематики. Про це також свідчить непрозорість даних дослідження, яких немає у відкритому доступі, що зовсім не відповідає ідеології політичної партії «Демократичний альянс».

Варто зазначити, що при реалізації обраного нами для моніторингу та оцінки проекту були можливими ризики, що могли не дозволити завершити реалізацію цього проекту. Зокрема до них можна віднести організаційні, соціальні та політичні ризики. Для усунення можливості організаційних ризиків проект було реалізовано строго по сформованим етапам. Соціальним ризиком є небажання громадської організації «Демократичний Альянс Жінок» витратити ресурси на реалізацію цієї проектною пропозиції і спрямувати їх на реалізацію проектів іншої тематики. Політичним ризиком є незацікавленість представників політичної партії «Демократичний альянс» в реалізації цього проекту, що сприяє розвитку саме жіночого лідерства та членства у партії. Адже більшість членів партії – чоловіки (73%) [12].

Отже, в межах цієї роботи ми аналізуємо проект «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»», який здійснений політичною партією «Демократичний альянс» у співпраці з громадською організацією «Демократичний альянс жінок» протягом серпня-листопада 2019 року. Хоч мету, цілі та завдання проекту виконавцями досягнуто було, стратегія проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» не відповідає ідеології політичної партії «Демократичний альянс», в межах діяльності якої він реалізований, і назвати її успішною неможливо.

3.3. Результати моніторингу і оцінки проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний Альянс» » за індикаторами сегрегації і оцінки

В рамках моніторингу та оцінки проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»», реалізованого

політичною партією «Демократичний альянс» у співпраці з громадською організацією «Демократичний альянс жінок» нами було розроблено систему оцінки проекту.

В магістерській роботі при оцінці ефективності проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» ми будемо опиратись на індикатори сегрегації та індикатори оцінки. Індикатори сегрегації сформовані нами на основі визначень вертикальної та горизонтальної сегрегації, які проінтерпретовані у підрозділі 3.1. Щодо індикаторів оцінки, то вони для того, щоб засвідчити результати виконаної роботи та завдань в межах дослідження.

Для здійснення оцінки проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» ми розробили схему індикаторів. Таким чином ми проаналізували проект через індикатори сегрегації (вертикальні, горизонтальні) та індикатори оцінки (прийоми та методи дослідження, рівень розпрацьованості механізму реалізації проекту, формування гендерних питань, вимірюваність результатів проекту).

Фінансові ресурси проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» були спрямовані на безперервну реалізацію, інформаційний та управлінський супровід проекту про що свідчать наступні позиції:

- управління та обслуговування проекту;
- транспортні витрати;
- витрати на обслуговування;
- витрати на комунікацію та інформаційний супровід;
- організація конференції;
- витрати, що безпосередньо пов'язані з реалізацією проекту [17].

Розпочнемо моніторинг обраної нами для аналізу проектної пропозиції з індикаторів оцінки (рис. 3.3.1).

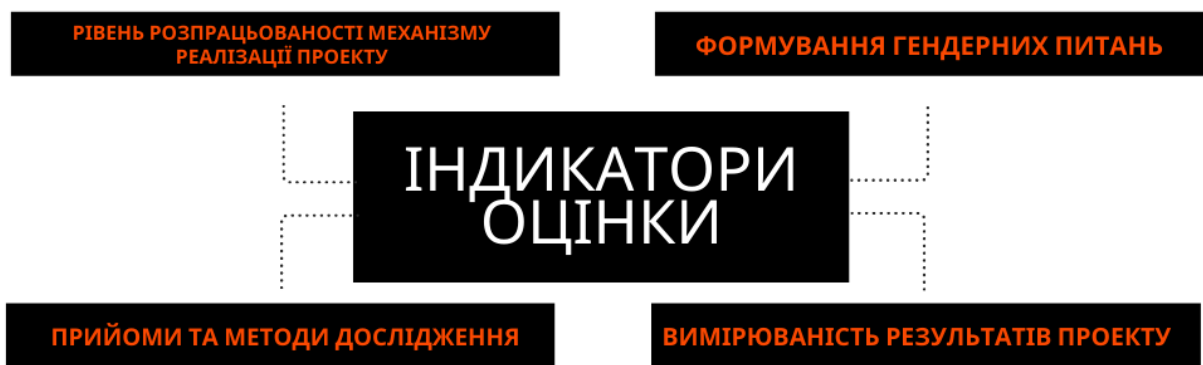

Рис. 3.3.1. Індикатори оцінки проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»»

Згідно зі схемою індикаторів оцінки ми визначили такі критерії моніторингу проекту: прийоми та методи дослідження, рівень розпрацьованості механізму реалізації проекту, формування гендерних питань, вимірюваність результатів проекту. Моніторинг і оцінка проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» за індикаторами оцінки:

Прийоми та методи дослідження – дослідження «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» здійснювалось на основі двох соціологічних методів – анкетування та інтерв'ювання. Анкетування відбувалось методом самозаповнення через гугл-форму. Їх заповнили 42 особи, які є членкинями партії. Інтерв'ювання членкинь партії у наперед визначених осередках, як типових кейсах здійснювалось завдяки методу напівструктурованого інтерв'ю. Було опитано 19 жінок з різних осередків політичної партії «Демократичний альянс». Із них 5 жінок – в Броварському осередку, 5 жінок – в Житомирському осередку, 5 жінок – в Київському осередку та 4 жінки – в Миколаївському осередку. Серед респонденток в кожному осередку: 40% – жінки, які займають керівні позиції, 60% - рядові членкині. У додатки 4, 5 роботи

додані анкета та питальник інтерв'ю [12]. Ці методи та прийоми дослідження відповідають нормам такого типу опитування для визнання надійності та валідності отриманих даних.

Рівень розпрацьованості механізму реалізації проекту – проект «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» проходив протягом п'яти чітко сформованих етапів для якісного контролю за здійсненням основної мети проекту. Ми зробили моніторинг кожного з п'яти етапів.

Першим етапом був аналіз нормативних документів політичної партії «Демократичний Альянс». Цей етап пройшов успішно, про що свідчить дотримання графіку проекту та те, що дані, отримані після цього етапу, були залучені при реалізації наступних.

Другий етап – збір та аналіз статистичних даних щодо кількості чоловіків й жінок в осередках політичної партії та особливості «кар'єрного просування» у партії залежно від статі. Протягом цього етапу реалізації проекту вдалося досягнути нових позитивних результатів, а саме скласти гендерну повноцінну картину політичної партії «Демократичний Альянс». Згідно із результатами другого етапу дослідження та із статистичними даними, яке веде Бюро партії «Демократичний Альянс», станом на 2019 рік серед членів/-кинь партії 27% жінок. Серед 53 осередків партії, 13 – очолюють жінки (це 24,5% осередків) [12]. Також в кінці цього етапу було завершено підготовку аналізу особливостей «кар'єрного просування» у партії залежно від статі та підготовлено матеріали (анкету, питальник) для реалізації подальших етапів проекту.

Наступний – третій етап – проведення онлайн-анкетування членкинь політичної партії, яке проводилось протягом трьох тижнів (з кінця серпня по середину вересня 2019 року). Анкети заповнили через гугл-форму 42 особи. У анкеті було 41 питання. Деякі питання були у формі тесту, а деякі були відкритими [12]. Результатом цього етапу стало отримання якісних показників, що наблизили проект до його кінцевої мети.

Четвертим етапом стало проведення напівструктурованих інтерв'ю із членкинями партії «Демократичний Альянс». Кількість отриманих інтерв'ю – 19. Питальник інтерв'ю поділений на п'ять основних частин: вступ, громадська та політична діяльність, про партію та осередок, гендерні питання та політика [12] (на чому ми акцентуємо увагу, адже це найбільше відповідає темі нашої роботи) та перспективи. В результаті цього етапу було отримано ще більше якісних показників, що стали ключовими при виробленні висновків та рекомендацій на основі дослідження. Питальник інтерв'ю відповідає нормам такого типу опитування та визнається достатньо надійним та валідним.

Останній етап реалізації проекту – п'ятий – написання підсумкового звіту. Саме підсумковий звіт став основою здійсненого нами моніторингу та оцінки проекту. Підсумковий звіт розділений на шість основних частин:

1. Методологія дослідження;
2. Соціально-демографічний портрет учасниць дослідження;
3. Особливості громадсько-політичної участі;
4. Оцінка самореалізації у політичній діяльності;
5. Гендерні аспекти громадсько-політичної діяльності;
6. Висновки та рекомендації [12].

Звіт дуже зручно сформований і чітко висвітлює всі поставлені завдання проекту та отримані дані і інформацію в ході його реалізації.

Слабкою стороною механізму реалізації проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» є немасштабність проекту, тобто незадіяність в проект громадських та державних організацій, спонсорів, щоб охопити зацікавлену в цій тематиці частину населення, на яку проект потенційно спрямований. В рамках реалізації проекту не було здійснено заходів для інформування та зацікавлення населення. Зокрема, для презентації результатів проекту було проведено конференцію, гостею якої була Каролін Шибер – членкиня християнсько-демократичної партії Швеції. Каролін працювала у

шведському парламенті протягом 2010-2018 років. У межах конференції було отримано позитивні відгуки щодо важливості піднятої проектом теми.

Формування гендерних питань – в рамках теми нашої магістерської роботи при моніторингу та оцінці проекту ми акцентуємо увагу саме на гендерній проблематиці. В методах проведення дослідження «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» було сформовано чимало гендерних питань у анкеті та питальнику інтерв'ю. У додатку 5 можна ознайомитись детальніше з гендерною частиною питальника інтерв'ю.

Питання сформовані чітко та зрозуміло, щоб на основі відповідей респондентів виділити особливості гендерного порядку у політичній партії «Демократичний альянс», також основні причини відмови членкинь партії від керівних посад у ній та почути і проаналізувати різні дискурси щодо позицій респондентів як жінок в повсякденному та громадсько-політичному житті. Аналіз відповідей на вищеперераховані питання сприяє успішній реалізації завдань та цілей обраного нами для моніторингу та оцінювання проекту.

Вимірюваність результатів проекту – за результатами дослідження сформовано висновки та рекомендації. Аналіз отриманих даних вказав на досить позитивні оцінки політичної партії «Демократичний Альянс» та створення у ній умов для жіночої громадсько-політичної діяльності. Проте, є два суттєві аспекти, які впливають на політичну активність жінок у партії. Перший аспект – внутрішньо-партійні недоопрацювання щодо комунікаційної мережі, формування лідерського, й загалом, командного складу, стабільної проектної діяльності та залучення ресурсів (в основному, фінансових). Другий аспект – це соціальні бар'єри. Можливість поєднання політичної роботи, сімейних обов'язків та основної зайнятості. В тому числі, через створення штатних вакансій всередині партії.

Моніторинг та оцінка результатів проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» здійснювались нами з

певними труднощами, адже у відкритому доступі лише звіт дослідження. Записи і транскрипти інтерв'ю та всі дані, отримані під час реалізації дослідження, строго захищені авторським правом. Додаткова інформація відсутня також на офіційних сайтах політичної партії «Демократичний альянс» та громадської організації «Демократичний альянс жінок». Це свідчить про неможливість вимірювання всіх результатів проекту, незручність моніторингу даних дослідження для аналізу та можливості використання у потенційних проектних пропозиціях гендерної політичної тематики. Проект цілком неопублічний, що зовсім не відповідає програмі та ідеям політичної партії «Демократичний альянс» та громадської організації «Демократичний альянс жінок», в межах діяльності яких він був реалізований. Проте, за результатами дослідження було сформовано рекомендації, серед яких були наступні:

1. Формування жіночого лідерства через відповідні навчання та менторство;
2. Створення горизонтальної жіночої мережі у партії;
3. Створення професійної (експертної) мережі жінок «Демократичного Альянсу», де до кожної можна буде звернутися за порадою чи послугою згідно навиків й експертиз, якими володіє членкиня;
4. Сприяння розвитку уповноваженого/-ї з гендерних питань у партії задля здійснення функцій консультивання та контролю з дотримання гендерної рівності. Зокрема, проводити додаткові навчання, де б чітко пояснювали завдання гендерної політики, та можливості її реалізації [12].

Вищеперераховані рекомендації врахувались політичною партією «Демократичний Альянс». Після реалізації проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» політична партія «Демократичний Альянс» з допомогою громадської організації «Демократичний Альянс жінок» зацентрувала свою увагу на формуванні жіночого лідерства через відповідні навчання та менторство та почала проводити додаткові навчання, де чітко пояснюються завдання гендерної

політики, та можливості її реалізації. Згідно з отриманими результатами можна зробити висновок, що основну ціль проекту було досягнуто - вироблення рекомендацій щодо формування системи жіночого лідерства та членства у політичній партії «Демократичний альянс».

У висновку стосовно індикаторів оцінки згідно з моніторингом, що провівся нами, можна узагальнити вимірюваність результатів дослідження «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»».

Зміна в особистих уявленнях та ставленнях членів політичної партії «Демократичний альянс»(чи змінилися в членів партії ставлення та уявлення до жінок-політиків після реалізації проекту) – проблема досліджувалась односторонньо, тобто опитувались лише членкині партії, проте після реалізації проекту всі члени партії висловили бажання в проходженні навчання та подальшому застосуванні здобутої інформації щодо гендерної політики та можливості її реалізації у партії. На нашу думку, було б доцільним дослідити цю проблему ще з іншої сторони – опитати членів партії чоловічої статі.

Зміна в масовій свідомості (чи змінилися ставлення та уявлення до жінок-політиків в суспільстві після реалізації проекту) – через незалученість інших організацій, спонсорів, які могли б бути зацікавленими в тематиці дослідження і цим же підвищити рівень громадської зацікавленості та позитивних змін у ній та через невідкритість, незручність моніторингу даних дослідження – проект не спонукав до змін у масовій свідомості. Політична партія «Демократичний альянс» позиціонує себе як організацію, що здатна впливати на масову свідомість, відповідно, проекти вона повинна реалізовувати відповідні, що ґрунтуються на ідеології партії.

Продовжуємо моніторинг обраної нами для аналізу проектною пропозиції у контексті індикаторів сегрегації (рис. 3.3.2) За проінтерпретованою у підрозділі нашої роботи 3.1 сегрегацією, ми розробили горизонтальні та вертикальні індикатори моніторингу проекту «Політична

мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»». Згідно зі схемою індикаторів сегрегації ми визначили такі горизонтальні критерії моніторингу проекту: програма, стратегія та діяльність політичної партії «Демократичний альянс»; чисельність та відсоткова частка жінок та чоловіків у політичній партії «Демократичний альянс»; діяльність та ефективність заходів, направлених на досягнення гендерної рівності в можливостях та доступу жінок й чоловіків до членства й активностей політичної партії. Вертикальними критеріями індикаторів сегрегації стали: гендерні аспекти всередині політичної партії; уявлення та досвід членкинь політичної партії «Демократичний альянс». Варто зауважити, що горизонтальні індикатори також можуть розглядатись як об'єктивні, а вертикальні – як суб'єктивні.

Рис. 3.3.2. Індикатори сегрегації проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»»

Моніторинг і оцінка проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» за горизонтальними (об'єктивними) індикаторами сегрегації:

Програма, стратегія та діяльність політичної партії «Демократичний альянс» – дані взяті із затвердженої рішенням XVI З'їзду політичної партії «Демократичний Альянс» програми. Проблеми, задекларовані у програмі:

- нехтування принципом рівних прав та можливостей для всіх людей, незалежно від раси, кольору шкіри, етнічного чи соціального походження, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, мови, релігії чи переконань, політичних чи іншої думки, приналежність до корінних народів чи меншинств, груп, сімей та матеріального становища, місця народження, стану здоров'я, віку, місця проживання чи походження та будь-яких інших характеристик при прийнятті державних рішень;

- недостатній рівень визнання різних соціальних груп в освіті та охороні здоров'я, нехтування їх реальним потребами при визначенні процедур отримання цих послуг;

- недоступність інфраструктури для людей з обмеженими фізичними можливостями (батьків з дітьми та колясками, людей з тимчасовими проблемами зі здоров'ям та людей похилого віку) або людей з інвалідністю;

- нерівні можливості для молодих людей, які не можуть або не бажають одружитися, користуючись своїм правом на сімейне/приватне життя, особисте майно та немайнові права;

- дискримінація на різних підставах та обмеження можливостей для інших людей [65].

Стратегії вирішення:

- забезпечення принципу різноманітності при прийнятті рішень на центральному та місцевому рівнях;
- встановлення ефективних механізмів запобігання дискримінації;
- забезпечення доступу домедичних послуг без можливості дискримінації;

- створення середовища відповідно до принципів універсальності;
- побудова системи інклюзивної освіти [65].

Діяльність політичної партії «Демократичний Альянс» здійснюється наступними кроками:

• створення методу запобігання дискримінації до програм навчальних курсів з питань прав людини;

- підвищення правової культури професійних груп, зокрема державних службовців та співробітників державних установ - поліції, медичних установ тощо;

• розвиток ефективних механізмів правових санкцій за випадки дискримінації з вини таких осіб;

• розробка та впровадження програми моніторингу та правової допомоги у справах дискримінації. Зокрема, проведення моніторингу випадків дискримінації в різних сферах на рівні міністерств та регіональних органів влади та створення центру правової допомоги;

• планування державних витрат на соціальні послуги з акцентом на споживачів цих послуг і принцип рівних можливостей та різних потреб чоловіків та жінок, людей різного віку, стану здоров'я тощо [65].

Програма, стратегія та діяльність політичної партії «Демократичний альянс» спрямовані саме на боротьбу з дискримінацією в українському суспільстві та формуються перш за все на принципі рівних прав та можливостей для всіх людей, незалежно від статі, гендерної ідентичності, раси, кольору шкіри, етнічного чи соціального походження, сексуальної орієнтації тощо. Проте, ми можемо спостерігати невідповідність програми та стратегії політичної партії «Демократичний альянс» з її діяльністю та реалізованими нею проектами. Адже більшість даних партії знаходяться у закритому доступі або взагалі не спрямовуються на свого цільового об'єкта –

громадянина України. Тому навіть якщо програма та стратегія чітко сформовані, реалізуються вони не зовсім успішно. А досягнення партії та позитивні кроки часто залишаються непомітними громадянам і не впливають на громадську думку, як прописано у програмі та стратегії.

Чисельність та відсоткова частка жінок та чоловіків у політичній партії «Демократичний альянс» – згідно з статистичними даними, яке веде Бюро партії «Демократичний Альянс», станом на 2019 рік серед членів партії 27% жінок, відповідно, 73% чоловіків. Серед 53 осередків партії, 13 – очолюють жінки (це 24,5% осередків). Що цікаво, згідно результатів опитувань, по уявленнях учасниць інтерв'ю, співвідношення жінок і чоловіків серед членів партії 40%/60% відповідно. А на керівних посадах 31% жінок/69% чоловіків.

Як бачимо, в уявленнях членкинь «Демократичного альянс», жінок у партії є більше, ніж насправді. Зважаючи на канали, через які членкині партії дізналися про «Демократичний Альянс», очевидним є те, що одним із основних мотивів вступу у партію є позитивне оцінювання її команди (76,2%). Ще серед мотивів вступу у партію є підтримка ідеології та програми (66,7%) і можливість впливати на зміни в державі (50%) [17].

Діяльність та ефективність заходів, направлених на досягнення гендерної рівності в можливостях та доступу жінок й чоловіків до членства й активностей політичної партії – в межах гендерної політики політична партія «Демократичний альянс» проводить таку діяльність:

- виступи за прийняття закону про особливу відповідальність та покарання за домашнє насильство, подальше вдосконалення законодавства у цій галузі, створення плану дій щодо захисту жінок та чоловіків відповідно до законодавства, створення особливих місць перебування для жертви насильства;

виступила прийняття законодавства про цивільне партнерство, щодо врегулювання відносин між особами, що проживають разом та розділяють домашні обов'язки, незалежно від їхньої статі [65].

Моніторинг і оцінка проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» за вертикальними (суб'єктивними) індикаторами сегрегації:

Гендерні аспекти всередині політичної партії – в рамках опитування респондентки стверджували, що жінки є більш активними помітнішими у партійній діяльності, ніж чоловіки. Так званий жіночий активізм у партії, про який говорили учасниці дослідження, – результат формальної або неформальної внутрішньої гендерної та ціннісної політики. І це фактор можливостей та упереджень для/щодо жінок під час громадсько-політичної діяльності. Більше половини опитаних жінок (54,8%) вважають, що у жінок дуже високі шанси отримати керівні посади у політичній партії «Демократичний Альянс» та в її осередках. 31% вважають, що такі шанси є високими, а решта – важко відповісти на це питання. На думку респонденток, шанси у чоловіків є вищими: 66,7% опитаних вважають, що у чоловіків дуже високі шанси отримати керівні посади у партії, 28,6% – високі, 4,8% – важко відповісти високими чи ні є ці шанси [12].

38,1% учасниць дослідження обіймають керівні посади у партії. Решта є тільки членкинями «Демократичного Альянсу». 28,6% опитаних жінок хотіли б обіймати керівну посаду у партії. Але 60% – не хотіли б. Аз тих, хто обіймають керівні посади, скоріше визначають випадковість, збіг обставин, аніж цілеспрямоване призначення їх керівницями. Все вищеперечислене вказує на особливості патріархального гендерного порядку всередині політичної партії «Демократичний Альянс», при якому нормалізованим є керівництво у політичній сфері саме чоловіка, а якщо жінка отримує вищу керівну посаду – це швидше збіг обставин. Проте, є жінки, які обґрунтовують своє бажання, чи вже отримання керівної посади поза гендерними

уявленнями та стереотипами, а базуючись на власних навиках, зусиллях й амбіціях [12].

Уявлення та досвід членкинь політичної партії «Демократичний альянс» - власне, це різні дискурси щодо своєї позиції як жінки в повсякденній та громадсько-політичній діяльності. Вони формуються гендерною свідомістю, знаннями щодо проявів гендерної дискримінації тощо. На запитання *«Як часто Ви стикаєтеся із гендерною дискримінацією під час політичної діяльності?»*, 16,7% респонденток зазначили, що постійно стикаються, 35,7% - рідко стикаються, 33,3% - ніколи не стикаються, 14,3% – важко сказати стикалися чи ні. Найчастіше жінок дискримінують колеги-чоловіки, журналісти чи електорат. 26,2% опитаних жінок постійно стикаються із гендерною дискримінацією у повсякденному житті [12]. Як ми вже зазначали у цій роботі, гендерна дискримінація ґрунтується на уявленнях про традиційні ролі жінки(матері, дружини, «берегині»), нівелюючи професійні навика й досягнення. Інколи жінки-політики стають жертвами об'єктивізації. Також згідно з уявленнями учасниць дослідження, їхні колеги-жінки частіше стикаються із гендерною дискримінацією під час політичної діяльності, аніж колеги-чоловіки [12].

Окрім гендеру, підставою до упереджень є також і вік активісток. Молодші активісти – частіше стикаються із дискримінацією, під час якої піддається сумнівам їхня професійна компетенція. Ті з учасниць дослідження, які вважають, що не стикаюся з гендерною дискримінацією, все ж вказували про стереотипні уявлення щодо жінок-політиків в сучасному українському суспільстві. Більша половина опитаних жінок (52,4%) заявили, що стикаються з соціальними бар'єрами під час політичної діяльності. Серед таких соціальних бар'єрів є гендерні стереотипи, балансування між роботою, сім'єю та громадсько-політичною діяльністю та суспільні упередження до жінок-політиків загалом. Балансування між громадсько-політичною діяльністю та іншими зайнятостями породжують явище подвійного, а часто й потрійного, навантаження. У жінок-членкинь «Демократичного Альянсу»,

які в основному працюють, основну частку часу займає робота. Окрім того, у більшості з них додаються сімейно-побутові обов'язки, які традиційно до патріархального устрою, повинна виконувати жінка. І жінки не делегують обов'язки, а виконують просто більше завдань за той самий час, збільшуючи своє навантаження. Потрійне навантаження визначається тим, що крім основної оплачуваної праці, громадсько-політичної діяльності, жінки повинні виконувати й «невидиму» безкоштовну роботу по догляду за дітьми, домом тощо. Тому, часто саме громадсько-політична діяльність переноситься на третій план, автоматично знижуючи активність жінок. Проте, є позитивні приклади делегування сімейно-побутових обов'язків, полегшуючи своє навантаження [12].

Аналіз інтерв'ю вказав на те, що у членкинь партії виникають емоційно-напружені моменти під час громадсько-політичної діяльності через соціальні бар'єри. Насамперед, щодо суспільних упереджених уявлень та гендерних стереотипів. Тому можна зробити проміжний висновок, що членкині політичної партії «Демократичний Альянс» зазначають про існування гендерних стереотипів та дискримінації у суспільстві та всередині політичної партії, хоча більшість з них вважає, що оминає її. А отже, це одна із ознак того, що ця група жінок недостатньо поінформована про всі аспекти гендерної рівності та дискримінації.

Отже, завдяки проекту склався гендерний портрет політичної партії «Демократичний Альянс» та були вироблені рекомендації щодо його покращення. В результаті аналізу проектної пропозиції політичної партії «Демократичний альянс» у співпраці з громадською організацією «Демократичний альянс жінок» «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»», не можна сказати, що проект реалізований успішно. При моніторингу та оцінці проекту ми виявили достатньо нюансів, які потребують дещо більшої розробки. Наприклад те, що дослідження є одностороннім, а для повноцінного гендерного портрету політичної партії «Демократичний Альянс» варто опитати також членів чоловічої партії.

Також проект був би більш успішним, якби до нього долучились ще інші громадські та державні організації, спонсори, щоб охопити зацікавлену в цій тематиці частину населення, на яку проект потенційно спрямований і зробивши його цим же більш масштабним. Ще одним важливим недопрацьованим нюансом проекту являється те, що відсутня відкритість, прозорість та зручність моніторингу даних дослідження для аналізу та можливості використання потенційних проектних пропозицій гендерної політичної тематики. Адже у відкритому доступі лише звіт проекту, а офіційні сайти політичної партії «Демократичний Альянс» та громадської організації «Демократичний Альянс жінок» є неоновленими та незручними у користуванні. Все це суперечить ідеології політичної партії «Демократичний Альянс» та її прописаній програмі та стратегії. Адже цей проект, як і більшість даних партії, знаходиться у закритому доступі та взагалі не спрямовується на свого цільового об'єкта – громадянина України. А здобуті досягнення партії та позитивні кроки часто залишаються непомітними і не впливають на уявлення громадянського суспільства, як прописано у програмі та стратегії політичної партії. Вся ця закритість та непрозорість може створити проблеми для цілого громадянського суспільства. Тому навіть якщо мета та завдання проекту чітко сформовані та досягнуті, реалізуються вони не зовсім успішно.

Таким чином нами було проведено SWOT-аналіз політичної партії «Демократичний Альянс» (див. таблицю 3.3.4). SWOT-аналіз – це аналіз сильних і слабких сторін, а також виявлення шансів (можливостей) та ризиків організації. Метою SWOT-аналізу є висвітлення того, що потрібно коригувати та вдосконалювати, а що цього не потребує.

Таблиця 3.3.4

SWOT-аналіз політичної партії «Демократичний Альянс»

Сильні сторони	Слабкі сторони
Чітко визначені програма, стратегія та діяльність політичної партії	Вузькі партнерські зв'язки, в тому числі серед органів місцевої влади та громад
Гендерна спрямованість діяльності партії Активна участь у місцевих і обласних семінарах-тренінгах	Достатньо широкий спектр проектної діяльності партії, не досить адекватно відповідаючий наявним людським ресурсам (кількості експертів)
Досвід аналітичних досліджень по темах, актуальних для сьогодення, гендерних у тому числі	Вкрай рідко оновлюється інформація на сайті та у соц. мережах
Досвід проведення конференцій, заходів	Недостатня кількість та відсутність у відкритому доступі інформації про політичну партію «Демократичний Альянс» та її діяльність
Тривалий досвід роботи в Україні, участь у регіональних та міжнародних програмах	Відсутній піар в іміджевій стратегії політичної партії

Високий рівень кваліфікації членів політичної партії	Недостатньо поширюються інформаційні матеріали про діяльність політичної партії, відсутня її PR- діяльність
Хороша матеріально-технічна база	Текучість членів партії
Досвід виконання багаторічних проектів, в тому числі міжнародних проектів за процедурами ЄС	
Проевропейська спрямованість діяльності організації	
Шанси	Ризики
Європейський вектор розвитку України, що відповідає баченню і стратегічним напрямкам роботи політичної партії	Втрата іміджу через недостатнє інформування про діяльність політичної партії
Підвищення якості розробки та реалізація проектів із залученням партнерів	Нестабільна ситуація в країні
Досвід поєднання проведення аналітичних досліджень та проектної діяльності політичної партії	Обмежений список зовнішніх рецензентів аналітичних продуктів політичної партії
Можливість розробляти нові та	Можливість конфліктних

інноваційні проекти	ситуацій із органами влади через специфіку діяльності політичної партії
Можливість використати потенціал досягнутого рівня та аналітичної спроможності для різноманітності джерел фінансування політичної партії	
Можливість впливати на формування громадської думки	

У результаті SWOT-аналіз політичної партії «Демократичний Альянс» можна зробити висновок, що партія є маловідомою, не представляє видимої позиції в українській політиці. Сформовані нами висновки та рекомендації мають на меті покращення її роботи та якісний вплив на її функціонування і діяльність в майбутньому.

Висновки до розділу 3

Отже, в межах діяльності політичної партії «Демократичний альянс» у співпраці з громадською організацією «Демократичний альянс жінок» нами було здійснено моніторинг та дано оцінку реалізованому протягом серпня-листопада 2019 року проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»».

Нами було розроблено систему індикаторів оцінки проекту, що показала важливість його реалізації з позицій оціночної складової і горизонтальної та вертикальної сегрегації, яку ми інтерпретували у першому підрозділі цього розділу роботи. Грунтуючись на темі нашої магістерської роботи, ми вважаємо доцільним та влучним моніторинг обраної нами проектною пропозиції саме в такому контексті, адже гендерні стосунки у

сфері розподілу влади та політичної діяльності в українському суспільстві мають ознаки горизонтальної та вертикальної сегрегації. Гендерна сегрегація – все ще один з головних чинників, що породжує гендерну нерівність та перешкоджає жінкам у створенні політичної кар'єри та спонукає до ситуації, коли робочі місця чоловіків і жінок по-різному оцінюються і оплачуються і жінки стикаються з труднощами і перешкодами на шляху до професійної мобілізації. У нашій роботі горизонтальними індикаторами сегрегації стали об'єктивні критерії, а вертикальними - суб'єктивні.

В результаті аналізу проектної пропозиції політичної партії «Демократичний альянс» можна сказати, що проект «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» не можна назвати успішно реалізованим. Мету та цілі проекту виконавцями досягнуто, проте стратегія проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» зовсім не відповідає стратегії та ідеології партії. Якщо партія продовжить реалізовувати наступні проекти за допомогою таких же механізмів, як у проаналізованому нами проекті, то вона надалі не буде розвиватись і залишиться такою ж маловідомою політичною партією без видимої позиції і без впливу на громадянську думку. Адже проект «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»», як і більшість даних та інформації про партію, знаходиться у закритому доступі та взагалі не орієнтований на цільового об'єкта, – громадянина України, на якого програма та стратегія партії чітко спрямовані. Усі приховані види діяльності, хоч вони і орієнтовані на позитивні зміни, можуть сприяти створенню проблеми непрозорості для цілого громадянського суспільства. Тому навіть якщо мета та завдання проекту чітко сформовані та досягнуті, реалізуються вони не зовсім успішно і деякі аспекти та механізми проекту потребують значно більшої розробки.

Отже, ми змогли здійснити не лише моніторинг та оцінку реалізованого проекту за розробленою нами системою індикаторів, але й дати рекомендації

для подальшого покращення ефективності діяльності політичної партії «Демократичний альянс», здійснивши SWOT-аналіз партії.

Висновки

Магістерська дипломна робота складається із трьох розділів, метою яких є здійснити комплексну оцінку особливостей та специфіки соціальних уявлень про жінку-політика в сучасному українському суспільстві. Для досягнення поставленої мети у першому розділі нами було здійснено теоретико-методологічний аналіз аспектів гендеру та гендерної політики в контексті соціогуманітарних наук, загалом, та з соціологічної перспективи, зокрема, із історико-правовим становленням. У другому розділі роботи ми проаналізували прикладні аспекти гендерних соціологічних досліджень. А в межах третього розділу нами було проведено оцінку та моніторинг реалізованого проекту в рамках діяльності політичної партії «Демократичний альянс» у співпраці з громадською організацією «Демократичний альянс жінок».

В результаті виконаної роботи можна зробити висновок, що ключові поняття магістерської роботи «гендер» та «гендерна політика» є об'єктами міждисциплінарного вивчення та досліджуються у рамках різних наук таких як філософія, психологія, політологія тощо та соціологія. Становлення та укріплення гендерних уявлень у людській свідомості починається ще з часів зародження та формування першої державності, відтоді у людських уявленнях утвердились образи та соціальні ролі жінок, які стають перешкодою для їхнього доступу до політичної сфери. Найбільш ґрунтовно вивчення аспектів гендеру здійснюються в рамках соціології, де гендер розглядають як соціальний феномен. Саме у межах соціологічного дискурсу сформувався гендерний підхід та окремий напрямок феміністської та гендерної соціології.

Шлях українських жінок до влади ґрунтувався на подоланні образу Березині, що стійко закріпився в уявленнях українського суспільства. Положення сучасного існуючого законодавства швидше лише декларуються, ніж виконуються. В рамках роботи ми зробили проміжний висновок, що за всіма показниками Україна демонструє постійне, але повільне покращення

своїх позицій у подоланні гендерної нерівності та гендерної дискримінації. Європейський досвід у встановленні рівних прав і можливостей повинен бути ключовим для України.

В останньому розділі роботи нами було проведено оцінку та моніторинг реалізованого проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»». Окрім того, ми проаналізували проект згідно розроблених індикаторів оцінки та сегрегації, адже гендерні стосунки у сфері розподілу влади та політичної діяльності в українському суспільстві мають ознаки горизонтальної та вертикальної сегрегації. У першому підрозділі ми інтерпретували поняття сегрегації, яка породжує гендерну нерівність та перешкоджає жінкам у створенні політичної кар'єри та спонукає до ситуації, коли робочі місця чоловіків і жінок по-різному оцінюються і оплачуються і жінки стикаються з труднощами і перешкодами на шляху до професійної мобілізації. Розроблена нами система індикаторів показала нам, що проект «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»» не можна назвати успішним. Деякі аспекти та механізми проекту потребують дещо більшої розробки. Адже цей проект, як і більшість даних партії, знаходиться у закритому доступі та взагалі не спрямовується на свого цільового об'єкта – громадянина України. Це суперечить ідеології політичної партії «Демократичний Альянс», яка позиціонує себе як відкриту і прозору політичну партію. А здобуті досягнення партії та позитивні кроки часто залишаються непомітними і не впливають на уявлення громадянського суспільства, як прописано у програмі та стратегії політичної партії. Вищеописане може посприяти закритості та непрозорості цілого громадянського суспільства.

Результатом нашої роботи став якісний аналіз та оцінка проекту «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»», здійсненого в рамках діяльності політичної партії «Демократичний альянс» у співпраці з громадською організацією «Демократичний альянс жінок», а також практичні рекомендації щодо покращення роботи політичної

партії «Демократичний альянс». Таким чином, можна зробити висновок, що нами була здійснена комплексна процедура моніторингу та оцінки реалізованого проекту.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

I. Список джерел

1. Дослідження «Гендерна рівність в Україні». *Сайт UREPORT*. URL: <https://ukraine.ureport.in/story/392/>(дата звернення: жовтень 2020)
2. Дослідження «Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України». *Сайт «Гендер в деталях»*. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/ukraina/genderna-rivnist-i-rozvitok-poglyad-u-kontexti-evropeyskoi-strategii-ukraini-134563.html>(дата звернення: жовтень 2020)
3. Дослідження «Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України». *Сайт центру Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua/upload/Gender-FINAL-S.pdf>(дата звернення: жовтень 2020)
4. Дослідження «Громадська думка населення України про демократію». *Сайт Фонду Демократичних Ініціатив імені Ілька Кучеріва*. URL: <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-naselennya-ukraini-cherven-2006-roku> (дата звернення: вересень 2020)
5. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми: Україна, 2017 URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/migration_and_human_trafficking_in_ukraine_2017_ukr.pdf (дата звернення: жовтень 2020)
6. Дослідження «Опитування політичних партій, представлених у Верховній раді України». *Сайт OSCE*. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/7/85975.pdf> (дата звернення: вересень 2020)
7. Дослідження поглядів жінок та чоловіків на розподіл домашньої роботи та обов'язків по догляду за дітьми. Сайт Київського міжнародного інституту соціології. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=563&page=1&t=8> (дата звернення: жовтень 2020)

8. Дослідження «Рівність жінок і чоловіків у світі праці». *Сайт International Labour Organization*. URL: http://gender.ilo.org.ua/Pages/publications_ukr_new.aspx (дата звернення: вересень 2020)
9. Дослідження «Світове дослідження цінностей». *Сайт WorldValuesSurvey*. URL: <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp> (дата звернення: вересень 2020)
10. Дослідження «Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок». *Сайт «Гендер в деталях»*. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/suspilstvo/suchasne-rozuminnya-maskulinnosti-stavlennya-cholovikiv-do-gendernih-stereotipiv-ta-nasilstva-schodo-zhinok-134782.html>(дата звернення: жовтень 2020)
11. Закон України «Про політичні партії в Україні» № 2365-III від 05.04.2001р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2365-14> (дата звернення: вересень 2020)
12. Звіт за результатами дослідження «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний Альянс»». URL: <https://docs.google.com/document/d/1yG1pmtpiVObHnaFvwerGrzXjtsgxW73vWh-87kwwfgU/edit> (дата звернення: жовтень 2020)
13. Конституція України від 28.06.1996 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>(дата звернення: вересень 2020)
14. Молодь України – 2018. Результати репрезентативного соціологічного дослідження. Київ: ДП «Редакція інформаційного бюлетеня «Офіційний вісник Президента України», 2018. 72 с.
15. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>(дата звернення: вересень 2020)
16. Сайт «Детектор Медіа». URL: <https://detector.media/tok-shou/article/167684/2019-05-29-zhinkam-vkhid-zaboroneno-gendernii-balans-ukrainskikh-tok-shou/>(дата звернення: жовтень 2020)

17. Сайт політичної партії «Демократичний Альянс». URL:<https://dem-alliance.org/> (дата звернення: жовтень 2020)
18. Сайт Фонду Демократичних Ініціатив імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/article/rejtingijfojseojoej8567547> (дата звернення: жовтень 2020)
19. Сайт OPORAUA. URL: https://www.oporaua.org/report/vybory/mistsevi-vybory/mistsevi_2020/21618-tretii-promizhnii-zvit-za-rezultatami-pozapartiinogo-sposterezhennia-opora-na-mistsevikh-viborakh-zhovten-2020-roku(дата звернення: вересень 2020)
20. Сайт RG. URL: http://www.rg.ru/Anons/arc_2003/0702/6.shtm(дата звернення: вересень 2020)
21. Указ Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» № 1135/2005 від 26.07.2005 URL:<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1135/2005> (дата звернення: вересень 2020)
22. Freedom in the World 2014. Freedom House, about Ukraine. URL: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/ukraine-0#.U9tj6PmSwbQ> (дата звернення: жовтень 2020)
23. The World Bank. World Development Indicators Database: Gender Statistics. URL: datacatalog.worldbank.org/dataset/gender-statistics (дата звернення: жовтень 2020)
24. United Nations Development Programme. Gender Inequality Index (GII). New York: UNDP. URL: hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-gii(дата звернення: жовтень 2020)
25. World Economic Forum. Global Gender Gap Report. Cologny/Geneva, Switzerland: WEF URL: reports.weforum.org (дата звернення: жовтень 2020)

II. Список наукової літератури

26. Аберкромби Н., Хилл С, Тернет Б. Социологический словарь (пер. с англ.). 1997. С. 311.
27. Анкер, Р. Теории профессиональной сегрегации по признаку пола: аналитический обзор / Р. Анкер // Тендер и экономика: мировой опыт и экспертиза российской практики; под ред. Е. Б. Мезенцевой. М. : ИСПЕН РАН : МЦГИ : Русская панорама, 2002. - С. 299-327.
28. Бем С. Линзыгендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов [пер. с англ.]. М.: «Российская политическая энциклопедия», 2004. С. 308-330.
29. Берн Ш. *Гендерная психология* [Текст]. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. 320 с. (Серия «Секреты психологии»)
30. Бовуар С. *Друга стаття*. Перекл. Н. Воробйової, П. Воробйова, Я. Собко: в 2 т. К.: Основи, 1994.
31. Бондаренко Н. О. Историчні аспекти розвитку вчень про права жінок. *Форум права*. 2011. № 2. С. 87-96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
32. Бужилова А. П., Харитонов В. М. Перечитывая Чарльза Дарвина «Происхождение человека и половой отбор» (Дарвин как антрополог). *Вестник Московского университета*. Серия 23. Антропология. 2009. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/perechityvaya-charlza-darvina-proishozhdenie-cheloveka-i-polovoy-otbor-darvin-kak-antropolog> (дата обращения: октябрь 2020).
33. Булавина Т. *Гендерная проблематика в психологи*. Теория и история феминизма. Учебное пособие. Харьков. 1996. Раздел V.
34. Булавина Т. Первый опыт гендерной социологии в Украине. *Гендерные исследования*. 1999. № 3. С. 352-355.

35. Вагнер А. *Прекаризация и атипичная занятость женщин и мужчин в Германии и Европе*. URL: <http://dropdoc.ru/doc/414682/prekarizaciya-i-atipichnaya-zanyatost.-zhenshhinimuzhchin-v>.
36. Волосевич І., Конопницька Т. *Обізнаність населення про епідемію ВІЛ в Україні 2017*. К., 2017.
37. Воронова А. В. Гендерная психология как новое направление науки [Текст]. *Ярославский педагогический вестник*. 2014. № 1. Том II (Психолого-педагогические науки). С. 288–292.
38. Воронова А. В. Гендерная психология, некоторые проблемы и перспективы. *Ярославский педагогический вестник*. 2018. № 1. С. 139–147
39. Гербут Н. А. Теоретико-методологічні засади гендерних досліджень. *Наукові записки ІПіЕНД*. 2012. №1 (57). С. 344 – 361.
40. Гордєєва І. В. Проблема гендерної рівності в премодерну добу. *Науковий вісник НУБіП України. Серія: Гуманітарні студії*, [S. 1.], п. 274, груд. 2017. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Gumanitarni/article/view/9640/8623>
41. Грицяк Н. В. *Методологія вимірювання гендерної рівності для підготовки державних звітів про людський розвиток та про виконання Конвенції ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок»*. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 96(1). URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2011_96\(1\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2011_96(1)_25) (дата звернення: вересень 2020)
42. Дашковська О. *Жінка як суб'єкт права в аспекті гендерної рівності*: монографія. Х.: «Право», 2005. 224 с.
43. Доклад о мировых развитии «Гендерное равенство и развитие». [Электронный ресурс]. URL: <http://www.un.org/ru/development/surveys/docs/worlddev2012.pdf>

44. Долбина К. С. Политико-правовые взгляды Т. Мор. *Инновационная наука*. 2019. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/politiko-pravovye-vzglyady-t-mor> (дата обращения: октябрь 2020).
45. Доповіді про стан дотримання прав людини в країнах світу за 2016 рік. *Сайт USEMBASSY*. URL: https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/2017/04/Final-UKRAINE-2016-HRR_Official_Ukr.pdf(дата звернення: вересень 2020)
46. Дорофєй Ю. Гендерні стереотипи в античності. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. Вернадського*. Сімферополь: ТНУ ім. В. І. Вернадського, 2009. Т. 22 (61). № 2. С. 105-112.
47. Здравомыслова Е. А., Темкина А. А. Социология гендерных отношений и гендерный подход в социологии. *Социол. исслед.* 2000. № 12. С. 15-24.
48. Кісь О. *Жінка в традиційній українській культурі (друга половина XIX ст. – початок XX ст.)*. Л.: Інститут народознавства НАН України, 2008. 272 с.
49. Кісь О. Кого оберігає Берегиня, або Матріархат як чоловічий винахід. *Дзеркало тижня*. 2005. №15. С. 11-16.
50. Кісь О. Моделі конструювання гендерної ідентичності жінки в сучасній Україні. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 2003. № 27. С. 37-59.
51. *Клиническая психология: учеб.* под ред. Б. Д. Карвасарского. СПб. : Питер, 2002. 496 с.
52. Коннелл Р. *Современные подходы. Хрестоматия феминистских текстов*. Переводы. СПб.: Д. Буланин, 2000.
53. Курганова Екатерина Борисовна, Цобор Кэтэлина Имидж европейской женщины-политика: соотношение слагаемых. *Вестник Шадринского государственного педагогического университета*. 2015. №4 (28). URL:

- <https://cyberleninka.ru/article/n/imidzh-evropeyskoy-zhenschiny-politika-sootnoshenie-slagaemyh> (дата обращения: сентябрь 2020).
54. Лопух К. В. Адам Сміт про причини нерівності в суспільстві. *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2016. Вип. 49. С. 239-249. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ingedu_2016_49_17
55. Лосіхін О. О. Сегрегація у професійній сфері за ознакою статі в сучасному українському суспільстві: проблеми та шляхи вирішення. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія : Управління. 2012. Вип. 2. С. 247-254. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2012_2_34.
56. Малкина-Пых И. Г. *Гендерная терапия* [Текст]. М.: Эксмо, 2006. 928 с. (Серия «Справочник практического психолога»).
57. Марцеляк О. Гендерна політика у зарубіжній та вітчизняній виборчій практиці. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. №3. С. 91-95.
58. Марценюк Т. О. Стан гендерної рівності в Україні : міжнародний аспект. *Наукові записки. Т. 70: Соціологічні науки. Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія»*; [редкол. тем. вип.: Оссовський В. Л. (гол. ред.), Паніотто В. І., Хмелько В. Є. та ін.; упоряд. Бондар В. С.; рец. Макеев С. О., Головаха Є. І.]. К.: Києво-Могилянська академія, 2007. С. 53-59. URL: <http://ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/1392>(дата звернення: вересень 2020).
59. Мельник Т. *Міжнародний досвід гендерних перетворень*. К.: Логос, 2004. С. 320.
60. Мид М. Пол, темперамент в трех примитивных обществах / М. Мид, 1935 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Psychology Online.Net.
61. Місцеві гендерні ініціативи 2017-2018: досвід реалізації. Федерація канадських муніципалітетів, проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2018. 18 с.

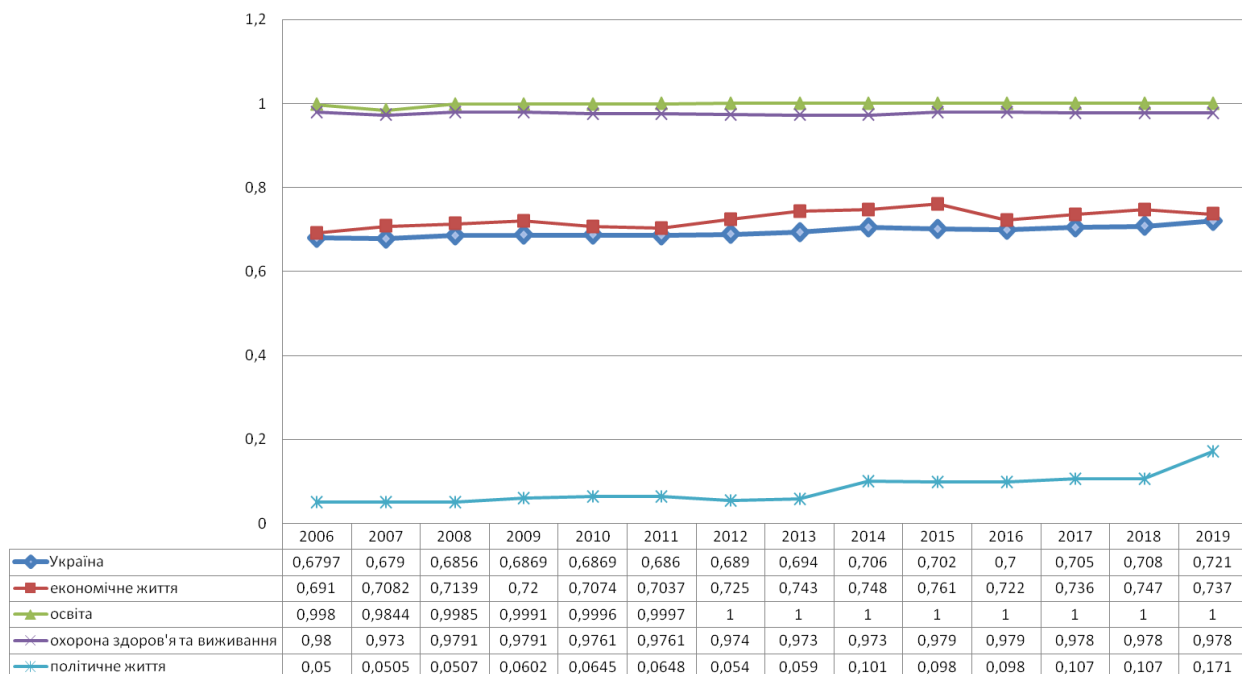
62. Національна доповідь «Цілі розвитку тисячоліття». *Сайт Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України*. URL: <https://idss.org.ua/monografii/2015%20MDG%20Ukr%20Report%20DRAFT.pdf> (дата звернення: вересень 2020)
63. Одарченко К. Ю. Аналіз та дослідження сприйняття образу та іміджу політика. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць*. 2015. № 1/2 (25/26). С. 88–91.
64. Погольша В. М. *Социально-психологический потенциал личного влияния*. Дис. канд. психол. наук. СПб., 1998. 176 с.
65. Програма політичної партії «Демократичний Альянс». *Сайт політичної партії «Демократичний Альянс»*. URL: <https://dem-alliance.org/aims> (дата звернення: жовтень 2020)
66. Руднєва О. Гендерне законодавство: порівняльний аналіз та коментарі. [О. Руднєва, В. Голіна, Н. Гуторова, Г. Христова та ін.]. Програма сприяння Парламенту ІІ (Програма розвитку законотворчої політики), 2005. URL: <http://pdp.org.ua/analytical-materials/1011-2-a6-----2005->
67. Саєнко Ю. *Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві*. К.: Вид-во ТОВ «Компанія ВАІТЕ», 2007. 144 с.
68. Силласте Г.Г. Гендерная социология как частная социологическая теория. *Социологические исследования*. 2000. № 11. С. 5-15.
69. Скорик М. Методологічні проблеми гендерних досліджень масмедіа. *Журналістика: щорічний наук. зб. Голова редкол. В. Різун, гол. ред. Н. Сидоренко; Ін-т журналістики КНУТШ*. 2008. Вип. 7 (33). С. 149–161.
70. Ушакин С. *Политическая теория феминизма: современные дебаты. Введение в гендерные исследования*. Ч. 1: Учеб. Пособие. Под ред. И. Жеребкиной. СПб., 2001. 116 с.

71. Чекалкина А. А. *Гендерная психология*. М.: «Ось-89», 2006. 131 с.
72. Чухим Н. *Проблематика статі: виникнення та генеза*. К.: «К.І.С.», 2004. 536 с.
73. Шашина Е.Б. История женщин в США в XX веке (Краткий обзор) // *Общественные науки и современность*. 2000. №4. С.144-150.
74. Шашлов М. Н. Политический имидж как актуальный предмет исследования. *Актуальные проблемы политологии*. Отв. ред. д.ф.н., проф. В. Д. Зотов. М.: *МАКС Пресс*, 2001. С. 84–92.
75. Шестопал Е. Б. *Психологический профіль російської політики 1990-х*. М., 2000. Гл. 6.
76. «Що українці знають і думають про права людини: загальнонаціональне дослідження». І. Бекешкіна, Т. Печончик, В. Яворський та ін., під ред. Т. Печончик. Київ, 2017. 308 с.
77. Яковенко Я. Ю. «Гендерное равенство в сфере образования и науки». URL: <http://old.fa.ru/projects/mknrsa/skireports/3/Социология%20и%20политология/Яковенко%20Я.Ю.pdf> (дата обращения: октябрь 2020)
78. Ярская-Смирнова Е.Р. *Возникновение и развитие гендерных исследований в США и Западной Европе. Введение в гендерные исследования*. Ч. I: Учеб. Пособие. Под ред. И. А. Жеребкиной. Харьков, 2001.
79. Parsons T. Age and Sex in the Social Structure. *Essays in Sociological Theory Pure and Applied*. 1949. P. 218-232.

Додатки

Додаток 1

Динаміка змін індексу і його складових глобального гендерного розриву для України⁴

⁴Сайт Gender Gap Report. URL: <https://www.weforum.org/reports/gender-gap-2020-report-100-years-pay-equality> (дата звернення: жовтень 2020)

Місце України в рейтингах глобального гендерного розриву та індексу людського розвитку⁵

Рейтинг країн за індексом гендерної нерівності (всього 162 країни)				Рейтинг країн за індексом Глобального гендерного розриву (всього 153 країни)			
Країна	Рейтинг за			Країна	Рейтинг за		
	ІГН*	ІЛР**	ІГГР***		ІГН	ІЛР	ІГГР
Швейцарія	1	2	18	Ісландія	9	6	1
Швеція	2	8	4	Норвегія	5	1	2
Данія	3	11	14	Фінляндія	7	12	3
Нідерланди	4	10	38	Швеція	2	8	4
Норвегія	5	1	2	Нікарагуа	105	126	5
Бельгія	6	17	27	Нова Зеландія	34	14	6
Фінляндія	7	12	3	Ірландія	22	3	7
Франція	8	26	15	Іспанія	15	25	8
Ісландія	9	6	1	Руанда	95	157	9
Республіка Корея	10	22	-	Німеччина	19	4	10
...							
Уругвай	59	57	37	Гондурас	116	132	58
Україна	60	88	59	Україна	60	88	59
Коста-Ріка	61	68	13	Хорватія	31	46	60
...							

⁵Сайт Gender Gap Report. URL: http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2020/?doing_wp_cron=1580282663.7331809997558593750000 (дата звернення: жовтень 2020)

Чад	160	187	147	Пакистан	136	152	151
Папуа Нова Гвінея	161	155	127	Ірак	131	120	152
Ємен	162	177	153	Ємен	162	167	153

* ІГН – індекс гендерної нерівності

** ІЛР – індекс людського розвитку

*** ІГТР – індекс гендерного розриву

Детальна інформація щодо гендерних індексів⁶

ОКРЕМІ МІЖНАРОДНІ ІНДЕКСИ ТА ІНДИКАТОРИ,	
Джерело	Види індикаторів
<p>Гендерні показники ПРООН</p> <p>“Індекс людського розвитку”</p> <p>(<i>Human Development Index, HDI</i>)</p> <p>Організація:</p> <p>Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) (<i>United Nations Development Programme, UNDP</i>)</p> <p>Доповідь з людського розвитку (<i>Human Development Report</i>) оприлюднюється щорічно</p> <p>З 1995р. – по цей час</p> <p>Щорічно</p> <p>З 2010р. – по цей час</p> <p>Щорічно</p> <p>Джерело:</p> <p>http://hdr.undp.org/en/content/inequality-adjusted-human-development-index-ihdi</p>	<p>1. Індекс гендерного розвитку (<i>Gender development index, GDI</i>)² – усереднений показник досягнень у сферах:</p> <p>(а) охорони здоров'я;</p> <p>(б) освіти;</p> <p>(в) рівень життя.</p> <p>Визначає нерівність між чоловіками і жінками за такими ж показниками, що використовуються під час розрахунків Індексу людського розвитку³.</p> <p>2. Ступінь гендерної довіри, або ступінь реалізації прав жінок (<i>Gender Empowerment Measure, GEM</i>) – розрив між чоловіками і жінками за трьома параметрами гендерної участі, що мають рівну вагу:</p> <p>(а) участь у політичному житті і прийнятті політичних рішень;</p> <p>(б) участь в економічному житті і прийнятті економічних рішень;</p> <p>(в) можливість розпоряджатися економічними ресурсами.</p> <p>3. Індекс гендерної нерівності⁴ (<i>Gender Inequity Index, GI</i>) – комбінований показник, що демонструє досягнення країни з точки зору рівності статей. Один з ключових показників соціального розвитку. Вимірює досягнення країн за трьома основними показниками:</p> <p>(а) охорона репродуктивного здоров'я (<i>reproductive health, measured by maternal mortality ratio and adolescent birth rates</i>);</p> <p>(б) громадянські права та можливості (<i>empowerment, measured by proportion of parliamentary seats occupied by females and proportion of adult females and males aged 25 years and older with at least some secondary education</i>);</p> <p>(в) економічна активність та можливості на ринку праці (<i>economic status, expressed as labour market participation and measured by labour force participation rate of female and male populations aged 15 years and older</i>).</p>

⁶Сайт Gender Development Index. URL: <http://hdr.undp.org/en/content/gender-development-index-gdi> (дата звернення: жовтень 2020)

ЩО ВИМІРЮЮТЬ РІВЕНЬ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ¹

Джерело	Види індикаторів
	<p>4. Індекс людського розвитку, скоригований з урахуванням нерівності <i>(Inequality-adjusted Human Development Index, IHDI)</i> – комбінований показник, що відбиває втрати в розвитку людини через нерівність у сферах:</p> <p>(а) охорони здоров'я; (б) освіти; (в) доходів.</p> <p>Індекси розраховуються за спеціальною методикою. Значення Індексу від 0 до 1. Чим ближчий до 1, тим менше диспропорцій між чоловіками та жінками в цих ключових сферах.</p> <p>Показники спочатку розраховуються окремо для жінок і чоловіків певної країни, потім розраховуються рівнорозподілені індекси за кожним виміром, і індекси розраховуються як середнє арифметичне значення рівнорозподілених індексів. Значення Індексів падає, коли знижується рівень досягнень обох статей: як жінок, так і чоловіків, а також, коли в країні розрив у досягненнях статей збільшується.</p>
<p>Індекс глобального гендерного розриву <i>(The Global Gender Gap Index)</i> Організація: Всесвітній економічний форум <i>(World Economic Forum)</i> З 2006р. – по цей час Щорічно Джерело: http://www.weforum.org</p>	<p>Дослідження країн за показником рівності статей. Індекс складається із загальнодоступних статистичних даних у галузі соціально-економічного розвитку.</p> <p>Індекс вимірює лише гендерні відмінності в країнах світу незалежно від рівня їх розвитку.</p> <p>Вимірюється за 14 індикаторами у ключових галузях:</p> <p>(а) економічна участь і кар'єрні можливості; (б) освіта; (в) здоров'я; (г) політичні права та можливості.</p> <p>Значення Індексу від 0 до 1. Чим ближчий до 1, тим менше диспропорцій між чоловіками та жінками в цих ключових сферах</p>
<p>Індекс економічних можливостей жінок <i>(Women's Economic Opportunity Index)</i> Організація: Журнал Економіст Оцінки 2010р., 2012р. Джерело: http://www.eiu.com/home.aspx</p>	<p>Індекс оцінює нормативно-законодавчу базу, що регулює участь жінок на ринку праці, та соціальні інститути, що впливають на економічну участь жінок.</p> <p>Індекс оцінює можливості жінок за п'ятьма категоріями:</p> <p>(а) політика та практика забезпечення зайнятості <i>(Labour policy and practice)</i>; (б) доступ до фінансів <i>(Access to finance)</i>; (в) доступ до освіти і підготовки кадрів <i>(Education and training)</i>; (г) правовий і соціальний статус жінок <i>(Women's legal and social status)</i>; (д) ділове середовище в цілому <i>(General business environment)</i>.</p> <p>Індекс надає кількісну та якісну оцінку, яка складається з 29 індикаторів. Значення Індексу від 0 до 100, де 0 означає низький рівень можливостей, а 100 – високий.</p>

ОКРЕМІ МІЖНАРОДНІ ІНДЕКСИ ТА ІНДИКАТОРИ,

Джерело	Види індикаторів
<p>Індекс соціальних інститутів і гендеру (<i>Social Institutions and Gender Index, SIGI</i>) Організація: Центр розвитку Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) Запроваджений у 2007р. Оцінки 2009р., 2012р., 2014р. Джерело: http://www.genderindex.org/.</p>	<p>Фіксує та аналізує в кількісному вимірі деякі соціальні інститути (норми права, традиції, стереотипи тощо), що призводять до дискримінації стосовно жінок. Об'єднує одиничні параметри, які описують дискримінаційні соціальні інститути з бази даних гендерного інституту та розвитку, яка охоплює 160 країн. Оцінюється за 60 показниками.</p> <p>Інформація про культурні та традиційні практики, що впливають на економічний статус жінок, кодується з метою надання кількісної оцінки ступеня дискримінації.</p> <p>Складається з п'яти підіндексів, кожен з яких відбиває окремий вимір жіночої дискримінації. Своєю чергою, кожен з підіндексів розраховується за 14 параметрами.</p> <p>Значення <i>SIGI</i> та його підіндексів від 0 до 1, де 0 означає низький рівень дискримінації, а 1 – високий рівень дискримінації.</p>
<p>Індекс гендерної справедливості (<i>Gender Equality Index, GEI</i>) Організація: "Соціальний годинник (дозор)" (<i>Social Watch: poverty eradication and gender justice</i>) Доповіді 2007р., 2008р., 2009р., 2012р. Джерело: http://www.socialwatch.org.</p>	<p>Глобальне дослідження країн світу за показником рівності статей. Вимірює рівень гендерних розривів у трьох галузях:</p> <ul style="list-style-type: none"> (а) освіта (число тих, хто навчається на всіх рівнях); (б) економіка (дохід і зайнятість); (в) громадянські права та можливості (висококваліфіковані робочі місця, членство в парламентах та керівних посадах). <p>Значення Індексу від 0 до 1, де 0 означає абсолютну нерівність, а 1 – повну рівність.</p>
Спеціальні індикатори	
<p>Освіта для всіх (<i>Education for All</i>) Організація: ЮНЕСКО Запроваджений у 2000р.</p>	<p>Гендерна рівність у галузі освіти.</p> <p>Значення Індексу від 0 до 1, де 0 означає низький рівень дискримінації, а 1 – високий рівень дискримінації.</p>
<p>Кластерне опитування за деякими показниками (<i>Multiple Indicator Cluster Survey</i>) Організація: Дитячий фонд ООН (<i>UNICEF</i>) З 1990р. – по цей час Джерело: http://www.unicef.org/ceecis/resources_10594.html.</p>	<p>Методика опитувань домогосподарств, що розроблена Дитячим фондом ООН з метою допомоги країнам у зборі інформації щодо становища жінок.</p>

ЩО ВИМІРЮЮТЬ РІВЕНЬ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

(продовження)

Джерело	Види індикаторів
Регіональні індекси	
<p>Індекс гендерної рівності країн ЄС (<i>Gender Equality index</i>) Організація: Європейський інститут гендерної рівності (<i>The European Institute for Gender Equality, EIGE</i>) Доповіді: 2005р., 2010р., 2012р. Джерело: http://eige.europa.eu/gender-statistics/gender-equality-index.</p>	<p>Індекс оцінює вплив гендерної політики в ЄС загалом та окремо у 28 країнах-членах.</p> <p>Вимірює гендерну рівність за шістьма базовими показниками та двома допоміжними:</p> <p><i>Базові показники:</i></p> <p>(а) робота (позиції чоловіків і жінок на ринку праці);</p> <p>(б) фінанси (розрив між доходами чоловіків і жінок, а також ризик бідності);</p> <p>(в) освіта (число чоловіків і жінок, які здобувають освіту різного рівня);</p> <p>(г) час (скільки часу витрачається на неоплачувану діяльність, у т.ч. – догляд за дітьми та домашню роботу, участь у культурних заходах);</p> <p>(д) влада (репрезентативність чоловіків і жінок у політичній та економічній сферах);</p> <p>(е) здоров'я (доступ до структур охорони здоров'я).</p> <p><i>Допоміжні показники:</i></p> <p>(а) насильство стосовно жінок;</p> <p>(б) міжсекторальна нерівність⁵.</p> <p>Значення Індексу від 1 до 100, де 1 означає абсолютну нерівність, а 100 – повну рівність.</p>
<p>Африканський індекс гендеру та розвитку (<i>The African Gender and Development Index, AGDI</i>) Організація: Економічна комісія ООН для Африки (<i>United Nations Economic Commission for Africa</i>) З 2004р. Джерело: http://www.uneca.org/publications/african-gender-and-development-index-2011</p>	<p>Індекс заснований на африканських хартіях та інших документах, що стосуються гендерної рівності. Індекс складається з двох частин:</p> <p>(а) Індекс гендерного статусу (<i>GSI</i>) – кількісний вимір соціальної, економічної та політичної влади;</p> <p>(б) Показник прогресу африканських жінок (<i>GSO</i>) – якісна оцінка для тих самих параметрів, які вимірюються кількісно, а також для ситуації з правами жінок (показник було прийнято на Четвертому Африканському форумі з питань розвитку у 2004р).</p>

Анкета дослідження «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»»

1. Скільки вам років:
  - 1.1 18-22 роки
  - 1.2 23-35 років
  - 1.3 36 - 45 років
  - 1.4 46 - 55 років
  - 1.5 56 років і більше
2. Яка у вас освіта:
  - 1.1. Середня
  - 1.2 Середня спеціальна
  - 1.3 Незакінчена вища (до 3 курсів навчання у ВНЗ)
  - 1.4 Вища (бакалавр, магістр)
  - 1.5 Науковий ступінь (кандидат чи доктор наук)
3. Який ваш основний рід занять?
  - 3.1 Працюю (перехід до пит. №4)
  - 3.2 Не працюю (перехід до пит. №5)
  - 3.3 Перебуваю у відпустці по догляду за дитиною (перехід до пит. №5)
  - 3.4 Студентка (перехід до пит. №5)
  - 3.5 Домогосподиня (перехід до пит. №5)
  - 3.6 Тимчасово не працююча (перехід до пит. №5)
  - 3.7 Перебуваю в активному пошуку роботи (перехід до пит. №5)
  - 3.8 Інше. Уточніть: _____
4. У якій сфері ви працюєте?
  - 4.1 ІТ-сфера
  - 4.2 Менеджмент різних ланок
  - 4.3 Будівництво, архітектура
  - 4.4 Дизайн

- 4.5 Сфера краси
- 4.6 Готельно-ресторанний бізнес
- 4.7 Туризм
- 4.8 Медіа
- 4.9 Культура
- 4.10 Соціальна сфера
- 4.11 Освіта, наука
- 4.12 Маркетинг, піар
- 4.13 Продажі
- 4.14 Нерухомість
- 4.15 Бухгалтерія, фінанси
- 4.16 Логістика
- 4.17 Медицина, фармацевтика
- 4.18 Діловодство
- 4.19 Управління персоналом
- 4.20 Страхування
- 4.21 Сфера обслуговування
- 4.22 Інше. Уточніть: _____

5. Вкажіть ваш сімейний стан:

- 5.1 Заміжня
- 5.2 Незаміжня
- 5.3 Розлучена
- 5.4 Цивільний шлюб
- 5.5 Вдова
- 5.6 Інше. Уточніть: _____

6. Чи є вас діти?

- 6.1 Так (перехід до питання №7)
- 6.2 Ні (перехід до пит. №9)

7. Скільки у вас дітей?

- 7.1 1

7.2 2

7.3 3

7.4 більше, ніж 3

8.1 Якого віку ваша дитина?

До 1 року

Від 1 до 2 років

Від 2 до 6 років

Від 6 до 10 років

Від 11 до 18 років

Старша 18 років

8.2 Якого віку ваша друга дитина? (відповідати тому, у кого більше однієї дитини)

До 1 року

Від 1 до 2 років

Від 2 до 6 років

Від 6 до 10 років

Від 11 до 18 років

Старша 18 років

8.3 Якого віку ваша третя дитина? (відповідати тому, у кого більше двох дітей)

До 1 року

Від 1 до 2 років

Від 2 до 6 років

Від 6 до 10 років

Від 11 до 18 років

Старша 18 років

9. Оцініть матеріальний стан вашої сім'ї:

9.1 Змушені заощаджувати на харчуванні.

9.2 Вистачає на харчування. Для купівлі одягу, взуття потрібно накопичувати або позичати.

9.3 Вистачає на харчування й необхідний одяг, взуття. Для таких покупок як гарний костюм, мобільний телефон, порошок потрібно накопичувати або позичати.

9.4 Вистачає на харчування й необхідний одяг, взуття, інші покупки. Але для купівлі дорогих речей (таких як телевізор, холодильник) потрібно накопичувати або позичати.

9.5 Вистачає на харчування й необхідний одяг, взуття, дорогі покупки. Для таких покупок як машина, квартира потрібно накопичувати або позичати.

9.6 Будь-які необхідні покупки можу зробити в будь-який час.

10. Як ви дізналися про політичну партію «Демократичний Альянс»?

10.1 Від знайомих, друзів

10.2 У соціальних мережах

10.3 Сайт партії

10.4 Акції та заходи, які проводила партія

10.5 Медіа (телебачення, радіо, газетитощо)

11. Скільки часу ви є членкинею політичної партії «Демократичний Альянс»?

11.1 До 1 року

11.2 Від 1 до 3 років

11.3 Від 3 до 5 років

11.4 Від 5 до 8 років

12. Чому ви стали членкинею політичної партії «Демократичний Альянс»?

12.1 Імпонує ідеологія та програма

12.2 Імпонує команда

12.3 Імпонує діяльність

12.4 Спосіб самореалізації

12.5 Спосіб впливати на зміни в державі

12.6 Можливість розширення соціальних контактів

- 12.7 Можливість заповнити вільний час
- 12.8 Спосіб здобуття соціального статусу
- 12.9 Здобуття нових знань і навичок
- 12.10 Спосіб реалізації своїх професійних знань та навичок
- 12.11 Порекомендували друзі, знайомі
- 12.12 Інше. Уточніть: _____

13. Якою є основна мотивація вашого членства у політичній партії «Демократичний Альянс» зараз?

- 13.1 Імпонує ідеологія та програма
- 13.2 Імпонує команда
- 13.3 Імпонує діяльність
- 13.4 Спосіб самореалізації
- 13.5 Спосіб впливати на зміни в державі
- 13.6 Можливість розширення соціальних контактів
- 13.7 Можливість заповнити вільний час
- 13.8 Спосіб здобуття соціального статусу
- 13.9 Імпонують обов'язки й завдання, які я виконую в партії
- 13.10 Здобуття нових знань і навичок
- 13.11 Інше. Уточніть: _____

14. Яким є ваш офіційний статус в (осередку) політичної партії «Демократичний Альянс»?

- 14.1 Керівна посада (голова, секретар, член бюро) (перехід до пит. №17)
- 14.2 Тільки членство (перехід до пит. №15)
- 14.3 Інше. Уточніть: _____

15. Чи хотіли ви обіймати керівну посаду в політичній партії «Демократичний Альянс» чи її осередках?

- 15.1 Так (перехід до пит. №17)
- 15.2 Ні (перехід до пит. №16)

16. Чому ви б не хотіли обіймати керівну посаду в політичній партії «Демократичний Альянс» чи її осередках?

17. Якими є шанси жінок отримати керівні посади в політичній партії «Демократичний Альянс» чи її осередках?

17.1 Дуже високі

17.2 Високі

17.3 Важко сказати високі чи низькі

17.4 Низькі

17.5 Дуже низькі

18. Якими є шанси чоловіків отримати керівні посади в політичній партії «Демократичний Альянс» чи її осередках?

18.1 Дуже високі

18.2 Високі

18.3 Важко сказати високі чи низькі

18.4 Низькі

18.5 Дуженизькі

19. Яким є співвідношення членів/-инь чоловіків та жінок в осередку політичній партії «Демократичний Альянс» до якої належите?

19.1 Чоловіків більше ніж жінок

19.2 Однакова кількість чоловіків та жінок

19.3 Жінок більше ніж чоловіків

20. Яким є співвідношення членів/-кинь чоловіків та жінок в політичній партії «Демократичний Альянс» загалом?

20.1 Чоловіків більше ніж жінок

20.2 Однакова кількість чоловіків та жінок

20.3 Жінок більше ніж чоловіків

21. Чи балотувалися ви в депутати у місцеві ради?

21.1 Так (перехід до пит. №23)

21.2 Ні (перехід до пит. №22)

22. Чому ви не балотувалися у депутати у місцеві ради?

23. Чи балотувалися ви в депутатки у Верховну Раду?

21.1 Так (перехід до пит. №25)

21.2 Ні (перехід до пит. №24)

24. Чому ви не балотувалися у депутатки у Верховну Раду?

25. Чи плануєте ви балотуватися в депутатки місцевого рівня?

25.1 Точно балотуватимусь

25.2 Скоріше балотуватимусь

25.3 Важко сказати балотуватимусь чи ні

25.4 Скоріше не балотуватимусь

25.5 Точно не балотуватимусь

26. Чи плануєте ви балотуватися в депутатки Верховної Ради?

26.1 Точно балотуватимусь

26.2 Скоріше балотуватимусь

26.3 Важко сказати балотуватимусь чи ні

26.4 Скоріше не балотуватимусь

26.5 Точно не балотуватимусь

27. Хто / що стали б вашими мотиваторами до політичної активізації?

28. Як часто Ви стикаєтеся із гендерною дискримінацією під час політичної діяльності?

27.1 Постійно стикаюся

27.2 Рідко стикаюся

27.3 Ніколи не стикаюся

27.4 Важко відповісти стикалась чи ні

28.1 Постійно стикаюся

28.2 Рідко стикаюся

28.3 Ніколи не стикаюся

28.4 Важко відповісти стикалась чи ні

29. Як часто Ви стикаєтеся із гендерною дискримінацією у повсякденному житті?

30. Чи стикаються членкині-жінки із вашого осередку політичної партії із гендерною дискримінацією під час політичної діяльності?

30.1 Постійно стикаються

30.2 Рідко стикаються

30.3 Ніколи не стикаються

30.4 Важко відповісти стикаються чи ні

31. Чи стикаються члени-чоловіки із вашого осередку політичної партії із гендерною дискримінацією під час політичної діяльності?

31.1 Постійно стикаються

31.2 Рідко стикаються

31.3 Ніколи не стикаються

31.4 Важко відповісти стикаються чи ні

32. Наскільки ви можете себе реалізувати в політичній діяльності?

32.1 Повністю можу себе реалізувати

32.2 Скоріше можу себе реалізувати

32.3 Важко сказати можу чи не можу себе реалізувати

32.4 Скоріше не можу себе реалізувати

32.5 Зовсім не можу себе реалізувати

33. Опишіть те, чим ви особисто займаєтеся в політичній партії «Демократичний Альянс»?

34. Скільки відсотків часу в робочий тиждень ви витрачаєте на:
(загальна сума має становити 100%)

34.1 Основна зайнятість _____ %

34.2 Політична діяльність _____ %

34.3 Сімейно-побутові обов'язки _____ %

35. Наскільки легко вам поєднувати політичну діяльність із іншими сферами життя?

35.1 Дуже легко

35.2 Скоріше легко

35.3 Важко сказати легко чи важко

35.4 Скоріше важко

35.5 Дуже важко

36. Чи є соціальні бар'єри для жінок під час їхньої політичної діяльності?

36.1 Так (перехід до пит. №37)

36.2 Ні (перехід до пит. №38)

37. Якщо ТАК, то які соціальні бар'єри постають перед жінками під час їхньої політичної діяльності?

38. Чи є в осередку політичної партії, до якого ви належите, активності (проекти) пов'язані із гендерною тематикою?

38.1 Так. Уточніть: _____

38.2 Ні

39. Які саме проекти?

40. Чи потребуєте ви навчань, тренінгів із гендерної тематики?

40.1 Так (перехід до пит. №39)

40.2 Ні

41. Які саме теми навчань, тренінгів на гендерну тематику ви б хотіли відвідати?

Питальник інтерв'ю дослідження «Політична мобілізація членкинь політичної партії «Демократичний альянс»»

ВСТУП

1. Розкажіть про себе. Де ви живете? Скільки вам років? Яка у вас освіта? Основний рід занять.

ГРОМАДСЬКА ТА ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

2. Коли ви стали членкинею політичної партії «Демократичний Альянс»? Як видізналися про ДА? Чому ви вирішили вступити у цю політичну партію? Яка у вас посада в партії (керівна чи підпорядкована)? Чи змінювалася посада в партії протягом членства у ній? Чи ви б хотіли обіймати вищу посаду у партії?

3. Що входить у ваші обов'язки у партії?

4. Оцініть свою активність у партії на теперішній час?

5. Назвіть сильні сторони у партії «Демократичний Альянс». Назвіть слабкі сторони у партії «Демократичний Альянс».

6. Яку роль вибачите для себе у партії на теперішній та найближчий час?

7. Чи балотувалися ви в депутатки в ради різного рівня? Якщо, ТАК, то розкажіть детальніше про цей досвід (як проходила передвиборча кампанія, якою була ваша програма, чи ви пройшли у раду, як змінилося життя, які функції почали виконувати). Якщо НІ, то чому не балотувалися? Що вам потрібно для того, щоб балотуватися у депутатки?

ПРО ПАРТІЮ ТА ОСЕРЕДОК

8. Яке співвідношення чоловіків та жінок загалом у партії «Демократичний Альянс»? Яке співвідношення чоловіків та жінок на керівних (голови, члени правління) посадах у партії «Демократичний Альянс»? Яке співвідношення чоловіків та жінок на підпорядкованих посадах у партії «Демократичний Альянс»?

9. Яке співвідношення чоловіків та жінок в осередку партії «Демократичний Альянс», до якого ви належите? Яке співвідношення чоловіків та жінок на керівних (голови, члени правління) посадах в осередку партії «Демократичний Альянс», до якого ви належите? Яке співвідношення чоловіків та жінок на підпорядкованих посадах в осередку партії «Демократичний Альянс», до якого ви належите?

10. Якими є шанси для жінок отримати керівні посади у партії? Якими є ці шанси для чоловіків?

ГЕДЕРНІ ПИТАННЯ ТА ПОЛІТИКА

11. Як це бути жінкою-політикинею в Україні?

12. Чи ви маєте власну сім'ю? Чи маєте дітей? Якщо ТАК, то скільки?

13. Розкажіть про особливості поєднання особистого життя та політичної діяльності.

14. Чи стикаєтеся ви з гендерною дискримінацією в повсякденному житті?

15. Чи стикаєтеся ви з гендерною дискримінацією під час політичної діяльності?

16. Чи піддаються чоловіки гендерній дискримінації під час політичної діяльності?

17. Чи стикаються жінки-політикині із гендерною дискримінацією під час політичної діяльності?

18. Чи існують певні стереотипи щодо жінок-політикинь в Україні? Якщо ТАК, які саме?

19. Чи були ви свідком певних жартів, висловлювань щодо жінок-політикинь?

20. Чи можете ви себе повністю реалізувати у політичній діяльності?

21. Із якими перешкодами ви стикаєтеся під час політичної діяльності? Що / хто сприяє вашій політичній діяльності?

ПЕРСПЕКТИВИ

22. Що/хто б сприяли вашій політичній активізації?

23. Чи потрібні вам додаткові навчання для цього? Якщо ТАК, які саме?

24. Чи відчуваєте ви потребу у навчанні на гендерну тематику? Якщо ТАК, які саме?